

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, В. Д. СОЛОДКИЙ,
Ю. Г. МАСІКЕВИЧ, В. П. ШАПОРЕВ, В. Ф. МОІСЕЄВ

ЗАПОВІДНА С ПРАВА

Навчальний посібник

ХАРКІВ-2002

ЕО * 88

1) Жива природа - Ухорс'я

ББК 4.43

С 57

УДК 502.3 (075)

Рецензенти: В.О Кучерявий, *професор, Український державний лісотехнічний університет;*
А.Й. Швиденко, *професор, Чернівецький національний університет*

*Гриф наданий Міністерством освіти і науки України,
лист № 14/18.2-1190 від 07.06.02*

**Товажнянський Л.Л., Солодкий В.Д., Масікевич Ю.Г., Шапоров В.П.,
Моїсєєв В.Ф.**

С 57 Заповідна справа: Навч. посібник. - Харків: НТУ "ХПІ", 2002. - 240 с

ISBN 966-593-267-5

У посібнику висловлено стан заповідної справи в Україні, розглянуто роль та значення природно-заповідних територій та об'єктів у житті біосфери і суспільства, йдеться про проблеми розвитку заповідної справи.

Табл. 3. Бібліогр. 23 назв.

ББК 4.43

ISBN 966-593-267-5

© Л.Л. Товажнянський,
© В.Д. Солодкий,
© Ю.Г. Масікевич,
© В.П. Шапоров,
© В.Ф. Моїсєєв, 2002

1. Роль та значення природно-заповідних територій і об'єктів в житті біосфери та суспільства

Кожного, хто приїжджає на нашу Українську землю, вражає її неповторна краса, мальовничі ландшафти, смарагдові шати лісів, різноманітність фауни та флори. А головне — природні умови України, родючість її земель, багатство надр — сприятливі для розвитку як аграрного та індустріального сектору економіки. Тому проблема раціонального природокористування, збереження довкілля нашої країни, її унікальних територій та об'єктів набуває великого практичного значення.

Однією з найефективніших форм охорони цінних природних об'єктів і територій є їх заповідання — взяття під охорону держави. Створення заповідних територій необхідне для збереження цінних видів рослинного і тваринного світу, унікальних ландшафтів, геологічних, палеонтологічних об'єктів тощо. Поряд з цим раціональне, невиснажливе використання природних ресурсів неможливе без наявності і вивчення її постійних еталонів — заповідних об'єктів та територій. Вони дають змогу виявити зміни, що вносить людина в довкілля, порівнювати недоторкану «дику» природу з окультуреним ландшафтом і, в кінцевому результаті, виробити стратегію екологічно збалансованого природокористування. Тобто охорона територій та об'єктів природи шляхом їх заповідання має на меті не тільки збереження їх у недоторканому стані. При цьому ставляться завдання значно ширші і відповідальніші — розв'язуються наукові, рекреаційні, еколого-освітні та виховні проблеми.

Зупиняючись на ролі та значенні природно-заповідних територій і об'єктів в житті біосфери і суспільства слід виділити сім основних аспектів в цьому плані. Насамперед всі природно-заповідні території та об'єкти є основою екологічної мережі як регіонів так і України в цілому, що забезпечує їх екологічну рівновагу. До екологічної мережі входять природно-заповідні

території, що є її ядром, території, що охороняються — ліси першої групи, зелені зони міст, а також природна рослинність, яку людина використовує регламентовано — експлуатаційні ліси, луки, пасовища тощо.

Ідея екологічної мережі — одна з найбільш фундаментальних ідей останніх десятиліть в сфері теоретичної та прикладної екології — це своєрідна реакція на наслідки, викликані хаотичним і споживацьким розвитком суспільства, спроба принаймні частково компенсувати втрати у природному довкіллі. Її суть полягає у створенні мережі з'єднаних між собою ділянок природних територій. Мережа включає «екологічні ядра» (заповідні території), «живі екологічні коридори» — цінні природні ділянки, що поєднують між собою ядра, та «буферні зони» — території, які слугують захисту екоядр та екокоридорів від зовнішнього впливу. Створення екологічної мережі дає змогу забезпечити збереження як біорізноманіття та екосистем в цілому, так і ценотичної повночленності, компонентів популяцій та збереження генофонду цінних представників фауни і флори зокрема. Тобто забезпечується регіональне збереження біорізноманіття та підтримується каркас «екологічних коридорів» в європейській шкалі виміру. Створення української екологічної мережі є основним елементом практичного впровадження екологічної системи природокористування. Базою для створення екомережі є лісова, лісостепова та степова зони, долини рік першої величини, окремі азональні та корінні природні утворення, зокрема, центри ендемізму (Карпати, Крим, Поділля) і реліктовості. До переліку таких природних утворень можна віднести лісові, торфовоболотні, степові та лісостепові масиви, окремі природні комплекси, тобто всі ті території, що мають ландшафтно-природні особливості. Велике значення в фондуванні екомережі України має її транскордонний контекст, де визначальними є екологічні інтереси сусідніх держав, міжнародне значення та вплив на життя біосфери в цілому. Так, букові праліси на кордоні з Румунією, Польщею та Словаччиною, болотні масиви долини Прип'яті на кордоні з Білоруссю, лісові масиви — з Росією, степові — на кордоні з Молдовою, долини річок Дністра,

Дунаю, Дніпра, Пруту, Сяну, Західного Бугу, Сіверського Дінця забезпечують неперервність екокоридорів та цілісність комплексів в європейському масштабі.

За визначенням Я. І. Мовчана, основоположника вчення про екомережу України, її структура складається з семи екокоридорів — трьох широтних і чотирьох меридіальних, які покривають ядра — території наявного природно-заповідного фонду й охоплюють, як вже було зазначено, буферні зони, репрезентовані лісами першої групи, зеленими зонами населених пунктів, лісопарковими та рекреаційними зонами. Ці екокоридори охоплюють відповідно три природні зони (в широтному простяганні) і долини чотирьох головних водних артерій України (в меридіальному та субмеридіальному простяганні). Широтні коридори екомережі України: поліський (лісовий), карпатсько-галицько-слобожанський (лісостеповий), південноукраїнський (приморсько-степовий). Як вже було сказано, виділено чотири меридіальних екокоридори України — Дністровський, Бузький, Дніпровський, Сіверсько-Донецький. Вони пов'язані із долинами рік і з'єднують різні зони впродовж тисяч кілометрів, забезпечуючи контакти різних біомів, в тому числі морських. Тобто меридіональні екокоридори здатні виконувати подвійну функцію — як власне збереження екосистем, так і їх компонентів долин рік у межах першої — третьої терас. Такі з'єднання широтних коридорів створюють мережу, що розташована на значній території України, і забезпечують високий рівень репрезентативності ландшафтних і біотичних комплексів, біорізноманіття в цілому та його компонентів.

Природно-заповідні території та об'єкти виконують також роль банку генофонду рослинного і тваринного світу. Стале використання біосфери в майбутньому залежить від збереження для наступних поколінь всього генетичного різноманіття планети, а також її окремих регіонів, забезпечення умов для еволюційного розвитку видів. Природно-заповідні території відіграють у вирішенні цієї проблеми особливу роль, через те, що вони створюються в першу чергу на ділянках, що відрізняються багатством флори і фауни, а також їх різноманіттям. Як

приклад в міжнародній та вітчизняній практиці для вибору місця природних заповідників є: оптимальне місце мешкання чи місцезростання для одного або декількох видів, що знаходяться під загрозою зникнення; місця з максимальною різноманітністю фауни та флори; ділянки з максимальною ендемічністю; ділянки, на яких забезпечується максимально тривале збереження об'єктів біорізноманіття.

Необхідність збереження всіх видів тварин і рослин, які є на планеті, тобто збереження генофонду, що виник у процесі багатомільйонної еволюції органічного світу сьогодні не викликає сумніву. Адже інтенсивна господарська діяльність людини призводить до великого навантаження на природне середовище. Під впливом антропогенних факторів змінюються ландшафти, збіднюється рослинний і тваринний світ. У зв'язку з цим може виникнути питання: чи можна взагалі зберегти всю різноманітність живої природи в майбутньому? Відповідь на це може бути тільки одна — потрібно зберегти і можна зберегти, і головна роль у цьому відводиться, насамперед, подальшому розвитку заповідної справи, розширенню мережі природних заповідних об'єктів, взятих під спеціальну охорону держави. Так, у заповідниках різного типу не тільки зберігаються рідкісні, зникаючі, або нечисленні види рослин і тварин. Тут зберігається природний генофонд рослин і тварин, що є скарбницею природи. Минулі і наше покоління від диких тварин і рослин вивели свійські тварини і культурні рослини. Хто сьогодні може передбачити, які потреби виникнуть у людства в майбутньому? Які саме види тварин і рослин будуть включені в господарський кругообіг? Тому наш обов'язок — зберегти для нащадків не тільки рідкісні, але й всі без винятку види рослин, тварин, мікроорганізмів.

Розумна діяльність людини в галузі охорони довкілля відвернула загрозу зникнення багатьох представників фауни і флори в різних районах нашої планети. Наприклад, відомо, що спільними зусиллями ряду країн врятовано від загибелі як виду зубра європейського. На волі зубр перестав існувати, і його було відтворено в зоопарках. Тепер загальна чисельність цих тва-

рин, розселених у різних заповідних територіях, перевищує дві тисячі особин. Зокрема, тільки на території заказника «Зубровиця» в Чернівецькій області їх нараховується 168 особин.

І взагалі, у тих випадках, коли чисельність будь-якого виду тварин зменшується до катастрофічних розмірів, вживаються заходи спрямовані на його захист і відтворення у природних умовах, а також виживання й розмноження в неволі з наступною його реакліматизацією в місцях колишнього мешкання. Так, в двадцятому столітті було збережено як вид європейського бобра, білого носорога, бенгальського тигра, коня Пржевальського і т. д.

Практично вже сотні років різноманітні види рослин успішно відтворюються і розмножуються в ботанічних садах багатьох країн в умовах культури. Одним з перших на Україні розпочав і успішно проводить роботи по відтворенню видів, що майже зникли в природі, Центральний ботанічний сад Національної академії Наук України. Протягом останніх десятиріч його науковцями були перенесені в культуру, а потім розповсюджені в місцях їх природного ареалу ряд цінних рослин. Як приклад можна назвати відновлення шляхом висіву насіння, зібраного з культивованих у ботсаду рослин: смілки південно-бузької на гранітах по берегах р. Південний Буг, астрагалу шерстистоквітної — на лівобережжі Київської області тощо. Тому завдання ботанічних садів полягає у поглибленому вивченні біології різних видів рідкісних, зникаючих, ендемічних, реліктових, корисних дикорослих рослин; розробці ефективних способів їх розмноження, визначенні для них оптимальних заповідних режимів. Для цього, крім природних непорушених територій, можуть бути використані спеціально створені маточні ділянки, а також штучні угруповання рослин за участю цих видів, змодельовані за взірцем природних або скомпоновані за цільовим задумом учених.

Ботанічні сади дбають не тільки про збереження генофонду культурних рослин, збагачення їх асортименту шляхом акліматизації та виведення нових сортів, а й про збереження унікального генофонду представників місцевої природної флори, що

особливо характерно для ботанічного саду Чернівецького національного університету.

Аналогічну роль відіграють і зоологічні парки країни, на них покладається завдання всебічного вивчення біології диких тварин, колекціонування і збереження видів, що знаходяться під загрозою зникнення.

Рослинність природно-заповідних територій є еталоном по ряду параметрів — структурі біогруп, флористичного складу продуктивності в конкретних екологічних умовах. Тому необхідно зберегти території з максимальним різноманіттям екологічних умов та різновидностей флори та фауни. Це значно підвищує екологічну роль заповідних територій. Адже кожен вид, являючись унікальним, має наукову цінність як тепер, так і в майбутньому. І зараз неможливо визначити напрям їх використання в майбутньому людиною та в народному господарстві.

Збереження рідкісних, типових та мальовничих ландшафтів. Особливе значення має спілкування людини з природою. Кожен природній регіон повинен максимально задовільняти потреби людини для проживання і створювати необхідну комфортність. Тому найбільш мальовничі, естетично цінні ділянки природи, як правило, перебувають у природно-заповідному фонді і служать естетичним, культурним та еколого-виховним цілям.

Ще на початку двадцятого сторіччя один із основоположників заповідної справи на Україні професор В. І. Талієв писав, що красу природи слід оберігати незалежно від вузькопрактичних завдань. Проте зараз в зв'язку з наростаючою урбанізацією поняття «краса природи», набуває не тільки духовної, естетичної, але й матеріальної цінності. Практичні завдання сьогодення мають на меті збереження відносно незайманих куточків природи на території конкретних регіонів та організацію їх відвідування. На Україні ці питання вирішуються шляхом створення мережі національних природних парків, регіональних ландшафтних парків. Вони створюються для збереження природних комплексів, що мають особливу екологічну та естетичну цінність у зв'язку зі сприятливим поєднанням природних і культурних ландшафтів. Їх території використовуються в рек-

реаційних, еколого-освітніх і культурних цілях.

Збереження «неживої природи» — геологічних та карстово-спелеологічних заповідних об'єктів. Серед об'єктів та територій природно-заповідного фонду особливе місце займають геологічні та карстово-спелеологічні — свідки далеких геологічних подій, що відбулися багато мільйонів і навіть мільярдів років тому та відбуваються в даний час. Ці заповідні об'єкти при руйнуванні не можуть бути відновлені, тому вимагають дуже уважного і бережливого ставлення. На території України, яка має складну геологічну будову, виділено декілька крупних самостійних регіонів: Український щит з виходами на поверхню дуже давніх (докембрійських) кристалічних порід; Волино-Подільська та Скіфська плити; Львівсько-Волинська, Дніпровсько-Донецька і Причорноморська долини, що заповнені осадовими відкладами товщиною в декілька кілометрів; гірські спори руди різного віку: Карпати, Складчата зона Добруджі, Кримські гори, Донецький кряж. Всі вони мають цінні та унікальні природні утворення, що підлягають заповіданню, — форми земної поверхні і відшарування гірських порід, що найбільш виразно ілюструють геологічну будову земної кори і природні процеси, що протікали в ній протягом усієї історії її розвитку.

Полігон для здійснення наукового моніторингу довкілля — важлива роль територій природозаповідного фонду. Саме вони дають можливість аналізувати і прогнозувати зміни у навколишньому середовищі. Зміни в природі мають подвійний характер. Одні зумовлені природними факторами, що не залежать від людини. Ці зміни відбувалися ще до появи людини на Землі, відбуваються вони й зараз. Інші — антропічні — є прямим наслідком діяльності людини. З розвитком науки і техніки вони стають дедалі помітнішими, перетворюються в глобальну силу. Тому на природно-заповідних територіях нашої країни вивчається вплив антропогенних та природних факторів на екосистеми, проводяться спеціальні дослідження відповідно до програми екологічного моніторингу, що мають на меті:

- спостереження за мінливістю стану природного середовища з виділенням змін, викликаних антропогенними факторами;

- оцінка стану довкілля та антропогенних факторів, що впливають на нього;
- прогноз зміни стану довкілля під впливом господарської діяльності людини.

Для здійснення високоточного наукового моніторингу на територіях природно-заповідного фонду виділяється абсолютно заповідна зона, яка має бути повністю недоторкана, оскільки саме тут виконується важлива робота по збереженню і відтворенню типових і унікальних екосистем, їх генетичного фонду. Як правило, на заповідних територіях розглядають процеси, що відбуваються без втручання або з незначним втручанням людини. Вони допомагають створювати оптимальні умови, щоб уникнути шкідливих явищ у природі, вони вчать, як додержувати законів єдності людини і природи. Тому одним з найважливіших завдань заповідної справи є *створення такої мережі біосферних та природних заповідників, національних природних парків, яка могла б зберегти в природному стані всі найтипівіші для кожної географічної зони (або регіону) незаймані ділянки природи з їх природною рослинністю та дикими тваринами*. Адже для того, щоб контролювати стан змін в екосистемах, необхідно зберегти еталони природи. В порівнянні з ними повинні визначатися зміни на інших територіях, а також ступінь і спрямованість цих змін. Це допоможе визначити так званий екологічний поріг, за межами якого зміни в екосистемах стають необоротними.

В мережі природно-заповідних територій зазначені функції найефективніше виконують *біосферні* заповідники. Програма розвитку біосферних заповідників забезпечила можливості для міжнародного співробітництва в трьох важливих напрямках: 1) збереження біологічного різноманіття, 2) організація системи збору базових біологічних даних та 3) інтеграція впливу людини на біологічні системи. Досвід підтверджує, що моніторинг в біосферних заповідниках дасть можливість людині поліпшити управління біосферою, а його результати будуть широко використовуватися в різних напрямках людської діяльності. Адже сучасне розуміння поняття біосферного заповідника включає

як складові елементи охорону екосистем, еталонність для порівняння і можливість спостереження за такими методами землекористування, при яких виявлено найкращі поєднання цих складових в інтересах суспільства та довкілля.

Завдання наукового моніторингу, що здійснюється на природно-заповідних територіях, полягає у розробці методів обліку, відтворення і раціонального використання рослинних і тваринних ресурсів в господарському секторі економіки різних географічних зон; заходів щодо охорони і відновлення чисельності рідкісних і зникаючих видів фауни та флори; заходів, спрямованих на збереження природних комплексів на заповідних територіях; біологічних методів боротьби з шкідливими тваринами і рослинами; визначення ефективності і наслідків використання природних ресурсів на суміжних із заповідними територіях тощо.

Розвиток рекреаційної діяльності, створення сприятливих екологічних умов для здоров'я людини нерозривно пов'язані з розвитком природно-заповідної справи. Адже рекреаційні ресурси і курортні зони — невід'ємна складова національних природних парків, регіональних ландшафтних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Причому доведено, що, наприклад, вартість екологічних і рекреаційних функцій лісів, а також темпи росту значимості цих функцій значно вищі, ніж сировинних. Незаперечним є положення про те, що природоохоронні території надають значну користь безпосередньо чи опосередковано для місцевої та національної економіки, формують збалансоване ресурсозбереження, сприяють поліпшенню стану навколишнього середовища і здоров'я людини. Це видно на прикладах функціонування оздоровчих закладів — рекреаційних ресурсів і курортних зон санаторіїв, будинків і баз відпочинку, пансіонатів та таборів, а також окремих природоохоронних, рекреаційних територій. Серед основних позитивних факторів природно-заповідних територій, що сприяють охороні здоров'я людини, можна назвати:

- очищення повітря, абсорбування забрудників, забезпечення чистоти та повноводності водних ресурсів;

- організація на території природозаповідного фонду та буферної зони оздоровчих установ, діяльність яких спрямована на фізичну реабілітацію населення;

- використання певних продуктів дикої природи, що застосовуються в місцевих дієтах та нетрадиційній медицині, збереження генетичного банку для нових та відомих ліків;

- відпочинок серед незайманої природи, спостереження за об'єктами природи збагачують і прикрашають життя людини, знімають стреси, підвищують ефективність у роботі;

- можливість інтегрувати природоохоронні проекти заповідних територій із проектами збалансованого розвитку сільської місцевості та сільського господарства, в результаті чого можна якісно вести сільськогосподарське виробництво та виробляти екологічно чисту продукцію.

Природно-заповідний фонд є базою еколого-просвітницької роботи. Здійснення екологічного виховання і природоохоронної освіти так як і збереження генофонду, еталонів природних екосистем і підтриманням екологічної рівноваги — одне із основних завдань природно-заповідних територій і об'єктів. Головні завдання еколого-просвітницької роботи:

- роз'яснювати унікальність та значення територій та об'єктів природно-заповідного фонду для їх збереження і підтримки в регіонах та країні;

- інформувати населення про реальну екологічну обстановку на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;

- формувати доброзичливе ставлення населення до заповідної справи.

Таким чином, роль природно-заповідного фонду в житті біосфери та суспільства надзвичайно важлива та багатогранна. Тому необхідно здійснювати постійну роботу щодо його охорони та розширення.

2. Базовий закон про природно-заповідний фонд України

В минулі роки недостатньо враховувалось соціальне та наукове значення природно-заповідних територій, їх роль в екологічному вихованні населення, здійснення рекреації тощо. У зв'язку з розвитком природно-заповідної справи назріла необхідність її правового обґрунтування і затвердження.

Закон «Про природно-заповідний фонд України», прийнятий Верховною Радою 16.06.1992 року, визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення цінних і унікальних природних комплексів та об'єктів.

У вступній частині Закону наголошено, що природно-заповідний фонд України становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділенні з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного й рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу довкілля.

Закон України «Про природно-заповідний фонд України» складається з одинадцяти розділів, а саме:

I. Загальні положення.

II. Управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду.

III. Режим територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

IV. Охоронні зони територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

V. Науково-дослідні роботи на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду.

VI. Економічне забезпечення організації і функціонування природно-заповідного фонду.

VII. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

VIII. Порядок створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

IX. Охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду, контроль за додержанням їх режиму.

X. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

XI. Міжнародне співробітництво в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

В першому розділі Закону йдеться про класифікацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду ПЗФ).

Визначено правові засади функціонування територій та об'єктів ПЗФ та їх форми власності.

У спеціальній статті наголошується на основних засобах збереження територій та об'єктів ПЗФ, що забезпечується шляхом:

- встановлення заповідного режиму;
- організації систематичних спостережень за станом заповідного об'єкту;
- здійснення комплексних досліджень з метою розробки наукових основ збереження і раціонального використання об'єктів природно-заповідного фонду;
- додержання вимог природоохоронного законодавства при здійсненні всіх видів діяльності на територіях і об'єктах ПЗФ;
- впровадження економічних важелів стимулювання їх охорони;
- здійснення державного та громадського контролю за додержанням режиму їх охорони та використання;
- встановлення підвищеної відповідальності за порушення режиму охорони та використання територій об'єктів, а також їх знищення та пошкодження.

Визначено, що території та об'єкти ПЗФ, за умови додержання вимог законодавства, можуть використовуватися у природоохоронних, науково-дослідних, оздоровчих та рекреаційних і освітньо-виховних цілях, а також для потреб моніторингу довкілля.

Встановлені види використання, а також господарська діяльність на територіях та об'єктах ПЗФ можуть здійснюватися лише за умови, що вони не суперечать їх цільовому призначенню.

У розділі «Управління в галузі організації, охорони та використання ПЗФ» вказується, що спеціально уповноваженим державним органом у цій галузі є Міністерство екології та природних ресурсів України.

Управління територіями та об'єктами ПЗФ, для яких не створюються спеціальні адміністрації, здійснюється підприємствами, установами та організаціями, у віданні яких перебувають ці території та об'єкти.

Окремо визначено участь об'єднань громадян в управлінні територіями та об'єктами ПЗФ.

У третьому розділі Закону дано визначення режиму територій та об'єктів ПЗФ — це сукупність науково-обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил, які визначають правовий статус, призначення цих територій та об'єктів, характер допустимої діяльності в них, порядок охорони, використання і відтворення їх природних комплексів. Цей режим визначається з урахуванням класифікації та цільового призначення територій та об'єктів ПЗФ.

Для забезпечення необхідного режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів та запобігання негативного впливу господарської діяльності на прилеглих до них територіях устанавлюються охоронні зони. Їх розміри визначаються відповідно до цільового призначення заповідних територій та об'єктів на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях. Ці питання висвітлені в четвертому розділі закону.

П'ятий розділ закону — науково-дослідні роботи на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду. Вони проводяться з метою вивчення природних процесів, забезпечення постійного спостереження за їх змінами, екологічного прогнозування, розробки наукових основ охорони, відтворення і використання природних ресурсів та особливо цінних об'єктів.

Основною формою узагальнення науково-дослідних робіт на територіях та об'єктах ПЗФ, є їх Літопис природи, матеріали якого використовуються для оцінки стану довкілля, розробки заходів щодо його охорони, ефективного використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

В шостому розділі Закону «Економічне забезпечення організації і функціонування природно-заповідного фонду» йдеться про економічне обґрунтування і оцінку територій та об'єктів ПЗФ, фінансування заходів щодо заповідних об'єктів, а також про екологічні фонди об'єктів ПЗФ, тощо.

Порядок створення й оголошення територій та об'єктів ПЗФ обумовлюється в сьомому розділі Закону. Зокрема тут сказано, що підготовка і подання клопотань про організацію територій та об'єктів ПЗФ можуть здійснюватися органами Мінікоресурсів України, науковими установами, природоохоронними громадськими об'єднаннями або іншими заінтересованими підприємствами, установами, організаціями та громадянами. Клопотання подається в органи Мінікоресурсів України і має містити обґрунтування необхідності створення заповідного об'єкту певної категорії, характеристику природоохоронної, наукової, естетичної та іншої цінності природних комплексів та об'єктів, що пропонуються для заповідання, відомості про місцезнаходження, розміри, характер використання, власників та користувачів природних ресурсів, а також відповідний картографічний матеріал.

Рішення про створення територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення приймаються Президентом України, місцевого значення — обласними радами.

Восьмий розділ Закону регламентує державний кадастр територій та об'єктів ПЗФ. Тут визначено, що державний кадастр ПЗФ є системою необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові, правові та інші характеристики територій та об'єктів, що входять до складу ПЗФ. Він ведеться з метою оцінки складу та перспектив розвитку Па об'єтану, організації охорони, й ефективного використання, планування наукових досліджень, розміщення продуктивних сил тощо. Державний кадастр ПЗФ містить відомості про правовий статус, на-

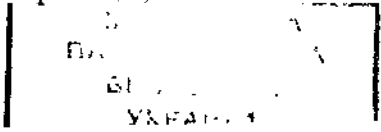
лежність, режим, географічне положення, кількісні і якісні характеристики цих територій та об'єктів, їх природоохоронну, наукову, освітню, виховну, рекреаційну та іншу цінність.

В цьому ж розділі викладено порядок ведення кадастру територій та об'єктів ПЗФ. Визначено, що кадастр ведеться Мінекоресурсів України за рахунок державного бюджету.

В дев'ятому розділі Закону «Охорона територій та об'єктів природно-заповідного фонду» визначено принципи організації охорони ПЗФ, склад і повноваження відповідних служб, також йдеться про державний та громадський контроль на природоохоронних територіях та об'єктах. Зокрема сказано, що охорона територій і об'єктів ПЗФ де є адміністрації, покладаються на служби їх охорони, що створюються у складі цих адміністрацій. Охорона територій та об'єктів інших категорій ПЗФ покладається на підприємства, установи та організації у віданні яких вони перебувають. Державний контроль за додержанням заповідного режиму здійснюється Мінекоресурсів України та іншими спеціально уповноваженими органами, громадський контроль здійснюється відповідно до Положення про громадський контроль у галузі охорони довкілля.

Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд висвітлено в десятому розділі Закону. Тут зокрема сказано, що ці порушення тягнуть за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність, визначено особливості застосування відповідальності, та вказані види порушень, за скоєння яких винні притягуються до відповідальності.

Заключний, десятий розділ Закону — «Міжнародне співробітництво в галузі охорони, і використання територій та об'єктів, природно-заповідного фонду» розкриває основні форми співробітництва — з цією метою розробляються і реалізуються міжнародні наукові та науково-технічні програми, забезпечується обмін науковою інформацією, створюються на суміжних територіях заповідні об'єкти та території, організовується спільна підготовка науковців і фахівців, еколого-виховна та видавнича діяльність.

2805839

Прийняття Закону «Про природно-заповідний Фонд України» забезпечує збереження заповідних територій — унікальних та цінних об'єктів як національного надбання, щодо якого встановлений особливий режим охорони, відтворення і використання на рівні світових стандартів. Україна розглядає свій природно-заповідний фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною і це підтверджується чинним законодавством.

3. Стан заповідної справи в Україні

В результаті людської діяльності та техногенного впливу відбуваються незворотні зміни природних екологічних систем. У зв'язку з цим особливого значення набувають підтримання природного ходу основних екологічних процесів, збереження унікальних та типових екологічних систем, всього різноманіття генетичних ресурсів біосфери, які нині перебувають під загрозою знищення через надмірну експлуатацію природних ресурсів.

Здебільшого безсистемний техногенний вплив призвів до значного руйнування навколишнього природного середовища, значною мірою позначився на генофонді природи України. На сьогодні збереглося близько 30 відсотків природної рослинності, яка знаходиться на різних стадіях трансформації. Особливу тривогу викликає стан справ із збереженням генофонду рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тварин і рослин. Вони занесені до Червоної книги України і взяті під особливу охорону держави.

Найефективнішим засобом охорони видів тваринного і рослинного світу, унікальних та типових природних комплексів є розширення та підвищення репрезентативності мережі природно-заповідного фонду.

Організаційно-правові основи ведення заповідної справи визначено Законом України «Про природно-заповідний фонд України» та актами законодавства, прийнятими відповідно до нього. Природно-заповідний фонд України розглядається як складова частина світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною, і включає 6721 територію та об'єкти загальною площею 2504,5 тис. га, що становить 4,07% площі України. До складу природно-заповідного фонду України входять 16 природних і 4 біосферних заповідники, 11 національних природних парків, 281 заказник, 132 пам'ятки природи, 17 ботанічних садів, 7 зоологічних парків,

Структура природно-заповідного фонду України

Категорія	Кількість	Площа (га)	% від загальної площі ПЗФ	% від території України
Заповідники:	20	3874см	15,50	0,64
Біосферні:	4	226718,9	9,10	0,37
Природні:	16	160700,7	6,40	0,27
Національні природні парки:	11	599509,0	23,90	0,93
Заказники:	2372	991719,2	39,60	1,74
Загальнодержавного значення:	281	344811,1	13,80	0,60
Місцевого значення:	2091	646908,1	25,80	1,14
Пам'ятки природи:	2963	20558,2	0,80	0,030
Загальнодержавного значення:	132	5741,6	0,20	0,009
Місцевого значення:	2831	14816,6	0,60	0,021
Ботанічні сади:	22	2020,1	0,080	0,0033
Загальнодержавного значення:	17	1928,5	0,078	0,0032
Місцевого значення:	5	91,6	0,002	0,0001
Зоологічні парки:	12	432,1	0,02	0,00007
Загальнодержавного значення:	7	119,6	0,005	0,00002
Місцевого значення:	5	312,5	0,015	0,00005
Дендрологічні парки:	34	1415,6	0,057	0,0023
Загальнодержавного значення:	19	1339,0	0,05	0,0022
Місцевого значення:	15	76,6	0,007	0,0001
Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва:	514	12159,6	0,50	0,020
Загальнодержавного значення:	88	4674,9	0,20	0,008
Місцевого значення:	426	7484	0,30	0,012
Регіональні ландшафтні парки:	27	410760,1	16,40	0,68
Заповідні урочища:	746	78578,7	3,10	0,13
ВСЬОГО:	6721	2504572,2	100,00	4,07
Загальнодержавного значення:	575	130,01	53,4	2,19
Місцевого значення:	6146	11590,01	46,6	1,88

Перелік заповідників та національних природних парків України.

Назва	Рік заснування	Загальна площа, га	Кількість видів, що входять до Червоної книги	
			Флори	Фауни
Біосферні заповідники				
"Асканія-нова"	1985	33307	22	41
Чорноморський	1985	89129	24	69
Карпатський	1993	57880	92	74
Дунайський	1998	46403	8	61
Природні заповідники				
Кримський	1923	44175	79	53
Канівський	1923	2049	26	74
Український степовий	1961	2768	46	25
Луганський	1968	1576	32	19
Поліський	1968	20104	17	53
Ялтинський гірсько-лісовий	1973	14523	82	36
Мис Марг'ян	1973	240	36	35
Карадазький	1979	2855	77	83
Розточчя	1984	2080	32	19
Медобори	1990	10455	29	20
Дніпровсько-Орільський	1990	3766	25	54
Еланецький степ	1996	1676	17	77
Горгани	1996	5344	15	20
Казантипський	1998	450	18	28
Опукський	1998	1592	23	9
Рівненський	1999	47047	13	25
Національні природні парки				
Карпатський	1980	50303	78	18
Шацький	1983	32515	32	33
Синевир	1989	40400	40	22
Азово-Сиваський	1993	52154	7	18
Вижницький	1995	7928	34	19
Подільські Товтри	1996	261316	60	79
Святі Гори	1997	40589	48	50
Яворівський	1998	7079	40	27
Деснянсько-Старогутський	1999	16215	18	24
Ужанський	1999	39159	40	10
Сколівські бескиди	1999	35684	50	12

19 дендрологічних парків, 88 — парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення та 6146 об'єктів місцевого значення загальною площею 1159,0 тис. га. За останні 6 років (у порівнянні з 1993) площа природно-заповідного фонду зросла на 1139, 2 тис. га.

В складі території природно-заповідного фонду на долю окремих категорій припадає: природних заповідників — 6,4%, біосферних заповідників — 9,1 національних природних парків — 23,9, заказників — 39,6, пам'яток природи — 0,8, ботанічних садів — 0,1, дендрологічних парків — 0,06, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва — 0,5, регіональних ландшафтних парків — 16,4 та заповідних урочищ — 3,1%.

Концепція розвитку заповідної справи України передбачає зростання її суспільного значення для держави та народу, оптимізацію і розширення системи територій та об'єктів природно-заповідного фонду з метою забезпечення охорони біологічного різноманіття, типових та унікальних ландшафтів України, сприяння підтриманню екологічної рівноваги на її території, зміцнення бази для проведення моніторингу навколишнього природного середовища, наукових досліджень, екологічного та патріотичного виховання громадян.

Розвиток заповідної справи в Україні забезпечується на основі вирішення таких першочергових завдань:

збільшення площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду як важливого інтегрального екологічного показника, забезпечення репрезентативності природно заповідного фонду за флористичною, ценотичною, фауністичною, геологічною, ґрунтознавчою, ландшафтною та іншими екологічними ознаками;

пріоритетного розвитку груп об'єктів високої категорії заповідності, насамперед багатофункціональних (національних природних парків, біосферних заповідників), створення їх у регіонах недостатньо представлених у природно-заповідних фондах, оптимізації меж існуючих об'єктів природно-заповідного фонду з метою поліпшення умов для збереження заповідних природних комплексів;

розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які, крім збереження генофонду, ценофонду, фауністичних, ландшафтних та інших природних комплексів, сприяння підтриманню екологічної рівноваги, передбачають також проведення екологічного та краєзнавчого виховання, регламентованого відпочинку на природі;

розвитку мережі території та об'єктів природно-заповідного фонду, у яких поєднуються завдання охорони об'єктів природи і культури;

формування загальнодержавної територіальної комплексної системи охорони навколишнього природного середовища на основі поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду з іншими територіями, що особливо охороняються;

запровадження регулярного наукового аналізу стану природно-заповідного фонду;

розвитку та підвищення ефективності участі України у міжнародному співробітництві у сфері заповідної справи, створення міжнародних багатофункціональних заповідних об'єктів;

поліпшення фінансового, матеріально-технічного та правового забезпечення розвитку заповідної справи, посилення відповідальності за порушення режиму заповідних територій;

органічного поєднання завдань розвитку заповідної справи з системою освіти, екологічного та патріотичного виховання.

Особливе значення для подальшого розвитку заповідної справи мають наукові дослідження з таких проблем:

вдосконалення економічних, правових, екологічних та організаційних засобів збереження та відновлення біологічного різноманіття, природних комплексів та об'єктів, що перебувають в умовах неоднакового ступеня антропогенної змінності та впливу різних типів господарської діяльності;

розроблення критеріїв наукової, екологічної, рекреаційної і соціальної оцінки території та об'єктів природно-заповідного фонду;

проведення середньо- і великомасштабного вивчення та картографування природних комплексів та їх компонентів для здійснення комплексного моніторингу стану території природ-

но-заповідного фонду, розробки наукових основ охорони навколишнього природного середовища, збереження різних типів природних комплексів, створення геоінформаційних систем;

поглиблення наукових основ збереження і розведення у штучних умовах рідкісних видів фауни і флори з метою їх наступної реінтродукції та введення в культуру, створення необхідних для цього спеціальних розплідників та розсадників.

Мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду розширяється за рахунок мінімально антропогенне порушених земель та акваторій, а також тих, на яких ширше представлені види тварин і рослин, занесені до Червоної книги України, та рідкісні рослини угруповання, занесені до Зеленої книги України. Ведеться робота, щоб у кожній фізико-географічній провінції був щонайменше один природний, біосферний заповідник або національний природний чи регіональний ландшафтний парк, де охорона природних комплексів і збереження екологічної рівноваги поєднуюватимуться із організованими формами підготовки кадрів, екологічного виховання, екологічного туризму, регламентованого відпочинку на природі.

В Україні ведуться додаткові наукові дослідження з метою вивчення можливості заповідання великих та малих річок, морських акваторій, територій, де представлені типові ґрунти, шляхом включення найбільш цінних ділянок до природно-заповідного фонду.

Значна увага надається формуванню на базі природних заповідників, національних природних парків та інших заповідних територій системи полігонів для моніторингу навколишнього природного середовища, створенню біосферних заповідників у складі їх міжнародної мережі.

Намічається також розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду з метою збереження прилеглих до них та інших цінних у екологічному відношенні територій та акваторії у дельті Дунаю, на північному узбережжі Чорного та Азовського морів, у тому числі Бердянської, Обитічної, Білосарайської та Кривої кіс, у районі Шацьких озер та в інших регіонах.

Подальшого розвитку набуває резервування особливо цінних у науковому та екологічному відношенні території для наступного заповідання.

Розвиток мережі природно-заповідного фонду забезпечується у поєднанні з оптимізацією структури інших територій, що особливо охороняється і мають екологічні, захисні функції (ліси 1 групи, зелені зони міст та селищ міського типу, водоохоронні зони, полезахисні лісосмуги та інші), з метою формування з урахуванням ландшафтних умов, структури гідрологічних басейнів, динамічних та інших особливостей природних комплексів територіальної основи загальнодержавної системи охорони навколишнього природного середовища, у якій особливо цінні у екологічному відношенні території («екологічні ядра») з'єднуються між собою «екологічними коридорами», в тому числі транснаціональними. Це має особливе значення для збереження біологічного різноманіття, шляхів міграції тварин, стабілізації екологічної обстановки, запобігання розвитку несприятливих природних процесів.

Здійснення моніторингу довкілля передбачає формування такої мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, яка б враховувала територіальні та часові зміни екосистем у межах країни та тенденції глобальних змін біосфери. Ця система повинна відображати фоновий, еталонний стан навколишнього природного середовища, регіональні особливості, диференціацію ландшафтів та інших природних комплексів, ступінь їх антропогенної трансформації, врахувати особливості динаміки, сприяти поліпшенню прогнозування змін на різних рівнях організації екологічних систем моніторингу довкілля України. Для цього в межах територій природно-заповідного фонду визначаються місця розташування спеціальних полігонів, для яких передбачається в створення докладних ландшафтних, геоботанічних та інших спеціальних екологічних карт, геоінформаційних системі, а також закладання екологічних профілів, пробних площ, які репрезентуватимуть все різноманіття природних комплексів та об'єктів, їх просторово-часові особливості з метою організації на них спеціальних стаціонарних комплексних досліджень.

Система заходів збереження унікальних і типових ландшафтів, інших природних комплексів, біологічного різноманіття, в тому числі генофонду рослинного і тваринного світу, підвищення ролі заповідних територій у розробці наукових основ раціонального природокористування та охорони природи, розвитку природознавчих наук, здійснення моніторингу навколишнього природного середовища, підготовки висококваліфікованих фахівців, екологічне та патріотичне виховання громадян здійснюється згідно програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні, що затверджено Верховною Радою України 4 вересня 1994 року.

Метою цієї програми є поліпшення умов для збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду як національного надбання, забезпечення подальшого науково обгрунтованого розвитку заповідної справи в Україні на основі визнання її соціального, економічного та екологічного значення.

Програма передбачає розв'язання таких основних завдань:

- визначення стратегії розвитку заповідної справи;
- зміцнення наукових, організаційних, правових, фінансових, матеріально-технічних та інших засад розвитку заповідної справи;

- оптимізацій) мережі природних і біосферних заповідників, національних природних парків, територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій;

- активізацію наукових досліджень на базі заповідних територій, посилення ролі Національної академії Наук України і Міністерства екології та природних ресурсів у науково-методичному забезпеченні та координації роботи заповідників і національних природних парків, розробці наукових та організаційних засад заповідної справи;

- сприяння підвищенню ролі заповідної справи у екологічному та патріотичному вихованні громадян та підготовці фахівців, входженню України до міжнародної системи співробітництва з питань розвитку заповідної справи.

Програма ґрунтується на аналізі розвитку заповідної справи в Україні та інших державах, вимогах відповідних міжнародно-правових актів та рекомендаціях міжнародних організацій.

Державне управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду України здійснює Головне управління національних природних парків і заповідної справи Міністерства екології та природних ресурсів, яке тривалий час очолював фундатор заповідної справи нашої держави М. П. Стеценко — донедавна заступник Міністра екології та природних ресурсів України.

Основним завданням Головного управління є:

- забезпечення проведення державної політики у галузі охорони, розвитку та ефективного використання природних і біосферних заповідників, національних природних парків, територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій;

керівництво заповідною справою в Україні;

здійснення державного управління в галузі охорони, відтворення та регулювання використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, запровадження економічних важелів стимулювання їх охорони; координація діяльності у цій галузі;

організація, здійснення і координація робіт щодо збереження унікальних та типових природних комплексів і об'єктів, які мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та інше значення.

Головне управління відповідно до покладених на нього завдань:

1) організує і здійснює методичне керівництво веденням заповідної справи, координує роботу заповідників і національних природних парків та інших установ природно-заповідного фонду, незалежно від їх підпорядкування;

2) готує пропозиції з основних напрямів державної політики щодо організації, охорони і ефективного використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

3) формує у взаємодії з Мінекономіки, Мінфіном та іншими заінтересованими міністерствами і відомствами проекти обсягів державних централізованих капітальних вкладень і бюджетних коштів на проведення заходів, спрямованих на збереження та розвиток природно-заповідного фонду, і подає їх на розгляд відповід-

ним державним органам; контролює ефективність використання цих коштів;

4) здійснює функції замовника виконання заходів щодо збереження та розвитку природно-заповідного фонду, які фінансуються за рахунок державного бюджету;

5) організує підготовку і перепідготовку кадрів природних та біосферних заповідників і національних природних парків;

6) організує вивчення, узагальнення і впровадження вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері заповідної справи, сприяє розвитку і підвищенню ефективності участі України у міжнародному співробітництві в цій сфері;

7) здійснює керівництво, фінансування і контроль за діяльністю підпорядкованих Мінекобезпеки природних і біосферних заповідників, національних природних парків та інших установ природно-заповідного фонду, узгоджує положення про них та подає пропозиції Міністерству щодо призначення їх керівників.

Головне управління під час виконання покладених на нього функцій взаємодіє з органами державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, а також з відповідними установами інших держав, науковими товариствами, громадськими організаціями.

Головне управління має право:

1) брати участь у розгляді органами державної виконавчої влади, місцевого самоврядування питань що належать до його компетенції, вносити у встановленому порядку на розгляд цих органів пропозиції щодо організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

2) заслуховувати доповіді керівників природних і біосферних заповідників, національних природних парків, інших установ природно-заповідного фонду з питань що належать до його компетенції;

3) створювати робочі групи для розроблення пропозицій щодо забезпечення науково обгрунтованого розвитку заповідної справи та розв'язання проблем у цій сфері;

4) у встановленому порядку вирішувати питання про притягнення порушників законодавства про охорону навколишнього природного середовища до відповідальності;

5) одержувати безплатно від органів державної виконавчої влади, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

б) у встановленому порядку здійснювати міжнародне співробітництво з питань що належать до його компетенції.

Головне управління у межах своєї компетенції на основі і на виконання чинного законодавства видає накази, обов'язкові для виконання установами природно-заповідного фонду, підприємствами, організаціями і установами, у віданні яких перебувають території та об'єкти природно-заповідного фонду.

4. Класифікація територій та об'єктів природно-заповідного фонду України

У відповідності до Закону «Про природно-заповідний фонд України» до природно-заповідного фонду належать:

природні території та об'єкти — природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища;

штучно створені об'єкти — ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

Залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи мети і необхідного режиму охорони:

заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстово-спелеологічні;

пам'ятки природи поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні.

Природні заповідники — природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами повністю вилучаються з господарського використан-

ня і надаються заповідникам у порядку, встановленому законодавством України.

Основними завданнями природних заповідників є збереження природних комплексів та об'єктів на їх території, проведення наукових досліджень, спостережень за станом навколишнього природного середовища, розробка на їх основі природоохоронних рекомендацій, поширення екологічних знань, сприяння у підготовці наукових кадрів і спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища та заповідної справи.

На території природних заповідників забороняється будь-яка господарська та інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню заповідника, порушує природний розвиток процесів та явищ або створює загрозу шкідливого впливу на його природні комплекси та об'єкти, а саме:

будівництво споруд, шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, не пов'язаних з діяльністю природних заповідників, розведення вогнищ, влаштування місць відпочинку населення, стоянка транспорту, а також проїзд і прохід сторонніх осіб, прогін домашніх тварин, пересування механічних транспортних засобів, (за винятком шляхів загального користування), лісосплав, проліт літаків та вертольотів нижче 2000 метрів над землею, подолання літаками звукового бар'єру над територією заповідника та інші види штучного шумового впливу, що перевищують установлені нормативи;

геологорозвідувальні роботи, розробка корисних копалин, порушення ґрунтового покриву та гідрологічного режиму, руйнування геологічних відслонень, застосування хімічних засобів, усі види лісокористування, а також заготівля кормових трав, лікарських та інших рослин, квітів, насіння, очерету, випасання худоби, вилов і знищення звірів і птахів, порушення умов їх оселення, гніздування, інші види користування рослинним і тваринним світом, що призводять до порушення природних комплексів;

мисливство, рибальство, інтродукція нових видів тварин і рослин, проведення заходів з метою збільшення чисельності окремих видів тварин понад допустиму науковообґрунтовану

емкість угідь, збирання колекційних та інших матеріалів, за винятком матеріалів, необхідних для виконання наукових досліджень.

Для збереження і відтворення корінних природних комплексів, проведення науково-дослідних робіт та виконання інших завдань у природному заповіднику відповідно до проекту організації його території та охорони природних комплексів допускається:

— виконання відновлювальних робіт на землях з порушеннями корінними природними комплексами, а також здійснення заходів щодо запобігання змінам природних комплексів заповідника внаслідок антропогенного впливу; — відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, що історично склалися, видів рослин і тварин, які зникають, тощо;

— здійснення протипожежних і санітарних заходів, що не порушують режиму заповідника; спорудження у встановленому порядку будівель та інших об'єктів, необхідних для використання поставлених перед заповідником завдань; збір колекційних та інших матеріалів, виконання робіт, передбачених планами довгострокових стаціонарних наукових досліджень, проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

Проекти організації території природних заповідників та охорони їх природних комплексів розробляються спеціалізованими проектними організаціями і затверджуються Міністерством екології та природних ресурсів України.

В разі термінової необхідності за клопотанням науково-технічної ради природного заповідника з дозволу Міністерства екології та природних ресурсів України на території природного заповідника можуть проводитися заходи, спрямовані на охорону природних комплексів, ліквідацію наслідків аварій, стихійного лиха та ін.

Біосферні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами міжнародного значення, що створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових

природних комплексів біосфери, здійснення фонового екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів.

Біосферні заповідники створюються на базі природних заповідників, національних природних парків з включенням до їх складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій та інших земель і належать до всесвітньої глобальної мережі біосферних заповідників.

Для біосферних заповідників установлюється диференційований режим охорони, відтворення та використання природних комплексів згідно з функціональними зонуванням:

заповідна зона — включає території, призначенні для збереження і відновлення найбільш цінних природних та мінімально порушених антропогенними факторами природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу; її режим визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників;

буферна зона — включає території, виділені з метою запобігання негативного впливу за заповідну зону господарської діяльності на прилеглих територіях; її режим та порядок створення визначаються відповідно до вимог, встановлених для охорони зон природних заповідників;

зона антропогенних ландшафтів — включає території традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місці поселення рекреації та інших видів господарської діяльності.

У межах території біосферних заповідників можуть виділятися зони регульованого заповідного режиму, до складу яких включаються регіональні ландшафтні парки, заказники, заповідні урочища з додержанням вимог щодо їх охорони.

Національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.

Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами та об'єктами вилучаються з господарського використання і надаються національним природним паркам у встановленому порядку.

До складу території національних природних парків можуть включатися ділянки землі та водного простору інших землевласників та землекористувачів.

На національні природні парки покладається виконання таких основних завдань:

збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;

створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з дотриманням режиму охорони заповідних державних комплексів та об'єктів;

проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів;

проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

На території національних природних парків з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей встановлюється диференційований режим щодо їх охорони, відтворення та використання згідно з функціональним зонуванням:

заповідна зона — призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників;

зона регульованої рекреації — в її межах проводиться короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд особливо мальовничих і пам'ятних місць; у цій зоні дозволяється влаштування та відповідне обладнання туристських маршрутів і екологічних стежок, тут забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство та мисливство, інша діяльність,

яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони;

~~зона стаціонарної рекреації~~ — призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку;

~~господарська зона~~ — у її межах проводиться господарська діяльність, спрямована на виконання покладених на парк завдань, знаходяться населені пункти, об'єкти комунального призначення парку, а також землі інших землевласників та землекористувачів, включені до складу парку, на яких господарська діяльність здійснюється з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища.

На території зони регульованої рекреації, стаціонарної рекреації та господарської зони забороняється будь-яка діяльність яка призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища та зниження рекреаційної цінності території національного природного парку.

Зонування території національного природного парку, рекреаційна та інша діяльність на його території провадяться відповідно до Положення про національний природний парк та Проекту організації території національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Регіональні ландшафтні парки є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

Регіональні ландшафтні парки організовуються, як правило, без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

В разі необхідності вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів для потреб регіональних ландшафтних парків провадиться в порядку, встановленому законодавством України.

На регіональні ландшафтні парки покладається виконання таких завдань:

збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;

створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів;

сприяння екологічній освітньо-виховній роботі.

На території регіональних ландшафтних парків з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей може проводитися зонування з урахуванням вимог, встановлених для територій національних природних парків.

Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів та порядок його реалізації затверджуються державним органом, який прийняв рішення про організацію парку.

Заказниками оголошуються природні території (акваторії) з метою збереження і відтворення природних комплексів чи їх природних компонентів.

Оголошення заказників провадиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

На території заказника обмежується або забороняється діяльність, що суперечить цілям і завданням передбаченим положенням про заказник.

Господарська, наукова та інша діяльність, що не суперечить цілям і завданням заказника, проводиться з додержанням загальних вимог щодо охорони навколишнього природного середовища.

Власники або користувачі земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, оголошених заказником, беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

Пам'ятками природи оголошуються окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне і пізнавальне значення, з метою збереження їх у природному стані.

Оголошення пам'яток природи провадиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

На території пам'яток природи забороняється будь яка діяльність, що загрожує збереженню або призводить до деградації чи зміни первісного їх стану.

Власники або користувачі природних ділянок, водних та інших природних об'єктів, оголошених пам'ятками природи, беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

Заповідними урочищами оголошуються лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні ландшафти, що мають важливе наукове, природоохоронне та естетичне значення, метою збереження їх у природному стані.

Оголошення заповідних урочищ провадиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

На території заповідних урочищ забороняється будь-яка діяльність, що порушує природні процеси, які відбуваються у природних комплексах, включених до їх складу, відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників.

Власники або користувачі земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, оголошених заповідними урочищами, беруть на себе зобов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

Ботанічні сади створюються з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної і освітньої роботи.

Ботанічні сади загальнодержавного значення науково-дослідними природоохоронними установами.

Ботанічним садам місцевого значення у встановленому порядку може бути надано статус науково-дослідної установи.

Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами вилучаються з господарського використання і надаються ботанічним садам.

На території ботанічних садів забороняється будь-яка діяльність, що не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і загрожує збереженню колекцій флори.

У межах ботанічних садів для забезпечення необхідного режиму охорони та ефективного використання можуть бути виділені зони:

експозиційна — її відвідування дозволяється в порядку, що встановлюється адміністрацією ботанічного саду;

наукова — до складу зони входять колекції, експериментальні ділянки тощо, на відвідування її мають право лише співробітники ботанічного саду у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків, а також спеціалісти інших установ з дозволу адміністрації саду;

заповідна — відвідування її забороняється, крім випадків, коли воно пов'язано з проведенням наукових спостережень;

адміністративно-господарська.

Зонування території ботанічних садів проводиться відповідно до Положення про ботанічний сад та Проекту організації території ботанічного саду, що розробляється спеціалізованими науковими та проектними установами і затверджується органом, у підпорядкуванні якого перебуває ботанічний сад, за погодженням з Міністерством екології та природних ресурсів України.

Дендрологічні парки створюються з метою збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання.

Дендрологічні парки загальнодержавного значення є науково-дослідними природоохоронними установами.

Дендрологічним паркам місцевого значення у встановленому порядку може бути надано статус науково-дослідної установи.

Земельні ділянки з усіма природними ресурсами вилучаються з господарського використання і надаються дендрологічним паркам.

На території дендрологічних парків забороняється діяльність, що не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і загрожує збереженню дендрологічних колекцій.

Зоологічні парки створюються з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ її розведення у неволі.

Зоологічні парки загальнодержавного значення є природоохоронними культурно-освітніми установами.

Земельні ділянки з усіма природними ресурсами вилучаються з господарського використання і надаються зоологічним паркам.

На території зоологічних парків забороняється діяльність, що не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і загрожує збереженню сприятливих умов для життя тварин цих парків.

На території зоологічних парків з метою забезпечення виконання покладених перед ними завдань виділяються зони:

експозиційна — призначена для стаціонарного утримання тварин і використання їх у культурно-пізнавальних цілях;

наукова — у її межах проводиться науково-дослідна робота; відвідування зони дозволяється в порядку, що встановлюється адміністрацією парку;

рекреаційна — призначена для організації відпочинку та обслуговування відвідувачів парку;

господарська — зона, де розміщуються допоміжні господарські об'єкти.

Проект організації території зоологічного парку розробляється спеціалізованими науковими та проектними організаціями і затверджується органом, у підпорядкуванні якого перебуває зоологічний парк, за погодженням з органами Мінекоресурсів України.

Парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва оголошуються найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою охорони їх і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях.

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення є природоохоронними рекреаційними установами.

Оголошення парків-пам'яток садово-паркового мистецтва провадиться з вилученням у встановленому порядку або без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

На території парків-пам'яток садово-паркового мистецтва можуть проводитися наукові дослідження.

На території парків-пам'яток садово-паркового мистецтва забороняється будь-яка діяльність, що не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і загб'єктів у їх влареженню.

На території парків-пам'яток садово-паркового мистецтва забезпечується проведення екскурсій та масовий відпочинок населення, здійснюється догляд за насадженнями, включаючи санітарні рубки, рубки реконструкції та догляду з підсадкою дерев і чагарників ідентичного видового складу, замість загиблих, вживаються заходи щодо запобігання самосіву, збереження композицій із дерев, чагарників і квітів, трав'яних газонів.

На території парків-пам'яток садово-паркового мистецтва може проводитися зонування відповідно до вимог, встановлених для ботанічних садів. Утримання та реконструкція парків-пам'яток садово-паркового мистецтва провадиться за проектами, що розробляються спеціалізованими науковими і проектними установами і затверджуються органами, у підпорядкуванні яких перебувають ці парки, за погодженням з органами Міністерства екології та природних ресурсів України.

Власники або користувачі земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, оголошених парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва, беруть на себе обов'язання щодо забезпечення режиму їх охорони та збереження.

5. Червона книга України

З метою поліпшення охорони рідкісних та таких, то знаходяться під загрозою зникнення видів рослинного і тваринного світу заснована Червона книга України — документ, в якому узагальнено матеріали про сучасний стан рідкісних рослин і тварин у країні, на підставі якого розробляються наукові і практичні заходи, спрямовані на їх охорону, відтворення і раціональне використання.

В 1992 році на підставі Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» Верховна Рада України затвердила Положення про Червону книгу України. Положенням передбачено, що до Червоної книги України заносяться види тварин і рослин, які постійно або тимчасово перебувають чи зростають у природних умовах на території України, в межах її територіальних вод континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони і знаходяться від загрозою зникнення.

Занесені до Червоної книги України види тварин і рослин підлягають особливій охороні на всій території нашої держави.

Організація збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, поліпшення середовища їх перебування чи зростання, створення належних умов для розмноження їх у природі, розведення та розселення покладається на Кабінет Міністрів України, місцеві ради, місцеві державні адміністрації, Міністерство екології та природних ресурсів України та інші державні органи в межах їх компетенції.

В основу поділу на категорії рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного і рослинного світу, покладено класифікацію Європейського Червоного списку. В Положенні про Червону книгу наголошується на особливому значенні створення в межах територій, де зустрічаються рідкісні види, заповідних та інших територій, що особливо охороняються. Визначена необхідність встановлення вищої, ніж за загальних умов, кримінальної, матеріальної та адміністративної відповідальності

за знищення чи пошкодження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України.

Зокрема в Положенні про Червону книгу України передбачено, що охорона та відтворення видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги забезпечується шляхом:

- встановлення особливого правового статусу видів тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення, врахування вимог щодо їх охорони під час розробки законодавчих та інших нормативних актів;

- систематичної роботи щодо виявлення місць їх перебування чи зростання, проведення постійного спостереження (моніторингу) за станом популяцій та необхідних наукових досліджень з метою розробки наукових основ їх охорони та відтворення;

- створення на територіях, де вони оселені (зростають), а також на шляхах міграції, системи заповідних та інших територій, що особливо охороняються. Постійне чи тимчасове у процесі міграції перебування або зростання на певній території видів тварин чи рослин, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;

- створення банків їх генофонду та розведення у спеціальних умовах (зоологічних парках, розплідниках, ботанічних садах та дендрологічних парках тощо);

- врахування спеціальних вимог щодо охорони цих видів під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розробки проектної та проектно-планіровочної документації, екологічної експертизи;

- проведення широкої виховної роботи серед населення;

В зв'язку з цим Україна бере активну участь у міжнародно-му співробітництві з охорони біорізноманіття, збереження видів тварин і рослин, яким загрожує зникнення, через укладання та виконання вимог відповідних міжнародних угод, організацій біосферних заповідників, створення на територіях суміжних з іншими державами, міжнародних заповідників, заказників та інших заповідних об'єктів проведення спільних наукових досліджень тощо.

Види тварин і рослин, занесені до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів і європейського Червоного списку, що зустрічаються на території України, заносяться до Червоної книги України або одержують інший особливий статус згідно до законодавства України про охорону тваринного і рослинного світу.

У залежності від стану та ступеня загрози для популяції видів тварин та рослин, занесених до Червоної книги України, вони поділяються на такі категорії:

зниклі — види, про які після неодноразовий пошуків, проведених у типових місцевостях або в інших відомих та можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про їх перебування в дикій природі;

зникаючі — види, що знаходяться під загрозою зникнення, збереження яких є малоімовірним, якщо продовжиться згубна дія факторів, що впливають на їх стан.

вразливі — види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії «зникаючих», якщо продовжиться дія факторів, що виливають на їх стан.

рідкісні — види, популяції яких невеликі, які у даний час не відносяться до категорії «зникаючих» чи «вразливих», хоча їм і загрожує небезпека.

невизначені — види, про які в ідемо, що вони відносяться до категорії «зникаючих» чи «рідкісних», однак достовірна інформація, яка б дозволяла визначити до якої із зазначених категорій вони відносяться, — відсутня.

недостатньо відомі — види, які можна було віднести до однієї з вищеперерахованих категорій, однак у зв'язку з відсутністю повної достовірної інформації питання залишається, невизначеним.

відновлені — види, популяції яких завдяки вжитим заходам щодо їх охорони не викликають стурбованості, однак не підлягають використанню і вимагають постійного контролю.

У Червоній книзі України про кожний із видів тварин і рослин, занесених до неї, вказуються такі відомості: категорія, поширення, основні місця знаходження, чисельність у природі (в тому числі за межами України), її зміни відомості про розмноження або розве-

дення в неволі (культури), заходи, що вжиті, та які необхідно здійснити для їх охорони, джерела інформації. У книзі також містяться картосхеми розповсюдження та фотографії (малюнки) занесених до неї видів тварин і рослин. Форма подання відомостей у Червоній книзі України про занесені до неї види тварин і рослин визначається Національною комісією з питань Червоної книги України.

Ведення Червоної книги України покладається на Міністерство екології та природних ресурсів України.

Для наукового забезпечення ведення Червоної книги України та вилучення з неї видів тварин і рослин, організації наукових досліджень, розробки заходів щодо охорони рідкісних і таких, то перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин, контролю за їх виконанням, координації діяльності державних органів та громадських організацій створена Національна комісія з питань Червоної книги України.

До складу Національною комісії з питань Червоної книги України включаються провідні наукові заклади АН України, інших наукових установ, Міністерство екології та природних ресурсів України.

Підставою для занесення до Червоної книги України певного виду тварин або рослин є дані про чисельність та її динаміку, ареал і зміни умов існування, що підтверджують необхідність вжиття термінових заходів для їх охорони.

Пропозиції про занесення до Червоної книги України видів тварин або рослин можуть вносити відповідні науково-дослідні установи, державні і громадські організації, окремі фахівці. Вони мають включати наукове обґрунтування необхідності занесення виду тварин чи рослин до Червоної книги України, відомості про його поширення, необхідні заходи щодо збереження у природних чи спеціально створених умовах.

Рішення про занесення видів тварин і рослин до Червоної книги України приймається Міністерством екології та природних ресурсів України.

Добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, їх гнізд, яєць, плодів, насіння, частин або продуктів цих тварин і рослин здійснюється у виняткових випадках

лише з науковими і селекційними цілями, у тому числі для розмноження і розведення у спеціально створених умовах за дозволом Міністерства екології та природних ресурсів України. Такі дозволи видаються лише науковим організаціям та іншим установам, завдання яких щодо виконання робіт з видами, занесеними до Червоної книги України, визначені відповідними державними науковими програмами.

Державний контроль за додержанням вимог щодо охорони та відтворення видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України здійснює Міністерство екології та природних ресурсів України.

Особи, винні у порушенні вимог охорони та відтворення видів тварин і рослин, занесених до Червоної Книги України, притягуються до адміністративної, матеріальної, кримінальної та іншої відповідальності відповідно до законодавства України. Шкода, заподіяна незаконним добуванням або знищенням чи пошкодженням тварин чи рослин, з числа видів, занесених до Червоної книги України, а також розміри компенсацій за добування цих видів визначаються в установленому порядку за таксами, що затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Відомості щодо змісту Червоної книги України, стану занесених до неї видів тварин і рослин підлягають широкому обнародуванню, в тому числі через засоби масової інформації, доведенню до відома підприємств, наукових, освітніх, виховних та інших установ й організацій.

В результаті специфічного географічного положення на території України зформувався надзвичайно багатий і різноманітний рослинний і тваринний світ. Її флора нараховує понад 25 тисяч видів, у тому числі: судинних рослин — понад 4,5 тисячі, мохоподібних — майже 800, водоростей — близько 4 тисяч, лишайників — понад 1000, грибів — понад 15 тисяч. У фауні зареєстровано майже 44800 видів тварин — понад 39000 членистоногих, біля 1460 первиннопорожнинних, до 1290 плоских черв'яків, більше 400 кільчастих черв'яків, понад 1200 найпростіших, 369 молюсків та близько 730 видів хордових, серед яких риб — понад 200, земноводних — 17, плазунів — 20, птахів —

362 та савців — 128. Крім того, орієнтовно залишаються неописаними майже — 20-30 тис. грибів та членистоногих.

Перше видання Червоної книги України (1980р.) містило опис 85 видів (підвидів) тварин: 29 — савців, 28 — птахів, 6 — плазунів, 4 — земноводних, 18 — комах і 151 вид вищих рослин. За час, що минув після 1980 року, наукові знання про тваринний світ значно поповнились, декотрі тварини, які ще недавно були звичайними, сьогодні стали рідкісними або зникли. Вчені критично переглянули список видів (підвидів) фауни України, визначили рідкісні, зникаючі та інші категорії, занесли їх до Червоної книги України незалежно від місця виду у природі та його господарського значення, керуючись основним принципом — збереження видової різноманітності диких тварин у природі та цілісності біоценозів у сукупності яких вони існують.

Друге видання Червоної книги підготовлено у двох томах: «Тваринний світ» і «Рослинний світ».

Перший том — «Червона книга України. Тваринний світ» — складається з II розділів, що включають статті про 382 види тварин: гідроїдні поліпи (2 види), черви круглі (2) та черви кільчасті (7), ракоподібні (26), павукоподібні (2) та багатоніжки (3), комах (173), молюски (12), круглороті (2) та риби (32), земноводні (5), плазуни (8), птахи (67), савці (41). Матеріал про кожний вид (підвид) тварин, розміщено у систематичному порядку за загальноприйнятого класифікацією і викладено за такою схемою: назва тварини (українська з найвідомішими синонімами та латинська), ряд, родина, таксономічна характеристика (унікальність таксону, близькі види, підвиди), статус прийнятий з урахуванням категорій Червоної книги МСОП і Європейського Червоного списку, поширення (враховано відомі знахідки та спеціальні спостереження) в Україні та за її межами (ареал), місця перебування, чисельність у природі (на основі цього вирішується питання про категорність виду), її зміни, особливості біології, відомості про розмноження у неволі, заходи охорони (здійснені, рекомендовані, необхідні для врятування виду), джерела інформації. Кожна стаття супроводжується ілюстрацією (фотографія чи малюнок) та картою схемою поширення

виду (підвиду) в Україні. Умовні позначення на картосхемах містять відповідну інформацію.

Другий том Червоної книги України — «Рослинний світ» вийшов з друку у 1996 році. Він складається з 5 розділів, що включають статті про 541 вид (підвид, різновидність, форма) рослин і грибів: судинні рослини (439 видів), мохоподібні (28), водорості (17), лишайники (27), гриби (30).

Основними науковими критеріями відбору видів для занесення їх до Червоної книги є:

- хорологічний — поширення і стан популяцій ендемічних видів (тобто характерних лише для певних регіонів), диз'юнктивно-ареальних (з розірваними ареалами), погранично-ареальних і рідкісних видів у складі флори;

- флорогенезний — реліктові види (тобто представники різних геологічних періодів) і ті, що зникають з природних причин;

- еколого-ценотичний — види різних рідкісних і таких що зникають, фітоценозів та специфічних екологічних ніш;

- прагматичний — практичне використання видів та їхнє відношення до родичів культурних сортів;

- естетичний — включення гарноквітух та інших декоративних дикорослих видів, що стають рідкісними або зникають внаслідок масового винищення цих рослин у природному середовищі.

Статті про кожний вид рослин і грибів розміщено в систематичному порядку за загальноприйнятою класифікацією, в описах видів подається українська та латинська назва рослини або гриба, родина до якої належить вид наукове значення, статус, прийнятий з урахуванням Червоної книги МСОП та Європейського Червоного списку, поширення в Україні та за її межами, місця зростання, чисельність і причини її зміни, морфологічна та біологічна характеристика, заходи охорони тощо.

Залежно від стану і ступеня загрози для популяцій видів рослин і грибів, згідно Положення про Червону книгу України, вони поділяються на такі категорії: зниклі (6), зникаючі (1), вразливі (2), рідкісні (3), невизначені (4), недостатньо відомі (5), відновлені (6).

Тривала й копітка робота вчених і практиків ряду наукових установ Національної Академії Наук України, Міністерства екології та природних ресурсів, державних університетів по вивченню біології та місць поширення рідкісних представників рослинного і тваринного світу дала можливість не тільки підготувати досить повний їх перелік, а й обґрунтувати необхідність розширення форм і методів їх охорони, що в свою чергу сприяє поглибленому вивченню окремих представників флори і фауни.

6. Біосферні та природні заповідники, національні природні парки України

Біосферний заповідник "Асканія-Нова"

Біосферний заповідник «АСКАНІЯ-НОВА» — (Херсонська обл., пл. 33,3 тис. га) забезпечує збереження єдиної в Європі ділянки типчакowo — ковилового степу з переважаючою рослинністю дернових злаків, серед яких найбільш характерні види ковили — українська, Лессінга, волосиста, а також типчак, келерія струнка, різні осоки, полини. Заповідник є еталоном природи посушливого степу.

Тваринний світ заповідника характерний для південного сухого степу. Тут живуть рідкісні та зникаючі види тварин, занесені до Червоної книги МСОП, України, серед яких — кінь Пржевальського, кулан, зебра гірська і Гартмана, гну білохвостий, козел гвинторогий, баран гривастий.

Наукові дослідження у заповіднику спрямовані на розробку режиму збереження природного комплексу степу, інвентаризацію тваринного та рослинного світу, вивчення закономірностей еволюції ковилового степу й особливостей розвитку ґрунту, акліматизацію, вивчення та розселення рідкісних видів тварин.

Ценотична різноманітність заповідника представлена: степами, солончаками, прибережноводною і водною рослинністю, болотами та чагарниками. Її структуру складають справжні, лучні і чагарникові степи, остепнені і болотисті луки. Флора заповідника нараховує 1316 видів судинних рослин, мохоподібних — 57, лишайників — 55, водоростей — 285, грибів — 388. Фауна ссавців налічує 67 видів, Птахів — 272, плазунів — 5, земноводних — 4, риб — 8, моллюсків — 14, комах — 958, багатоніжок — 7, павукоподібних — 186, ракоподібних — 4, черв'яків кільчастих — 2, найпростіших — 29. Окремо у зоопарку налічується 100 особин 44 види копитних, 4000 особин — 45 видів птахів.

До Червоної книги України віднесено 22 видів флори, та 41 — фауни, а до Європейського Червоного списку — 12 види флори і 8 — фауни. До Зеленої книги України занесено асоціації у складі формацій: мигдалю низького, ковили Лессінга, української та волосистої.

Чорноморський біосферний заповідник

Територія ЧОРНОМОРСЬКОГО біосферного заповідника займає площу 89,1 тис. га, розташований в межах Херсонської області та акваторії Чорного моря. Тут переважають ландшафти типчакowo-полинових причорноморських степів, солончаків. Заповідник створений для охорони гніздових і перелітних птахів, ландшафтів типчакowo-полинових причорноморських степів і солончаків.

Для заповідника характерні ландшафти типчакowo-полинових степів, солончаки, березові, дубові та осикові колки, солоні й прісні озера. Він має велике значення для збереження й вивчення природних комплексів півдня України та морських акваторій. Цікавими і своєрідними тут є ділянки: Солоно-Озерна, Івано-Рибальчанська та Воложин ліс. Тут ростуть невеликі гаї-колки — залишки лісів з переважанням дуба звичайного, берези бородавчатої, верби гостролистої, вільхи, які в минулому займали в дельті Дніпра значні площі. Степові ділянки: Ягорлицький кут та Потіївка являють собою залишки причорноморських степів уздовж берегів Тендрівської і Ягорлицької заток. В цих затоках розташовані заповідні острови, які є місцем гніздування та перепочинку багатьох видів птахів.

Особливо важлива роль заповідника в збереженні орнітофауни. На його території охороняється 90% світової кількості чорноголової чайки, зимують птахи, що гніздяться у Фінляндії, Швеції, Норвегії, Польщі та інших країнах світу. Заповідник став одним з найголовніших пунктів кільцювання птахів.

Територія заповідника включена до Списку водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення головним чином як місця оселень водоплавних птахів.

До Червоної книги України із флори занесено 24, а з фауни — 69 видів, відповідно до міжнародних червоних списків видів, що

особливо охороняється, віднесено: до Європейського Червоного списку — 17 видів флори, світового — 7 видів флори та 12 — фауни. До Зеленої книги України занесено 11 степових та лісових асоціацій, які відносяться до трьох формацій — берези дніпровської, ковили волосистої та дніпровської.

Карпатський біосферний заповідник

КАРПАТСЬКИЙ біосферний заповідник має площу 57,9 тис. га і розташований на території Закарпатської області. Має декілька філіалів.

У Чорногірському масиві заповідника найяскравіше виявлена висотна диференціація, він розташований на пд. макросхилі Чорногірського хребта на висотах 950-206м н. р. м. Характерні ялицеві, ялинові і буково-ялинові ліси з заростями гірського криволісся та полонинами. Тут найбільш яскраво виражені лісовий, субальпійський і альпійський пояси. Хребет Чорногора — один з найбагатших у флористичному відношенні районів Українських Карпат.

В Угольсько-Широколужанському масиві сконцентровано найбільший в Європі осередок букових пралісів. Це єдине в Українських Карпатах місце зростання ялівцю козацького, тут є ділянка тису ягідного (площа 10 га). Тут збереглася також група дерев ялини європейської, відокремлена від суцільного її ареалу в Карпатах.

У Мармароському масиві зберігаються унікальні буково-ялицево-смерекові та смерекові праліси, на Свидовецькому масиві — мішані ясенево-букові, буково-яворові, смереково-букові та буково-ялицеві праліси. На Юліївській та Чорній горах зростають різновікові листяні ліси з участю дуба скельного. У Долині нарцисів зберігається природний комплекс з найбільшими у Європі заростями нарциса вузьколистого (257 га.) — виду, занесеного до Червоної книги, — на північній межі його поширення в Європі.

До Зеленої книги України віднесено фітоценози формації рододендрону східнокарпатського, нарцису вузьколистого, костриці карпатської, сухощіву лежачого, горянки дворянної, ломикаменя зірчастого, тонконогу Дейла, сугайника карпатсь-

кого, осоту Вальдештейна, жерухи Опіца та ін. Ценотична різноманітність заповідника представлена: лісами, чагарниками, луками, пустищами, степами. Тут налічується 262 види грибів, 392 — лишайників, 440 — мохів, 465 — водоростей, 1062 види судинних рослин. Фауна представлена круглими червами — 37 видів, червами кільчастими — 31, багатоніжками — 31, комахами — 1623, молюсками — 76, павукоподібними — 341, круглоротими — 1, рибами — 22, земноводними — 13, плазунами — 9, птахами — 179, ссавцями — 65 видами.

До Червоної книги України занесено 92 види флори, 74 — фауни, до Європейського Червоного списку — 5 видів флори і 23 — фауни.

Дунайський біосферний заповідник

Територія ДУНАЙСЬКОГО біосферного заповідника займає площу 46,4 тис. га (Одеська область). Його створено для охорони дельтових екосистем, водно-болотних угідь міжнародного та національного значення. Ценотична різноманітність заповідника представлена: лісами, луками, прибережно-водною рослинністю, солончаками. Флора заповідника налічує 950 видів судинних рослин, тваринний світ — 39 видів ссавців, 252 — птахів, 5 — плазунів, 10 — земноводних, 91 — риб, 1937 — комах, 2800 — водних безхребетних. Фітопланктон представлений 717, зоопланктон — 190, а макрозообентос — 87 видами. До Червоної книги України занесено вісім видів рослин, а із тваринного світу — 61 вид, до міжнародних червоних списків видів, що особливо охороняються, занесено 15 видів фауни. До Зеленої книги України занесені рослинні угруповання дев'ятох формацій — лепешняку тростинового, схеноплекту приморського, сальвінії плаваючої, альдрованди пухирчатої, плавуна щитолистого, латаття білого, водяного жовтеця Ріона тощо.

Кримський природний заповідник

КРИМСЬКИЙ природний заповідник (44,2 тис. га) розташований на території Автономної республіки Крим. В заповіднику охороняються найцінніші в Криму дубові, букові й соснові ліси, а також унікальні реліктові гаї з тису, ялівцю, які відіграють

велику водоохоронну та ґрунтозахисну роль. Тут бере початок багато річок Криму: Альма, Кача, Улу-Узень, Авунда та ін.

На території гірсько-лісової частини заповідника водяться кримський олень, козуля, муфлон, борсук, дика свиня. Філіал заповідника — Лебедині острови — включено до Списку водноболотних угідь, що мають міжнародне значення головним чином як місця оселення водоплавних птахів.

Тут зустрічається понад 200 видів птахів, з яких близько 50 видів розмножуються. У заповіднику ведуться роботи по вивченню, охороні й раціональному використанню кримської флори і фауни, відновлюються гірські ліси.

Центотична різноманітність заповідника представлена: лісами, чагарниками, степами, луками, томілярами. Флора судинних рослин складає 1180 видів, мохоподібних — 180, лишайників — 213, мікобіоти — 70. Відповідно фауна складає 37 видів ссавців, 256 — птахів, 10 — плазунів, 4 — земноводних, 7 — риб. До Червоної книги України віднесено 79 видів флори (з них 8 видів мохоподібних, 12 — лишайників), 10 — мікобіоти, 53 фауни, Європейського Червоного списку — 26 видів флори і 7 — фауни. До Зеленої книги України занесено 3 асоціації і рослинні угруповання дев'ятох формацій гірськолісової частини заповідника, серед них — формацій сосни кримської, ялівцю козачого, низькорослого, ковил каменелюбної та волосистої, осоки низької, асфоделіни кримської та жовтої.

Канівський природний заповідник

Територія КАНІВСЬКОГО природного заповідника (2,0 тис. га, Черкаська обл.) включає різні за своєю ландшафтною будовою ділянки корінного берега Дніпра: зсувні тераси, яружно-балкові урочища, горби, рівні ділянки плато, ділянки конусів виносів і заплавної частину річища. Заплавна тераса Дніпра в районі заповідника представлена на лівому березі і густо розчленована старицями, озерами, рукавами та протоками. До складу заповідника входить острів Круглик (108 га).

Територія становить значний інтерес в геологічному, ботанічному і археологічному відношенні. Особливості заповідника визначаються його розташуванням у районі відомих

за межами України Канівських дислокацій, що являють собою смугу густо розчленованого піднятого над навколишньою місцевістю низкогір'я. Майже вся територія заповідника вкрита грабовим лісом, хоча в ньому також зростають дубово-грабові, дубові, вербово-тополеві ліси, чагарникова, псамофітна та лучна рослинність. На схилах південної експозиції розташовані степові ділянки.

Ценотична різноманітність представлена: лісами, чагарниками, степами, луками, прибережно-водною рослинністю. До Зеленої книги України занесено дві лісові асоціації та фітоценози одної степової формації. Флора судинних рослин складає 974 види, мохоподібних — 13 8, лишайників — 170, водоростей — 266, мікобіоти — 1120. Відповідно фауна — 51 вид ссавців, 226 — птахів, 11 — земноводних, 8 — плазунів, 50 — риб, 1 — круглоротих, 7800 — комах, 200 — павукоподібних, 42 — багатоніжок, 130 — ракоподібних, 150 — моллюсків, 65 — кільчастих черв'їв, 5 — кишковопорожнинних, 5 — губок, 800 — найпростіших.

До Червоної книги України віднесено 26 видів флори, 4 — мікобіоти та 74 — фауни. До міжнародних червоних списків видів, що особливо охороняються, увійшли 5 видів флори та 13 — фауни.

Український степовий заповідник

Територія УКРАЇНСЬКОГО степового заповідника (2,8 тис. га. Донецька, Запорізька, Сумська обл.) ділиться на 4 відділення (філіали).

«Кам'яні Могили» — це острівний вихід на рівнину гірських порід Українського Кристалічного щита у південно-західній частині Приазовської височини. Місцевість знаходиться на вододілі р. Берди і Кальчик і має вигляд двох паралельних паєм, утворених скелястими горбами, заввишки від 50 до 70 м, що витягнуті з пд.-сх. на пн.-зх. і розділені між собою долиною завширшки 600-800 м різнотравно-типчачово-ковилового степу. Кам'яні могили — своєрідний природний комплекс степової, лучної, лісової і наскельної рослинності (всього 464 види) і є центром ендемічної флори (деревій голий, волошка несправжньооблідулускава). До Зеленої книги України занесені угрупу-

вання формацій мигдалю низького, ковили Лесінга, волосистої, пухнастолистої і тонколистої. Флора «Кам'яних могил» нараховує 468 видів судинних рослин, 38 — водоростей, 50 — мохоподібних, 78 — лишайників, 182 — грибів. Тут налічується 50 видів птахів. До Червоної книги України занесено 8 видів тварин.

Філіал Українського степового заповідника «Хомутовський степ» розташований на Причорноморській низовині вздовж крутого лівого берега р. Грузький Єланчик. Це добре збережений цілинний різнотравно-типчакково-ковиловий степ з рідкісними видами — півонією вузьколистою, катраном татарським, тюльпаном Шренка, ковилою волосистою і Лессінга та ін. — загалом тут налічується 560 видів рослин.

До Зеленої книги України входять угруповання формацій мигдалю низького, ковил Лессінга, української, Залеського, волосистої, закарпатської та пухнастолистої, калофаки волзької, солодки голої, півонії тонколистої. У відділені є 604 види судинних рослин, 59 — мохоподібних, 65 — водоростей, 46 — лишайників, 283 — грибів. Тваринний світ представляють 201 вид хребетних. До міжнародних червоних переліків занесено 2 види тварин, а до «Червоної книги України» — 23 види.

Філіал Українського степового заповідника «Крейдова флора» представлений унікальними ділянками кретофільної флори та рослинності. До Зеленої книги України увійшли угруповання формацій сосни крейдяної, ковил Лессінга, волосистої та пірчастої, осоки низької. Флора нараховує 490 видів судинних рослин, 18 — мохоподібних, 76 — мікроміцетів.

Філіал «Михайлівська цілина» — єдина на Україні ділянка лучного степу в лісостеповій зоні Сумської області.

Луганський природний заповідник

Луганський природний заповідник (1,6 тис. га Луганська обл.) створений з метою збереження існуючих природних комплексів та проведення науково-дослідних робіт по вивченню ландшафтів заплавлених лісів і степу та розробки методів охорони і відтворення фауни і флори. Включає три філіали:

Станично-Луганський — розташований вздовж лівого берега р. Сіверський Донець. Це єдина на Україні заповідна ділянка

лісової заплави у Степу, де зустрічається вихухіль звичайний — вид, занесений до Червоної книги МСОП та України. Лісові угіддя представлені сосновими, дубовими, вільховими, тополе-вими та вербовими деревостанами, що чергуються з луками та озерами.

Стрільцівський степ — ділянка цілинного трав'янисто-злакового ковилового степу, що є резерватом незайманої степової рослинності і місцем оселення реліктового виду тварин — бабака (найбільша на Україні колонія). Територія філіалу — це слабохвилясте плато, яке в пд.-зх. напрямі переходить у глибокий Крейдяний яр, а у сх. напрямі закінчується Глиняним яром. Є виходи крейдяних відкладів.

Провальський степ — розташований на пн. схилі головного вододілу Донецького кряжу. Являє собою нерозорані кам'янисті ковилові степи з байрачними дібровами в балках та заплаві р. Провалля. Складається з двох ділянок — Калинівської, це різнотравно-типчакково-ковиловий степ і Грушевської — ділянка справжнього кам'янистого степу.

Флора судинних рослин заповідника нараховує 1082 види. До міжнародних червоних переліків занесено 6 видів рослин, а до Червоної книги України — 32 види. Тваринний світ нараховує 186 видів хребетних, до Червоної книги України занесено 19 видів тварин фауни. .

Поліський природний заповідник

ПОЛІСЬКИЙ природний заповідник (20,1 тис. га Житомирська обл.) — розташований на межі з Білорусією. Заповідник у зоні мішаних лісів створений з метою збереження типових природних комплексів Полісся, охорони реліктових, ендемічних рослин і тварин та відтворення й збагачення природних лісів регіону.

Для заповідника характерні типові борові ліси Полісся. Крім лісових насаджень, представлені сфагнові і осоково-сфагнові болота з заростями журавлини, багна звичайного, лохини. Загальна площа боліт — близько 5 тис. га, або 22% усієї площі заповідника. Найбільш заболочені землі східної та південно-східної частини. Вивчення лісових і болотних природних комплексів — головний напрям наукових досліджень.

До Зеленої книги України занесено вісім асоціацій соснових лісів, два рослинні угруповання чотирьох болотних і чотири асоціації чотирьох водних формацій. Флора судинних рослин нараховує 604 види, мохоподібних — 139, водоростей — 376, лишайників — 140, мікобіоти — 42 види. Тваринний світ заповідника налічує 39 видів ссавців, 180 — птахів, 7 — плазунів, 11 — земноводних, 19 — риб, 537 — комах. До Червоної книги України із флори занесено 17 видів (з них два види мохоподібних, один — водоростей), фауни — 53, а до Європейського Червоного списку — два види флори і шість — фауни.

Ялтинський гірсько-лісовий природний заповідник

ЯЛТИНСЬКИЙ гірсько-лісовий заповідник (14,5-гис.га, Автономна республіка Крим) — простягається на південних схилах Головного пасма Кримських гір вздовж узбережжя Чорного моря смугою завширшки 4-Ю км.

Заповідник розташований в межах поясу ялівцево-дубових лісів і чагарників, поясу лісів з бука і сосни звичайної. Ліси в основному природного походження. Основна їх частина знаходиться в другому поясі. Більше половини всіх насаджень складає сосна кримська, що є основною лісоутворюючою породою заповідника. На його території багато цікавих окремих об'єктів природи (водоспад Учан-Су, печера Іоград, скелі Тирах-Каш, Ставри-Кая та ін.) — понад 20 відомих печер, карстових воронки, гротів, численні водоспади. Наукові дослідження на території заповідника спрямовані на охорону і вивчення природного комплексу гірського Криму, унікальних насаджень сосни кримської і закономірностей формування рослинності.

Ценотична різноманітність представлена лісами, степами, томілярами, саваноїдами. Флора нараховує 1363 види судинних рослин, 38 — мохоподібних, 82 — водоростей, 104 — мікобіоти. Фауна представлена 30 видами ссавців, 113 — птахів, 11 — плазунів, 4 — земноводних, 43 — моллюсків, 90 — лускокрилих комах. До Червоної книги України віднесено 82 види флори (з них два види мохоподібних) та 36-фауни. До Міжнародних Червоних списків видів, що особливо охороняються, увійшли 27 видів флори (21 вид до Європейського Червоного списку) та 5 — фауни. До Зеленої книги України занесено 10

лісових, 6 степових та 2 чагарникових синтаксонів, а саме ялівцю високого, сосни кримської, сунічника дрібноплодного, ялівців козачого та низькорослого, ковили каменелюбовної, осоки низької, асфоделін кримської і жовтої та інших.

Природний заповідник "Мис Мартьян"

Мис Мартьян розташований у центральній частині Південного берега Криму, поблизу м. Ялта і є продовженням території Нікітського ботанічного саду. Це район складних і тривалих геологічних процесів, пов'язаних як з відкладанням осадових порід, переважно вапняків, так і з підняттям земної кори. Внаслідок цих дій від Нікітського хребта відокремилися уламки вапняків, що опустилися до моря і утворили власне мис Мартьян. В орографічному відношенні він являє собою шлейф, розсічений балками, яругами, "що тягнеться від Нікітського хребта до моря і обривається місцями високими уступами (до 100-200 м.) у море. Заповідник займає нижню частину шлейфу до висоти 250 м над рівнем моря. Його площа 240 га, з них 120 га-акваторія Чорного моря.

Флора заповідника налічує 501 вид, а з урахуванням буферної зони 536 видів, що належать до 293 родів та 76 родин. Це становить 23,3 % видів, 41,6% родів та 66,1% родин флори гірського Криму.

Найціннішими в заповіднику є реліктові угруповання середземноморського ялівцю високого, приуроченні до нижнього поясу рослинності Південного макросхилу Головної гряди.

Низку видів занесено до Червоної книги України: дерева — ялівець високий, сунічник дрібноплодий; трав'янисті види — анакампіс пірамідальний, лімодорум недорозвинений, ремнепелюсник козячий, булатка довголиста, коручка морозникової.

Тваринний світ заповідника, незважаючи на його невелику територію, досить різноманітний і має типові кримські риси. Тут мешкають ендемічна жужелиця кримська, емпуза смугаста, скорпіони, різноманітні цикади, метелик поліцена. З рептилій мешкають ендемічні ящірка скельна та гекон кримський. Останній є дуже рідкісним і так само, як жовтопуз та леопардовий полоз занесений до Червоної книги.

Досить цікавими є морські флора і фауна. В літературі є дані про поширення в акваторії мису понад 70 видів водоростей, близько 50 видів морських риб, до 40 видів моллюсків, 60 видів ракоподібних, загалом тут мешкає близько 200 морських тварин, що належать до 13 типів та 32 класів. До Червоної книги України занесено крабів трав'яного, мармурового, волохатого, кам'яного, ксанто пореса.

Карадазький природний заповідник

Розташований заповідник у південно-східній частині Кримського півострова. Це один з найпримітніших та мальовничих куточків Криму.

Площа Карадазького природного заповідника становить 2855 га куди входить 809 га акваторії Чорного моря.

Ландшафт заповідника особливо вражає своїми незвичайністю і самобутністю. Це залишки величного вулканічного масиву юрського періоду до якого підходять степи рівнинного Криму. Вулкан є природним музеєм мінералів — сердоліку, халцедону, агату, яшми, різної форми і відтінків застиглої лави, що справляє на відвідувачів незабутнє враження. Дуже мальовничою є і берегова смуга заповідника з численними надзвичайної краси затишними бухтами з прозорою водою, що оточені стрімкими скелями.

Рослинний світ Карадагу надзвичайно багатий і представлений трьома поясами: 1) від рівня моря до 250 м — степів, чагарників і рідколісся; 2) до 450 м — пухнастодубових лісі; 3) вище 450 м — скельнодубових грабових лісів.

Нижчих рослин тут налічується 538 видів, у тому числі 111 прісноводних діатомових водоростей, 87 — синьозелених водоростей прісноводних водойм та 40 — ґрунтових, 63 види фітопатогенних грибів, 94 лишайників, з яких 6 занесено до Червоної книги України. Це порела водоростеподібна, летаріела переплутана, пармерія грубозморшкувата, торнабеа щитоподібна та інші. Вищих судинних рослин тут 1169 видів, що становить 46% флори Криму. З них 74 є ендемами (астрагали зверхуволюстистий та подібний, еремур Юнге, роговики товстуватий та Шмальгаузена, ремнепелюсник козячий, клен Стевена, ластовень кримський, роман стерильний, шавлія скабіозолиста,

чебрець Дзевановського, роговик Біберштейна тощо), 77 видів занесено до Червоної книги України і 28 — до Європейського червоного списку.

До Зеленої книги України занесено формації ялівцю високого, фісташки туполистої і степової, угруповання з ковил Браунера, понтійської, асфоделіни кримської, піонії тонколистої.

Не менш різноманітним є і тваринний світ Карадагу. Лише наземних безхребетних тут понад 2300 видів, метеликів — 1650 видів, 51 з яких занесено до Червоної книги України, 16 — до Європейського червоного списку. У Червону книгу України занесено богомола емпуза смугастого, аскалафа строкатого, жужелицю-молюскоїда, вусача-чорнокрила Келлера тощо.

У заповіднику зареєстровано 210 видів птахів, 31 з яких занесено до Червоної книги України, 4 види — до Європейського червоного списку. Це чубатий баклан, балобан, сапсан, орлан-білохвіст, гриф чорний, дрофа, деркач, крохаль довгоносий, лунь польовий, реготун чорноголовий, сип білоголовий та інші.

Природний заповідник "Розточчя"

На головному європейському вододілі на межі території України і Польщі розташований унікальний у фізико-географічному відношенні район Розточчя. Його назва пов'язана з тим, що тут беруть початок багато річок і потічків, які стікають у Дністер і далі — в Чорне море або у Сян і Буг і море Балтійське.

Мальовничі ландшафти, численні водойми, унікальний за різноманіттям рослинний і тваринний світи з давніх-давен приваблювані вчених. У 1984 році за рішенням Уряду України організовано природний заповідник «Розточчя» площею 2080 га (Львівська обл.).

Особливості рельєфу, мозаїчність ґрунтового покриву, своєрідний мікроклімат зумовили формування унікальної лісової та болотної рослинності. Тут перекриваються ареали більшості основних євразійських видів дерев і чагарників. Ніде у світі не можна побачити природний ліс, що складається з дерев сосни, дуба, бука, ялиці, смереки, явора, граба, ясена, клена, в'яза та лини, що ростуть разом, а на Розточчі такі ліси ще збереглися. За площею в заповіднику переважає лісова рослинність — 92%, а лучна, болотна, прибережно-водна займає 8 % території.

Положення Розточчя на стику трьох флористичних областей — Карпат, Полісся та Поділля — зумовило високу насиченість його різними за походженням та віком видами рослин. За даними досліджень, тут налічується судинних рослин 885 видів, мохоподібних — 212, лишайників — 65, синьозелених водоростей — 20. До Червоної книги України занесено 28 видів судинних рослин. Серед них баранець звичайний, плаун звичайний, сальвінія плаваюча, береза низька, фіалка біла, верба чорнична, шолудивник королівський, лілія лісова тощо.

Цікавою і своєрідною є також фауна Розточчя. Тут можна побачити представників усіх класів хребетних. Іхтіофауна налічує 16 видів риби. Класи земноводних і плазунів представлені 17 видами. Із хвостатих земноводних у водоймах нерідко можна зустріти тритонів — звичайного і гребінчастого, а з безхвостих — жаб ставкову та озерну, кумку червоночереву, а в період нересту, крім того, — жаб гостроморду і трав'яну та ропуху сіру.

Птахи представлені 169 видами, з них 116 — на гніздуванні. Багато їх зупиняються під час перельотів або прилітають зимувати на озеро Янівський став. У лісах звичними є зяблик, костогриз, іволга, дрозди, голуб синяк, горлиця звичайна, вальшнеп та інші.

Дніпровсько-Орільський природний заповідник

Створений Дніпровсько-Орільський заповідник за постановою Уряду України в 1990 році репрезентує унікальний ландшафт і біорізноманіття долини Дніпра та заплави його притоки — р. Орлі, а також їх акваторії. Загальна площа заповідника 3766 га (Дніпропетровська обл.).

Флора заповідника представлена 888 видами, з них судинних рослин — 670, грибів — 66, інших — 152 види. Три види занесено до Європейського червоного списку — жовтозілля дніпровське, козельці українські та кушир донський.

До Червоної книги України занесено 25 видів рідкісних рослин, що ростуть у заповіднику. Серед них сальвінія плаваюча, водяний горіх, ковила дніпровська, сон-трава чорніюча, зозулинці шоломоносний, салеповий та болотний, тюльпан дібровний, крокус сітчастий, рястка Буше.

Фауна заповідника представлена 4294 видами, з них 45 видів іхтіофауни, в тому числі характерні для Дніпра та його приток ящ, лин, щука, судак, плоскирка тощо.

З усіх видів птахів заповідника 23 види належать до категорії рідкісних і зникаючих, з них 6 видів (орлан-білохвіст, зміїд, скопа, балобан, журавель сірий і орел-карлик) включені до Червоної книги України, а деркач — до Європейського червоного списку.

Загалом до Червоної книги України занесено 54 види рідкісних та зникаючих видів тварин.

Природний заповідник "Медобори"

У рельєфі Подільської височини чітко виступає смуга Товтр — вузького горбистого пасма, ізольованих горбів, гребенів, які височіють над прилеглою територією. Заліснена частина їх багата на медоносні рослини, звідси назва — «Медобори». Саме у цій частині пасма на території Тернопільської області з метою збереження унікальних природних комплексів Подільських Товтр та генофонду їх рослинного і тваринного світу утворено в 1990 році природний заповідник «Медобори» площею 9455 га, а найцінніші ділянки Кременецьких гір площею 1000 га на півночі області було виділено як філіал заповідника.

Товтри є унікальною пам'яткою природи та геологічного минулого, подібного їм немає у всій Європі. Вони сформувалися 15-20 млн. років тому в прибережних водах теплого Сарматського моря, що розміщувалося уздовж зовнішнього краю Карпат. Уздовж східного його берега тягнувся водоростевий бар'єрний риф 170 км завдовжки, складений з решток організмів з вапняковим скелетом. Вони і утворили пасмо, південно-західний схил якого крутий, а північно-східний — пологий із специфічним рослинним світом — дубово-грабовими лісами, ендемічними і реліктовними рослинами, 29 з яких занесено до Червоної книги України. Фауністичний комплекс заповідника «Медобори» сформований у специфічних умовах Товтрового кряжу. Різновікові деревостани, висока залісненість схилів, перемишування їх із степовими ділянками, що поросли різнотрав'ям і островами ягідних кущів, створюють сприятливі умови для оселення тварин, які утворюють типову лісостепову групу. Це

понад 1200 видів комах, 11 — земноводних, 4 — плазунів, 176 — птахів, 32 — ссавців. Поряд із звичними, у заповіднику багато рідкісних видів тварин. До Червоної книги України занесено 15 видів комах, серед яких махаон, мнемозина, переливниця велика, жук-самітник, жук-олень, сатурнія руда. Досить численними є земноводні, оскільки тут багато вологих місць, струмків, тимчасових водойм.

Найчисленнішою є група птахів. Справжня окраса пернатого світу — група хижих птахів: сови, яструби, канюки, соколи, яких у заповіднику 23 види. Особливу цінність становлять рідкісні види, занесені до Червоної книги України. У гніздовий період тут можна зустріти орла-карлика, підорлика малого, пугача, луня польового. Особливу групу становлять рукокрилі, які населяють переважно невеликі печери та інші, а також єдину в області вертикальну печеру «Перлину», де у великій кількості мешкає нічниця велика — вид, занесений до Червоної у книги України та Європейського червоного списку.

Природний заповідник "Єланецький степ"

Заповідник «Єланецький степ» (1676 га., Миколаївська обл.) — створений у 1996 році з метою охорони найбільшої у Північно-Західному Причорномор'ї ділянки цілинного степу. Це перший і поки що єдиний заповідник у Правобережній Україні. Територія заповідника являє собою яружно-балковий комплекс, який включає нижню частину кількох великих балок. Днища балок широкі, здебільшого вирівняні, а схили подекуди порізані різними за розмірами, як правило, сильно задернованими ярами.

Територія заповідника, незважаючи на відносно невеликі розміри, характеризується значним біотопічним різноманіттям. Тут ростуть природні та штучні деревно-чагарникові насадження. Це, у свою чергу, зумовлює багатство рослинного і тваринного світу.

За складом і територіальним розподілом рослинності заповідник «Єланецький степ» помітно відрізняється від інших степових заповідників України насамперед тим, що в ньому майже половину площі займають перелоги різного віку. Через це одним з основних завдань заповідника поряд з охороною ділянок цілинного степу є відновлення природної рослинності на

трансформованих ділянках. Це дуже важливий і актуальний напрям діяльності, який надає заповідникові особливого значення. Природна рослинність заповідника є надзвичайно багатою і різноманітною. Вона представлена переважно справжніми степами різних варіантів та їх кам'янистими різновидами, а також лучно-степовими, лучними, лучно-болотними та оригінальними чагарниково-деревними комплексами. До Червоної книги України занесено 17 видів флори.

Тваринний світ, незважаючи на значну освоєність навколишніх територій та наслідки колишнього господарювання в самому заповіднику, зберіг Головні зональні особливості. За попередніми даними, на території сучасного заповідника та його найближчих околиць мешкає приблизно 1500 видів безхребетних тварин, з них 158 видів є рідкісними або регіонально рідкісними і потребують охорони. Майже третина їх (77 видів) занесено до Червоної книги України (кतिри гігантський, 16 видів перетинчастокрилих, зокрема, сколія степова, джмелі моховий, лезус вірменський, глинистий і яскравий; 32 види метеликів, у тому числі бражники олеандровий, дубовий, мертва голова, махаон, подалірія, поліксена, мнемозина тощо.

Природний заповідник "Горгани"

12 вересня 1996 року згідно з Указом Президента України було організовано природний заповідник «Горгани». Територія заповідника становить 5344 га. Він розташований в південно-західній частині Івано-Франківської області у фізико-географічному районі Довбушанських Горган — найнедоступніший високогірний і кам'янистий його частині.

Довбушанський масив — один із трьох основних масивів Північних Горган. Його вершини та верхні частини схилів, особливо південних, вкриті кам'янистими розсипами, що утворені ямненським пісковиком. На території заповідника кам'янисті розсипи займають 605 га, тобто більше 11 % площі. Найвищі вершини — Довбушанка та Медвежик мають висоту відповідно 1754 та 1736 м над рівнем моря.

Своєрідність і різноманітність фізико-географічних умов сприяли формуванню багатого видового складу рослин, серед яких значна частина рідкісних, реліктових та ендемічних. Па-

нівним типом рослинності є ліси, які займають 84 % площі. Вони утворюють гірський лісовий пояс буково-ялицево-смерекових (27 %), смереково-ялицево-букових (3,3 %) та чистих смерекових (44,5 %) лісів.

У трав'яному покриві лісів за участю бука звичними є аконіт молдавський, підлісник європейський, зубниця залозиста, сугайники австралійський та карпатський, живокіст серцевидний, багаторядник шипуватий, голокучники дубовий та Робертів. На узліссях навесні з'являються ніжні дзвіночки підсніжника білосніжного, білоцвіту весняного, сині квітки сольданели гірської. З чагарників у лісах росте жимолость пухнаста, вовче лико, агрус відхилений, шипшина повисла. Традиційним супутником буково-ялицево-смерекових та ялицево-смерекових лісів з деревних порід є клен-явір.

У верхній частині смуги смерекових лісів поширена сосна Кедрова європейська — релікт раннього голоцену. Смереково-кедрові та кедрово-смерекові ліси поширені в межах висот 965-1580 м над рівнем моря, найвищі місця росту (1630 м) сосни кедрової відмічені на південному схилі Довбушанки. На території заповідника насадження з участю кедра займають 380 га.

Лісовий пояс вище 1300-1400 м над рівнем моря змінюється субальпійським з суворими кліматичними умовами, в яких формується смуга криволісся із заростей сосни гірської, що займають близько 339 га, рідше вільхи зеленої.

У фауні хребетних тварин заповідника налічується 149 видів, які належать до 6 класів. З круглоротих водиться мінога угорська, яка трапляється в р. Бистриці Надвірнянської та її притоках. Іхтіофауна представлена 10 видами риб. Домінуючим видом у річках є форель струмкова — красива риба з яскравими червоними та чорними плямами. З фауни 20 видів є рідкісними і занесені до Червоної книги України, а саме: хариус європейський, тритони карпатський та альпійський, саламандра плямиста, лелека чорний, підорлик малий, глухар, пугач, сова довгохвоста, горностай, норка європейська, борсук, видра річкова, кіт лісовий, рись звичайний тощо.

Територія заповідника багата на рідкісні та зникаючі види рослин. Тут росте 402 види вищих судинних рослин. Значна частина їх видів рідкісні, ендемічні і реліктові. Особливу групу

(15 видів) становлять види, які занесені до Червоної книги України. Найбільш рідкісними з них є зозулинці чоловічий та шоломоносний, зозуліні сльози яйцевидні, язичок зелений, лунарія оживаюча.

Казантипський природний заповідник

Казантипський природний заповідник розмістився на північно-західному узбережжі Керченського півострова (Крим). З усіх боків він омивається водами Азовського моря і лише на півдні з'єднується із сушею вузьким піщаним перешийком.

Створений 1998 року Указом президента України на площі 450 га. Це унікальний природний об'єкт. Геологічна та геоморфологічна своєрідність, багатство флори та фауни, незвична для рівнинного Криму збереженість еталонних оригінальних та самобутніх ландшафтних і флористичних комплексів ставлять його в один ряд з найвизначнішими пам'ятками природи Криму.

Мис Казантип — одна з найцікавіших геологічних пам'яток Криму. Він складений моховатковими вапняками. Зовнішня кільцева гряда Казантипу схожа на давній атол, а плоске дно котловини — на осушену лагуну. Проте насправді мис являє собою кільцеподібний риф, що утворився як острів при повільному піднятті морського дна ще в сарматський та меотичний періоди. Мальовничий ландшафт доповнюється оригінальним і самобутнім рослинним покривом. Тут збереглися цілинні ділянки ковилового, петрофільного, чагарникового та лучного степу. Особливий інтерес становлять вапняки, на яких ростуть найрідкісніші, реліктові, ендемічні та погранично-ареальні види флори Криму. Всього у флорі Казантипу налічується 486 су-динних рослин.

Раритетний генофонд заповідника налічує 18 видів рослин занесених до Червоної книги України: фіалка біла, катран мітрідатський, чебрець прибережний, волошка Талієва тощо.

Не менш багатою і раритетною є фауна мису. Вона налічує 28 видів тварин, занесених до Червоної книги України. Серед них ракоподібні — мізиди аномальна та зубчаста, кріт морський, краб трав'яний; комахи — ембія реліктова; жуки — ліксус катрановий; метелики — зегрис евфема, пістрянка весела, маха-

он, подалірій та аврора біла, шовкопряд Балліона; перетинчастокрилі — мегалодонт середній та арге Беккера.

Значні площі займають аквальні комплекси (56 га), багаті на рідкісну іхтіофауну (морський коник чорноморський, морський півень).

Опукський природний заповідник

Заповідник розташований у Автономній Республіці Крим. Створений у 1998 році згідно з Указом Президента України. Його площа разом з акваторією Чорного моря у становить 1592,3 га.

Гора Опук — одна з найвищих вершин Керченського півострова (185 м). Складена меотичними рифовими вапняками. На південь на відстані 4 км від гори в узбережній частині моря розмістилися острівці 7 та 12 м заввишки. Це скелі Кораблі (Елькен-Кая). Вони складені тими самими рифовими вапняками, що й гора Опук, і наочно ілюструють абзавивну роботу моря.

Найбільший інтерес становить флора заповідника, у якій налічується 395 видів судинних рослин, 23 занесені до Червоної книги України: мачок жовтий, смілка Сирейщикова, півонія тонколиста, фіалка біла, катран мітрідатський, дрік скіфський, морковниця прибережна, чебрець несправжньогранітний, холодок прибережний, шафран кримський, 7 видів ковили тощо.

Раритетна фауна налічує 32 види. Це ракоподібні: краби — трав'яний, волохатий; жуки — ліксус катрановий; метелики — махаон, подалірій, зегрис евфема, аврора біла.

Досить великими є також популяції раритетних плазунів: жовтопуза, полозів жовточеревого, чотирисмугого, що мешкають у вапнякових розщілинах та розсипищах.

В акваторії Чорного моря з видів, занесених у Червону книгу України, трапляються: морський коник чорноморський, піскарка сіра, морський півень, білуга чорноморська.

Гора Опук разом з Узунларським озером є місцем гніздування та зимівлі багатьох рідкісних і тих, що зникають, птахів. Це баклан довгоносий, огар (червона качка), балобан (сокіл кібець), сокіл сапсан, боривітер степовий, журавель степовий, дрофа (дудак), стрепет, лежень, зуйок морський та інші.

Рівненський природний заповідник

Цей заповідник площею 47 046,8 га було створено Указом Президента України від 3 квітня 1999 року на території Рівненської області.

У рослинному покриві заповідника переважають болотна рослинність, заболочені ліси. Невеликі площі займає прибережноводна та водна рослинність. Суходільні ліси є лише на сухих грядах та островах.

Найбільшою цінністю Рівненського заповідника є те, що в ньому представлені болота всіх типів, які тільки є на Українському Поліссі. Найбільшою різноманітністю боліт визначається Білоозерська ділянка. Саме на ній добре представлені болота з багатим живленням — низинні (евтрофні).

Добре представлені заболочені ліси. Серед них найбільше світлих лісів із покривом з багна болотного, що чергуються з вологими сосновими лісами, рослинний покрив яких становлять чорниця та молінія голуба. Навколо боліт поширені також заболочені березняки.

Кожна ділянка заповідника має свої особливості природних умов та рослинного покриву.

За попередніми даними, у складі флори заповідника зустрічається 20 рідкісних видів, з них 13 занесені до Червоної книги України.

Фауна заповідника представлена типовими для Полісся комплексами тварин. За зоологічними даними, тут мешкає понад 60 видів ссавців, найбільшою групою серед яких є гризуни. Поширені також хижакі — рись, лисиця звичайна, вовк, єнотовидний собака, ласка, горностай та інші.

Із 200 видів представлених тут птахів переважають види деревно-чагарникового орнітокомплексу. Характерною є наявність північних, тайгових видів — тетерука, рябчика, зрідка — глухаря. На болотах гніздяться журавель сірий, кроншнеп великий. Дуже характерним є лісовий кулик вальдшнеп, який в інших районах Полісся трапляється рідко.

До Червоної книги України занесені із ссавців — кутора мала, заєць білий, норка європейська, борсук, видра річкова, горностай, рись звичайна, зубр; із птахів — підорлик малий,

орлан-білохвіст, балобан, шуліка рудий, зміїд, глухар, журавель сірий, пугач, сова бородата, лелека чорний, сорокопуд сірий, очеретянка прудка.

За ландшафтом територія заповідника є типовою для Західного Полісся з рідкісними прадолинами, озерами та болотами. Характерним для Західного Полісся є й рослинний покрив з переважанням лісів боліт. Рідкісними угрупованнями є фрагменти природних ялинових лісів, комплексні угруповання верхових боліт високого ступеня розвитку, сфагнові угруповання, водні угруповання латаття білого та сніжно-білого, глечиків жовтих. Для Українського Полісся за природними умовами, рослинністю та флорою Рівненський заповідник є більш типовим, ніж Поліський. У перспективі він має стати центром Польського біосферного заповідника.

Карпатський національний природний парк

У червні 1980 року Уряд України з метою збереження красивої і неповторної природи східного макросхилу Українських Карпат, їх гірських і долинно-річкових ландшафтів, цінних історичних архітектурних та етнографічних пам'яток, дбайливого використання рекреаційних природних ресурсів краю прийняв постанову про створення Карпатського державного національного природного парку.

Територія парку становить 50 303 га (Івано-Франківська обл.). Це верхня частина басейну р. Прут і середня — р. Чорний Черемош. Вона репрезентує райони середньогірських Скибових Горган з характерними кам'янистими розсипами, Ясинсько-Верховинської міжгірної котловини з м'якими обрисами і плоскими вершинами гір та Чорногорського масиву з високими хребтами, з характерними особливостями рельєфу: наявністю слідів давнього зледеніння — обширних давньольодовикових морен і карів, заповнених кришталево чистою водою.

Багатий і різноманітний рослинний світ національного парку. Тут охороняються всі типи фітоценотичних комплексів лісового (крім поясу дубових лісів), субальпійського та альпійського поясів, що є характерними для гірських систем Центральної Європи. Основна площа вкрита буковими, смерековими, ялицевими, сіривільховими та мішаними лісами, рідко —

клейковільховими, березовими і сосновими. Найпоширенішими є буково-ялицево-смерекові та чисті смерекові ліси, в яких часто ростуть явір, ясен, в'яз гірський. Вище верхньої межі лісу сформувалося типове криволісся із сосни гірської, вільхи зеленої та ялівцю сибірського в комплексі з квітучими луками, чагарничками, мозаїкою мохів та лишайників. На території парку росте 1105 видів вищих спорових і судинних рослин, з яких 440 видів мохів. До Червоної книги України занесено 78 видів: рододендрон східнокарпатський, арніка гірська, родіола рожева, сон білий, ліннея північна, баранець звичайний, плаун річковий, сосна кедрова, журавлина дрібноплода, більшість видів зозулинцевих, що трапляються на післялісових луках і верхових болотах. Із цієї категорії видів завжди милують око квіти — провісники весни: підсніжник звичайний, білоцвіт весняний, шафран Гейфелів. Найбільше ендеміків і реліктів зустрічається на Чорногорі. На території парку також найбільші за площею в Українських Карпатах реліктові угруповання сосни звичайної, берези повислої та сосни кедрової, місце зростання якої знаходиться на Чорногорі, в урочищі Кедрувате.

Багатством форм рельєфу, рослинного світу закономірно зумовлюється різноманіття тваринного світу. Особливістю його є велика частка комахоїдних, рукокрилих та гризунів, дещо менше хижаків та парнокопитних, мешкання яких приурочене до висотних гірських поясів. З парнокопитних найбільше аборигенів — олень благородний, козуля, кабан дикий. Інколи вдається побачити і володаря карпатських гір ведмедя бурого. Трапляються також куніці лісова і кам'яна, борсук, вовк, кіт лісовий, рись, видра та горностай. У холодних гірських потоках водиться форель струмкова, яка восени добре помітна під час нересту.

Загалом фауністичне різноманіття парку представляють 48 видів ссавців, 110 — птахів, 11 — риб, 10 — земноводних, 6 — плазунів. До Червоної книги України вписано 32 види фауни, а до Європейського червоного списку — вовка, ведмедя бурого, видру річкову, рись звичайну та інших.

На території національного парку є чимало визначних об'єктів живої і неживої природи. Крім урочища Кедруватого, досить цінним є верхове болото Рудяк з журавлиною дрібнопло-

дою та іншими рідкісними видами рослин. Багатьох туристів зачаровують скелі, печери Довбуша. У Яремчі є дивовижний водоспад «Прибій», котрий падає з висоти 12 м на фоні великих кам'яних брил, що створює надзвичайно заворожуючу картину.

Шацький національний природний парк

Неповторність ландшафтів, їх багате біорізноманіття стали першоосновою створення у грудні 1983 року Шацького національного природного парку у Волинській області на площі — 32,5 тис. га.

На території парку є 22 озера. Великі й малі, глибокі та мілкі — всі озера по-своєму красиві та привабливі. Багато з них є улюбленим місцем відпочинку не тільки місцевого населення, а й жителів великих промислових центрів Західної України та інших держав. Справжньою перлиною парку є найбільше й найглибше природне озеро Світязь. Краса його неповторна. Серед усіх озер Світязь помітно вирізняється як площею водного дзеркала (2750 га) і глибиною (58 м), так і особливими властивостями своєї води. Вона чиста, прозора, чим різко відрізняється від жовтуватої, м'якої і з чималим вмістом органічних домішок води всіх сусідніх озер. У тиху погоду озеро має інтенсивний синій колір, а під час бурі стає чорним. Світязька вода — прекрасне середовище для розмноження багатьох видів цінних риб — судака, сазана, ляща, окуня, щуки і знаменитого вугра.

Особливості геолого-геоморфологічної будови та кліматичних умов, наявність численних озер вплинули на характер рослинності парку. Сучасний його рослинний покрив відзначається мозаїчністю та різноманітністю.

Ліси поширені на території парку порівняно рівномірно, але суцільні великі масиви їх зосереджені в східній частині. Соснові ліси є панівною (70 %) лісовою формацією. Для них характерний середньовіковий деревостан, досить високий і добре зімкнений. Найпоширеніші сосняки-чорничники. Їх охоче відвідують як місцеве населення, так і відпочиваючі в сезон збору ягід. Дещо менші площі під сосновими лісами, зеленомоховими та вересовими, які відзначаються особливою привабливістю та

своєрідною красою. Вершини піщаних гряд вкриті сосняками лишайниковими.

На території парку багато боліт. Вони різноманітні за потужністю торф'яних шарів і типом рослинного покриву.

Велика кількість озер, каналів та інших водойм зумовила значний розвиток прибережноводної рослинності. Прибережна смуга зайнята переважно очеретом, а глибше, із збільшенням товщі води — кугою озерною. На великих глибинах трапляються угруповання жабурника, водопериці та інших. Угруповання водних рослин відіграють велику роль у підтриманню функціонування озерних екосистем. Так, прибережні ценози створюють умови для нересту риби. Прибережні зарості озер є також і місцем гніздування багатьох птахів.

До Червоної книги України занесено 32 види флори парку. Найціннішими з них є зозуліні черевички справжні, булатка червона, мініатюрна орхідея, жировик Лезеля, комахоїдні рослини — росички англійська та середня, товстянка звичайна.

У водоймах парку водиться близько 30 видів риб. На вудку можна піймати щуку, окуня, частіше плітку, карася, вугра.

Район Шацьких озер з давніх-давен славиться багатством водоплавних та болотних птахів. Саме тут знаходиться одна із «зупинок» для відпочинку багатьох представників пташиного царства під час далеких перельотів. Протягом весняно-осінніх міграцій часті гості на озерах лебеді-кликуни, гагари чорнової, скопи, орлани-білохвости, лелеки чорні. Всього тут зустрічається 241 вид птахів, 27 з яких занесені до Червоної книги України (пугач, журавель сірий, кроншнеп великий, тощо), а деякі і до європейського червоного списку (славка, шуліка рудий, орлан-білохвіст, деркач, прудка очеретянка).

Національний природний парк "Синевир"

Створення національного природного парку «Синевир» пов'язане з унікальним за своєю красою гірським озером Синевир в Закарпатській області. Для збереження цього творіння природи створено за рішенням Уряду України у 1989 році національний парк. Його площа становить 40 400 га, га.

Хоча район парку давно освоєний людиною, тут ще збереглося чимало незайманих пралісів з багатими флорою і фау-

ною. Рослинний світ тут різноманітний. Смерекові і букові ліси та луки є основними типами рослинності. Навесні букові ліси на схилах наче ниткою розділені на ранні та пізні форми. Місцевий клімат сприяє також росту смереки, угруповання яких займають тут найбільшу площу. Флористично найбагатшими вважаються після лісів луки — царини, на яких можна налічити до 40 видів рослин. На всій цій території росте 914 видів судинних рослин, з яких 50 видів дерев і 90 видів чагарників, а також 155 видів мохоподібних. У парку росте 94 рідкісних і зникаючих види рослин, з яких до Червоної книги України занесено 38 видів, в тому числі один вид лишайників і два види мохоподібних.

Великої цінності надає парку його тваринний світ. Тут мешкають олень благородний, ведмідь бурий, козуля, кабан дикий, вовк, лисиця, заєць сірий та інші види ссавців — усього 43, з них найбільш рідкісні бурозубка альпійська, кутора мала, горностай, борсук, видра річкова, кіт лісовий, рись звичайна. З птахів найчастіше трапляються рябчик, канюк звичайний, дятел строкатий і великий, сорока, сойка — всього 91 вид, з них рідкісними є глухар, беркут, лелека чорний, завирушка альпійська, пугач, зміїд. У ставках, озерах та річках водяться форель струмкова, озерна і райдужна, головень, марена, — усього 19 видів. Тут є 8 видів плазунів та 12 — земноводних. Серед плазунів рідкісні гадюка звичайна та карпатська; ендеми — саламандра плямиста, тритони карпатський і альпійський, а також малопоширені — полоз лісовий, мідянка. З фауни до Червоної книги України занесено 22 види, а до європейського червоного списку — 11 видів, серед яких вовк, бурий ведмідь, видра.

Голубою перлиною Українських Карпат вважається озеро Синевир, яке серед дрімучих смеречників уособлює спільну долю двох легендарних закоханих Сині та Вира. Це справжня краплина моря серед гір — морське око. Синь водного дзеркала, острівець (зіниця ока), пухнасті смереки (вії) — все це надає озерові неповторної краси і привабливості. Це озеро знайоме багатьом. Відусюди заїжджаються люди, щоб помилуватись і порадіти серцем від неповторної краси зелених Карпат та озера Синевир. Озеро знаходиться на висоті 989 м над рівнем моря.

Утворилось воно в післяльодовиковий період внаслідок перекриття річкової долини зсувами.

Азово-Сиваський національний природний парк

Розташований у Північному Приазов'ї, у межах Херсонської області і прилеглих акваторій Азовського моря. Загальна площа парку 52,1 тис. га, з них майже 49 тис. га під акваторіями Центрального Сиваша та однокшометрова смуга моря навколо о. Бірючий. Парк створений Указом Президента України від 25 лютого 1993 року з метою збереження рослинного і тваринного світу, унікальних природних комплексів Північного Приазов'я та раціонального використання їх у наукових, природоохоронних, господарських і рекреаційних цілях.

Острів Бірючий разом з косою Федотова належить до типу приморських ландшафтів і характеризується сучасними приморськими піщано-черепашковими лиманно-морськими рівнинами зі слабозвиненими дерново-лучними солончакуватими ґрунтами та солончаками. Особливе місце в ландшафтній структурі острова займають ландшафти морської та внутрішніх заток.

У сезонних скупченнях протягом року тут зустрічається більше 1 млн. птахів (чайки, качки, крячки болотні, кулики, лебідь-шипун, галагаз, чаплі та інші); реєструються рідкісні, вразливі та зникаючі види, які занесені до Червоної книги України, — зуйок морський, ходуличник, кулик-сорока, славка, реготун чорноголовий та орлан-білохвіст. Поряд у стелах Присивашся і на о. Бірючий зустрічаються дрофа, хохітва, журавлі степовий та сірий, луні польовий і степовий, беркут, підорлик великий, балобан, сокіл-сапсан, боривітер степовий — всього в парку 30 видів птахів, занесених до Червоної книги України.

Парк охороняє також чимало видів інших тварин, занесених до Червоної книги України: тушканчика великого, тхора степового, дельфіна-азовку і полозів чотиризмугого та жовточервоного, мідянку, гадюку степову, а також два види поліпів, по одному — кільчастих червів і ракоподібних та 5 видів комах, серед яких богомоли (емпуза піщана та ірис прямистокрилий), перетинчастокрилі.

Загалом у межах парку понад 250 видів хребетних. З амфібій часто зустрічаються ропуха зелена та жаба озерна, серед рептилій численними є ящірка прудка, ящірка різнокольорова, вужі звичайний та водяний. З риб промислове значення мають камбали глоса та калкан, бички леопардовий, бобир і Кніповича, осетер російський та севрюга, а також нещодавно акліматизований далекосхідний вид кефалі — піленгас.

Національний природний парк "Вижницький"

У межах Вижницького району Чернівецької області Указом Президента України в 1995 році був заснований національний парк. За площею (7928,4 га) це поки що один з найменших національних природних парків Українських Карпат, проте з його появою держава сформувала досить струнку мережу заповідних територій, що репрезентують усі висотно-поясні структури гір. На відміну від інших національних парків регіону, де переважають середньо- та частково високогірні ландшафти і рослинність, «Вижницький» уособлює низькогірну частину Карпат з досить м'яким кліматом і переважанням в лісах теплолюбних порід — бука та ялиці.

Ландшафтна неповторність НПП «Вижницького» на тлі загальнокарпатської краси визначається поділом його території на приблизно рівні половини між басейнами Черемоша та Сіре-ту.

Територія національного парку і суміжжя багата на мінеральні води. Традиція їх використання сягає углиб тисячоліть. Ще давні слов'яни виварювали і продавали харчову сіль з ропи джерел «Черешенька» та «Вижниця», мінералізація яких становить 350–400 г/л. Водою з унікального джерела «Лужки» (таких всього три в Європі) лікували захворювання органів травлення та гемофілію. При загальній низькій мінералізації (0,6 г/л) у ній містяться понад 20 терапевтично активних іонів різних мікроелементів з переважанням іонів заліза та алюмінію. Природна кислотність їх становить 3–3,5. При вживанні цієї води підвищується апетит і поліпшується обмін речовин в організмі. Останніми роками виявлено ще два джерела лікувально-столових вод типу «Нафтуса», промислове освоєння яких уже розпочалося.

Основним багатством парку «Вижницький» є рослинність, передусім ліси, що займають понад 80 % його території. Це насамперед ділянки корінних високопродуктивних букових та буково-ялицевих насаджень. Флористичне й рослинне багатство ландшафтів парку зумовлене його розміщенням на кордоні двох геоботанічних районів: Шешорсько-Красноільського з гірськими ялиново-ялицево-буковими та ялиново-буково-ялицевими і Болахівсько-Берегометського з передгірними ялицево-буковими лісами.

Найбільші площі під ялицево-буковими лісами, рідше трапляються чисто букові ліси. В деревостані нерідко можна зустріти домішки явора, смереки, дуба червоного. Незважаючи на достатню обжитість цих місць, тут ще зустрічаються окремі ділянки пралісів, де дерева бука та ялиці сягають висоти 40 м та 70-90 см у діаметрі. Ялицево-букові ліси здебільшого затемнені із зрідженим підліском. У травостої переважають — зеленчук, переліска багаторічна, маренка запашна, актея колосиста, підлісник європейський та інші. Окрему групу серед них становлять гірські неморальні види — живокіст серпоподібний, жовтозілля дібровне та Фукса, шавлія клейка.

У букових та ялицево-букових лісах виявлено чимало рідкісних, зникаючих та малопоширених видів, насамперед орхідних, занесених до Червоної книги України. Найбільш цінним є надбородник безлистий. У Карпатах відомо лише два місця його зростання — обидва на території парку «Вижницький». Рідкісним є палеоарктичний вид — булатка довголиста, яку лише кілька разів було виявлено на території Берегометського лісництва. Особливо рідкісною є коручка пурпурова — центральноєвропейський вид на крайній східній межі свого ареалу. З інших занесених до Червоної книги України видів, крім орхідних, у парку ростуть баранець звичайний та беладона звичайна. В лісах трапляється чимало реліктових видів, наприклад папороть роду багаторядних. Парк — це єдине місце в Українських Карпатах, де ростуть усі три види цього роду — папороть шипувата, списоподібна та Брауна.

Післялісові луки — полонини займають порівняно невеликі площі, проте мають яскравий строкатий травостій з великою кількістю лучних рослин та видів узлісь. Найбільші площі лук з угрупованнями мітлиці тонкої, костриці червоної, пахучої трави. Флористична композиція складається здебільшого із видів, типових для лук України, проте є багато лучних видів, специфічних саме для карпатських лук: нечуйвітер оранжевий, чебрець субальпійський, вівсюнець знебарвлений, а також занесені до Червоної книги України арніка гірська, траунштейнера куляста та астранція велика. Значно поширився на луках ендемічний карпатський вид — волошка карпатська, нерідко трапляються орхідні. З них у Червону книгу України вписані билинець комарниковий, зозуліні сльози яйцевидні, пальчатокорінники травневий, плямистий, м'ясо-червоний та Фукса.

Всього на території національного парку «Вижницький» виявлено 630 видів судинних рослин (з них 34 види занесено до Червоної книги України) та 221 вид мохоподібних. Це без урахування лишайників, грибів, водоростей та ранньовесняних видів.

Тваринний світ національного парку не відрізняється від такого в суміжжях, хоча на цій невеликій території мешкають 11 видів земноводних, 7 — плазунів, 127 — птахів, 41 вид ссавців — усього 186 видів лише наземних хребетних тварин, представників 64 родин, 24 рядів, 4 класів. Практично ще не досліджувались іхтіофауна, комахи та інші членистоногі і багато інших таксонів. Більшість наземних хребетних є типовими представниками широколистяних та мішаних лісів Європи, переважно балканської фауни (лелека білий, підорлик малий, вовчок, соня лісова, кіт лісовий). Є певна частка середземноморських видів (саламандра плямиста, полоз ескулапів, квакша звичайна), а також типових гірських (кумка, шеврик) та бореальних видів (глухар, рябчик, сич волохатий, сова, рись).

Національний природний парк "Подільські Товтри"

Парк створено згідно з Указом Президента України в 1996 році з метою збереження, відтворення та раціонального використання природних ландшафтів Поділля, котрі мають важливе природоохоронне, естетичне, наукове, освітнє, рекреаційне та оздоровче значення.

Розміщений національний парк у Хмельницькій області на площі 261 316 га (12,5 % території області), з них 1300 га надано йому в постійне користування.

Товтровий кряж — це скеляста дугоподібна гряда Західного Поділля, яка тягнеться з північного заходу на південний схід. Над оточуючою рівниною ця гряда піднімається на 60–65 м. Товтри являють собою бар'єрний риф місце нового моря. Аналогів їм у світі немає, хоча подібні за деякими геологічними структурами скелясті гряди є у Великій Британії і США.

У доісторичні часи Товтрова гряда не зазнала впливу материкового зледеніння, що сприяло збереженню на цій території багатой теплолюбної флори. Тому рослинність гряди характеризується великим різноманіттям видів та рослинних угруповань, серед яких переважають ліси, що становлять основу ландшафтів. Рослинність формують діброви, у складі яких переважають дубові, грабово-дубові, грабово-дубово-ясеневі та букові фітоценози, своєрідні угруповання степів у тому числі ковилові, оригінальна лучна рослинність. До Червоної книги України занесено 60 видів рослин. Особливий інтерес становлять 86 видів судинних рослин, 26 з яких є погранично-ареальними, 39 — дез'юнктивно-ареальними, 54 — реліктовими, а 30 — ендеміками. Високий ендемізм пояснюється тим, що територія Західного Поділля, куди входять Подільські Товтри, є взагалі одним із головних центрів ендемізму в Україні.

У складі фауни на території парку та суміжних районів лівобережжя Дністра є всі характерні представники цієї зони. Багатство і своєрідність тваринного світу парку та його околиць зумовлені особливостями ландшафту, його мозаїчністю. Переважають лісові види, оскільки ліс — це найменш трансформований елемент місцевого ландшафту. Фауна налічує 55 видів ссавців, 140 — птахів, 10 — плазунів, 12 — земноводних та низку видів безхребетних тварин, які ще потребують детальних досліджень. З них до Червоної книги України занесено 29 видів. Слід зазначити, що наявність на території парку старих лісових масивів, відкритих крутосхилів та карстових печер сприяє поширенню тут хижих птахів та кажанів.

Національний природний парк "Святі Гори"

В 1997 році згідно з Указом Президента України було створено національний природний парк «Святі Гори». Серед рівнинних національних парків України він, безсумнівно, має наймальовничішу природу і є еталоном поєднання природної і культурної спадщини. Він займає середню течію р. Сіверський Донець і розкинувся на площі 40 589 га у Слов'янському та Краснолиманському районах Донецької області. Загалом це своєрідний комплекс долинного ландшафту, що включає крейдяні останці плакору, яри та балки на правому березі головної водної артерії. Її заплаву до 3 км завширшки і другу борову піщану терасу на лівому березі. На цьому фоні краєвиди Святих Гір виділяються особливою красою. Це білі крейдяні скелі і круті урвища правого корінного берега, що височіють над рікою на 100-120 м. Геологічний фундамент цієї території утворюють біла крейда та крейдоподібний мергель, що збереглися до наших днів з верхньо-крейдяного періоду. Подекуди зверху на пологих схилах крейда покривається червоно-бурими глинами з дерново-карбонатними ґрунтами.

У різноманітних як типових, так і специфічних природних умовах рельєфу правого корінного берега на більшій частині території парку ростуть типові широколистяні ліси віком 90-110 років з переважанням дуба звичайного, в деревостані якого домінують ясен, липа серцелиста, клен польовий, підлісок з ліщини та клену татарського, рідше з бруслини бородавчастої та свидини. У трав'яному покриві майже скрізь домінує, а подекуди співдомінує зірочник ланцетовидний. На окремих ділянках переважають південноєвропейські та субсередземноморські види. Широко-листяні ліси на таких значних площах сформувалися завдяки височинним рельєфним умовам Донецького кряжа і є досить рідкісним явищем на плакорах степової зони. Уздовж надзаплавного валу другої борової тераси довгими перервними смугами ростуть переважно заболочені вільхові ліси, подекуди з березою, а на всій другій терасі — соснові бори. Луки і трав'яні болота трапляються фрагментарно, здебільшого у заплавах, де формуються еколого-гідрологічно дуже цінні комплекси лісової рослинності і водно-болотних угідь, як осередків масового гніздування птахів.

Уся рослинність національного природного парку має певну наукову та природоохоронну цінність, проте найбільший ботаніко-географічний та історичний інтерес, особливо для вивчення походження та розвитку, становлять бори, сформовані сосною крейджаною — третинним реліктом, занесеним до Червоної книги України.

Унікальність парку визначається наявністю на його території своєрідних і неповторних утворів чи природно-територіальних комплексів. Передусім це скелі над р. Сіверський Донець, крейджані бори, а з лівого боку ріки навпроти круч — трьохсотлітня заплавна діброва насінневого походження. Особливу сторінку в історії степового лісознавства та національного парку займає урочище «Маяцька дача» площею близько 5000 га, в якому сформувалися унікальні плакорні та байрачні діброви. В обширній балці «Макатиха» цього урочища деякі лісові ділянки складають враження первісного лісу. Ліси «Маяцької дачі» були взяті під охорону ще в 1704 році директивою Петра I, який наказав «описать заповедные Маяцкие леса и хранить их в пользу казны со всем вниманием». У цьому урочищі є рідкісна діброва з грабом звичайним, який знаходиться тут за межами східної межі свого суцільного ареалу.

Національний природний парк "Яворівський"

4 липня 1998 року Указом Президента України в Розточчі організовано ще один заповідний об'єкт — перший на Львівщині — Національний природний парк «Яворівський» площею 7079 га. Ідея його створення виникла у зв'язку з потребою розширити заповідний фонд регіону. За унікальністю природних екосистем та соціальним значенням територія парку відповідає всім критеріям, які ставляться до національних парків Міжнародним союзом охорони природи.

Розміщений парк «Яворівський» у межах Яворівського та Жовківського адміністративних районів Львівської області. У південно-східній частині його проходить головний європейський вододіл, на схилах якого беруть початок річки, що належать до басейнів двох морів — Чорного і Балтійського. На південному сході він межує з природним заповідником «Розточ-

чя». На його території немає населених пунктів, завдяки чому антропогенний вплив на природні екосистеми незначний.

Більшість територій національного парку вкрита лісом. Найпоширеніші грабово-дубові, сосново-дубові, соснові ліси, а в пониженнях — вільхові. Букові ліси ростуть поблизу східноєвропейської межі ареалу, тому мають обмежене поширення і приурочені до горбистих ландшафтів. Цікавими є острівні реліктові осередки смереки, ялиці та явора, які збереглися на північно-східній межі ареалу. В травостої грабово-дубових та букових лісів поширені підмаренник запашний, осока волосиста, яглиця, медунка темна; у вільхових — гадючник оголений, безщитник жіночий, щитник гребенястий, осоки; у сосново-дубових — квасениця звичайна, орляк звичайний, папороть чоловіча; в соснових — орляк звичайний, зелені мохи.

Флора парку налічує близько 700 видів рослин, з яких біля 40 занесено до Червоної книги України. Це лілія лісова, підсніжник звичайний, білоцвіт весняний, латаття біле та інші. Тут росте понад 200 видів лікарських рослин.

Оскільки в національному парку переважають ліси, тут досить багато представлена лісова фауна. З мисливських звірів трапляються заєць-русак, білка, куниця, кабан дикий, козуля, єнотовидний собака, лисиця, а із занесених до Червоної книги України — видра, горностай, борсук. Іноді сюди заходить лось. Список птахів налічує понад 150 видів. У лісових масивах зафіксоване гніздування лелеки чорного та підорлика малого, які занесені до Червоної книги України. З інших цікавих видів трапляються тетерук, осойд, шуліка чорний тощо. Іноді з території заповідника «Розточчя» залітає орлан-білохвіст.

Деснянсько-Старогутський національний природний парк

Парк розкинувся у Сумській області, у крайній північно-східній частині України. Його створено згідно з Указом Президента України від 23 лютого 1999 року на площі 16 215 га. Охоплює заплаву, другу і третю тераси Десни. Заплава 2-4 км завширшки добре виражена на всьому протязі парку, на ній багато озер, стариць, заболочених ділянок.

За характером природних умов територія парку поділяється на дві частини — Придеснянську та Старогутську, які з'єднуються вузькою смугою. У Придеснянській частині рослинний покрив представлений комплексом заплавної рослинності (лучної, болотної, водної) та лісів на боровій терасі. Переважають угруповання заболочених лук і трав'яних боліт з домінуванням лепешняку великого, осок гострої та гостровидної, очеретянки звичайної. На підвищеннях поширені луки, у травостоях яких переважають мітлиці виноградникова та собача. Із рідкісних видів слід відмітити півники сибірські, реліктові верби — Старке та мирзинолисту, тростяницю кострицеподібну.

Численні заплавні водойми багаті на водну рослинність, серед якої є рідкісні реліктові види, занесені до Червоної книги України, — плаун щитолістий, сальвінія плаваюча, водяний горіх плаваючий. Вони утворюють рідкісні угруповання, занесені до Зеленої книги України.

Лісова рослинність займає окремі урочища, що тягнуться ланцюгом на боровій Терасі. Тут переважають культури сосни різного віку, що формуються в соснові ліси зеленомохові із фрагментами дубових лісів у пониженнях. В улоговинах трапляються сфагнові оліготрофні та мезотрофні болота із сфагновими мохами, пухівкою піхвовою, журавлиною. На деяких ділянках збереглися флористично багаті природні дубово-соснові ліси, де ростуть лілія лісова, коручка морозниковидна, плаун колючий, занесені до Червоної книги України.

Старогутська ділянка — це майже суцільний лісовий масив. Лише в західній частині у нього вклинюються долинки невеликих водотоків системи Десни. Основними лісоутворювальними породами є сосна звичайна, дуб звичайний, береза повисла, вільха клейка. Лісистість територій — близько 88 %. Тут панують середньовікові соснові ліси. На багатших ділянках сформувалися ліси з переважанням дуба, площа їх понад 600 га. Найбільші площі займають соснові ліси зеленомохові у комплексі із чорницево-зеленомоховими.

Багата і різноманітна флора парку становить не менше 800 видів судинних рослин. З них 20 видів записані в Червону книгу

України. Найбільш рідкісними є гудайера повзуча, шолудивник королівський, баранець звичайний, верба Старке, плаун щитолістий.

На Старогугській ділянці переважають види фауни лісового комплексу. Із ссавців мешкають лось європейський, козуля європейська, кабан дикий, вовк, лисиця, куниця лісова, бука. Місцями досить звичними є заєць-біляк, зрідка трапляються ведмідь бурий, рись, зубр, які заходять з території Росії. За попередніми даними, тут зареєстровано близько 90 видів птахів. Найчисленнішими є зяблик, вівчарик-ковалик, синиця велика, досить звичними — дятел великий строкатий, дрозди чорний та співочий, малинівка, вівчарик весняний.

До Червоної книги України занесено: із круглоротих — міногу українську; із риб — стерлядь, марену дніпровську; із птахів — лелеку чорного, скопу, змієїда, підорлика великого, орлана-бірохвоста, глухаря, журавля сірого, кулика-сороку, поручайника, сича волохатого, сичика-горобця; із ссавців — зайця білого, тушканчика великого, горностая, норку європейську, борсука, видру річкову, рись звичайну, зубра.

Національний природний парк "Сколівські Бескиди"

У лютому 1999 року згідно з Указом Президента України в межах Дрогобицького, Сколівського і Турківського районів Львівської області у басейнах р. Стрий та її притоки Опір на площі 35 684 га був утворений національний природний парк «Сколівські Бескиди». Він дає змогу зберегти ландшафти західної частини Українських Карпат з типовими та унікальними природними комплексами, що мають важливе природоохоронне, екологічне, естетичне, освітнє та рекреаційне значення. Це резерват самобутньої незайманої природи з неповторними мальовничими краєвидами.

Територія парку розташована в околицях традиційних курортних місцевостей — Східниці, Сколе, Славське. Особливе значення має прилегле смт. Східниця, де в 1970 році розвідано великі запаси мінеральних вод типу «Нафтуся». Крім того, на території парку є понад 30 мінеральних джерел різної бальнеологічної дії. Джерела лікувальних мінеральних вод є і в долині

р. Рибник, околиці с. Новий Кропивник та інших. Відпочиваючих приймають близько 50 санаторіїв, пансіонатів, баз відпочинку і туристичних кемпінгів.

Місто Сколе розташоване на берегах р. Опір у мальовничій гірській улоговині, а навколо — вкриті хвойним лісом хребти Сколівських Бескид — центр зимового туризму.

За фізико-географічним районуванням парк розташований у межах районів Верхньодністровських та Сколівських Бескид, займає північні макросхили останніх з абсолютними висотами від 600 до 1200 м. Основні хребти простягаються з північного заходу на південний схід і розчленовані на окремі вершини верхів'ями численних потоків. Переважають ландшафтні комплекси крутосхилого ерозійного денудаційного лісистого середньогір'я. В геологічному відношенні це Скибова та Кросненська тектонічні зони, які складені осадовими породами крейдового та палеогенового віків і представлені переважно вапнистим пісковиком флішем, що накладає певний відбиток на характер ґрунтового та природного рослинного покриву.

На території парку збереглися рештки природних високопродуктивних і біологічно стійких деревостанів — вікові чисті букові ліси природного походження, еталонні смерекові і ялицеві ліси, які значною мірою відображають різноманітність лісового покриву Бескид. Виділяються чисті високопродуктивні маренкові, волосистоосокові та зубницеві бучини пралісового характеру. Підлісок у них представлений поодинокими екземплярами бузини чорної, жимолості пухнастої, ліщини, горобини.

На території парку поширені понад 50 видів рослин, занесених до Червоної книги України. Серед них арніка гірська, астранція велика, баранець звичайний, билинець довгорогий, білоцвіт весняний, булатки довголиста та червона, гудайера повзуча, зозуліні сльози серцелисті, лілія лісова, лунарія оживаюча, любка дволиста, підсніжник звичайний, пізноцвіт осінній, шафран Гейфелів, кілька видів пальчатокорінника.

Багатий і різноманітний видовий склад фауни у Сколівських Бескидах. Тут водяться олень благородний, козуля, кабан дикий, заєць-русак, білка, лисиця звичайна, куниця лісова і кам'я-

на, вовк, ведмідь бурий, з рідкісних видів — борсук, кутора мала, полівка мала водяна, горностай, кіт лісовий, рись звичайна. У 1965 році з Біловезької Пущі сюди завезено 10 зубрів, які добре прижилися і дають потомство.

Із птахів гніздяться тетерев, рябчик, дятли зелений і трипалий, шишкар ялиновий, плиска гірська, шеврик гірський, беркут, шуліка рудий, сова сіра, сапсан, а також занесені до Червоної книги України глухар, лелека чорний, підорлик малий, сорокопуд сірий.

Характерними плазунами є гадюка звичайна, вуж звичайний, ящірки прудка, зелена та живородна. До Червоної книги України занесені полоз лісовий, тритони карпатський і гірський, саламандра плямиста.

Національний природний парк "Ужанський"

Створений в 1999 році на площі 39,2 тис. га. (Закарпатська обл.). На території НПП збереглися цінні незаймані або мало змінені господарським впливом фітоценози, серед яких переважають бучини, яворові бучини, ялицево-букові ліси та праліси, лучна рослинність. На верхній межі лісу (1 200-1 260 м) збереглося типове криволісся з бука, явора, горобини, вільхи зеленої. Ценотичне різноманіття представляють 55 лісових, 5 чагарникових, 42 лучних, 4 болотних, 15 водних і прибережно-водних асоціацій.

Більше 20 рідкісних фітоценозів парку включено до Зеленої книги України. Тут зареєстровано понад 1 000 видів судинних рослин, 175 — водоростей, 39 — мікобіоти, біля 40 видів флори занесено до Червоної книги України. З фауни виявлено близько 25 видів ссавців, 80 — птахів, 2 — земноводних. До Червоної книги України занесено 10, а до Європейського червоного списку — 4 види фауни.

7. Природно-заповідний фонд Чернівецької області

№ п/п	Назва	Площа (га)	Місце знаходження	Коротка характеристика
1	2	3	4	5
<u>Національні природні парки</u>				
1.	Вижницький	7928,4	Вижницький район	Природний ландшафт Буковинських Карпат з унікальними історико-культурними комплексами, що мають важливе природоохоронне, естетичне, наукове, освітнє, рекреаційне та оздоровче значення
<u>Регіональні ландшафтні парки</u>				
1.	Чернівецький	21504,2	Сторожинецький держлісгосп Сторожинецьке лісництво кв.1-35 Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 1-42, 44-45 Чорнівське лісництво кв.1-91 Ревнянське лісництво кв. 1-27 Сад гірське лісництво кв.1-60 Кучурівське лісництво кв. 1-36 Сторожинецький спецлісгосп кв. 1-16, 28	Унікальні природні лісові комплекси в межах тектонічно-денудаційної Буковинської височини з цінними геоморфологічними утвореннями, мальовнича місцевість
		3026		
		2599		
		5066		
		2560		
		2998		
		2178		
		1493,2		

		1474	Кіцманський <u>спецігосп</u> в межах колишніх лісів: ЗАТ І. Франка кв 1-3 Колгосп ім. Шевченка кв. 1-13 Колгосп "Дружба" кв. 4	
2.	Черемошський	6555,8 4699,0 1856,8	Путильський район Путильський держлісгосп Перкалабське лісництво кв. 1-50 Карпатський лісгосп в межах колишніх лісів: колгоспів "Прикордонник", "Зоря Карпат", "Україна", "Прогрес", "Маяк"	Цінний природний комплекс у верхів'ях Білого Черемошу з багатою флорою, унікальними геологічними та геоморфологічними утвореннями, джерелами мінеральних вод, мальовничими краєвидами
Заказники загальнодержавного значення ландшафтні				
1	Цецино	430,0	Чернівецький держлісгосп Ревнянське лісництво кв. 21-25	Найвища вершина в районі міста Чернівці, вкрита різновіковим лісом природного походження. На правому березі р. Прут збереглися залишки стародавніх поселень. Ландшафт має естетичне, а рослинність науково- пізнавальне значення
2	Чорний Діл	263,0	Путильський держлісгосп Перкалабське лісництво кв. 2 діл. 12-14, 22, 23, 28, 29, 37-39; Кв. Зділ. 6, 9, 10, 12, 14, 17, 19-27; кв. 4 діл. 1-4, 6, 7, 9-14, кв. 5 діл. 4, 5, 8, 9, 12-114, 16,18,20,21, кв. 6 діл. 1-19	Крайня північно-східна зона Мармарошського масиву — стародавнього ядра Карпатської гірської системи. Тут зростає близько 50 видів флори, понад 10 занесені в Червону книгу України (орлики трансільванські, білотка альпійська, соссюрея різноколірна, лілія лісова та ін.). Має наукове та естетичне значення.

3	Кадубівська стінка	22,8	Заставнівський район, біля с. Кадубівці та с. Веренчанка	Цінна степова рослинність на скельних виходах лівого борту реліктової долини з класичними спелеокарстовими формами у гіпсах і поглинанням поверхневого стоку
4	Совицькі болота	105,0	Заставнівський і Кіцманський райони між селами Веренчанка та Кліводин	Цінний водоболотний ландшафт заплави р. Совиця-Веренчанська в умовах активного закарстування
5	Товтрівська стінка	15,7	Заставнівський район с. Товтри	Правий борт каньйоподібної долини Товтрівського потоку з цінними різноманітними карстовими утвореннями в гіпсах і вапняках та рідкісною рослинністю кам'янистих степів
Лісові				
6	Лунківський	106,0	Сторожинецький держлісгосп Красноільське лісництво кв. 28 діл. 7-9,11-13	Резерват унікальних смереково-ялицево-букових насаджень природного походження, окремі екземпляри бука віком 200 і більше років. Має науково-лісівниче значення
7	Петрівецький	17,0	Сторожинецький держлісгосп Верхньо-Петрівське лісництво кв. 55,67	Характерне для Сіретського передгір'я Буковини еталонне дубово-буково-ялицево насадження, генетичний резерват. Має наукове та лісівниче значення
Орнітологічні				
8	Драницький	80,0	Новоселицький район с. Драниця	Мальовниче озеро, що є рідкісним за поєднанням місць гніздування рудої, сірої, білої, великої та малої чапель, а також ряду водоплавних і болотних птахів
Карстово-спелеологічні				
9	Молочнобратський карстовий масив	20,3	Путильський держлісгосп Перкалбаське лісництво кв. 17 діл. 3-5,7,8	Цінне геологічне і карстово-спелеологічне утворення у тріасово-юрських вапнякових, стрімчаках з найглибшою вертикальною шахтою Буковини і тріщинно-карстовими порожнинами

10	Чорно-потоцький	49,0	Заставнівський район. Між селами Боянчук, Погорилівка, Юрківці	Правий стрімкий схил долини р. Чорний Потік з декількома стадіями розвитку карстового процесу та численними печерами
Заказники місцевого значення ландшафтні				
1.	Шебутинський яр	794,0	Сокирянський район Хотинський держлісгосп Романківське лісництво кв. 10-17, 19, 21-22, 26-28, 66, 68	Типовий ландшафтний комплекс в придністровській частині Північно-Бесарабської фізико-географічної області з лісами на крутосхилах глибокого яру з цінними геологічними та геоморфологічними утвореннями
2	Галицька стінка	119,4	Сокирянський район Хотинський держлісгосп Ломачинське лісництво кв. 1 л.д. 1-7, кв. 2 л.д. 1-2, кв. 3 л.д. 1-3, кв. 4 л.д. 1-2, 4, 6-10, кв. 5 л.д. 11-13, кв. 6 л.д. 9-Ю, кв. 8 л.д. 3-6	Цінний природний комплекс схилів каньйону р. Дністер і його притоків з лісовою рослинністю, мальовничими геоморфологічними і цінними геологічними утвореннями (печери, скелі, геологічні відшарування)
3	Василівський яр	497,0	Сокирянський район Хотинський держлісгосп Сокирянське лісництво кв. 6, 7, 14-19, 72	Типовий ландшафтний комплекс в придністровській частині Північно-Бесарабської фізико-географічної області з лісами на крутосхилах глибокого яру з цінними геологічними і геоморфологічними утвореннями
4	Бабинська стінка	1109,0	Кельменецький район, Хотинський держлісгосп Кельменецьке лісництво кв. 1-5, 7-25, 56	Правий схил Дністровського каньйону з цінними геологічними розрізами мальовничими ландшафтними, корінною та степовою рослинністю з проявами карсту
5	Молодівський яр	276,3	Кельменецький район, Хотинський держлісгосп Іванківське лісництво кв. 55-56, кв. 8 л.д. 2, 3 кв. 6	Типовий ландшафтний комплекс в придністровській частині Північно-Бесарабської фізико-географічної області з лісами на крутосхилах глибокого яру з цінними геологічними і геоморфологічними утвореннями

6	Поливанів яр	411,0	Кельменецький район Хотинський держлісгосп Іванківське лісництво кв. 1-5, 58	Типовий ландшафтний комплекс в придністровській частині Північно-Бесарабської фізико-географічної області з лісами на крутосхилах глибокого яру з цінними геологічними і геоморфологічними утвореннями
7	Гриняцька стінка-1	52,1	Хотинський район Хотинський спецлісгосп с. Гринячка кв. 2 л.д. 1-4	Цінний природний комплекс Дністровської стінки з лісонасадженнями, рідкісними видами флори, геологічними відшаруваннями, печерами
8	Гриняцька стінка-2	41,4	Хотинський район Хотинський спецлісгосп с. Зелена Липа кв. 4 л.д. 1,3-6, 11,12,33	Цінний природний комплекс Дністровської стінки з цінною рослинністю, геологічними та геоморфологічними утвореннями
9	Прутська Заплава	508,9	Новосел и цький район с. с. Костичани, Драниця, Тарасівці, Ванчиківці, Довжок	Мало змінений біогеоценоз в прибережній зоні р. Прут з різноманітним складом деревних, чагарникових та цінних лікарських рослин
10	Баламутівська стінка	78,7	Заставнівський район с Баламутівка, Хотинський район с Перебиківці	Цінний природний комплекс правого стрімкого борту Дністровського каньйону з широким розвитком карстових утворень, численними джерелами, водоспадами
11	Совицький рів	5,3	Кіцманський район с Кліводи	Закарстований тектонічний рів з лучно-степовою рослинністю та великим спектром карстових форм у різних стадіях розвитку
12	Буковинські водоспади	38,5	Путільський район с. Розтоки Спецлісгосп "Карпатський лісгосп"	Мальовнича долина-ущелина потоку Смуга рів з каскадом 6 водоспадів висотою від 3 до 13 метрів. Вкрита лісами мішаного складу. Є цікаві геологічні відслонення
13	Гарячий Урбан	108,0	м. Чернівці, вул. М. Олімпіади	Правий схил р. Прут, зайнятий корінним буковим деревостаном. На його території знаходиться культовий храм XVIII ст., в якому розташований чоловічий монастир

Іхтіологічні				
14	Бернівський острів	25,0	Кельменецький район с. Берново (акваторія р. Дністер)	Острів на Дністровському водосховищі в акваторії якого нерестяться цінні види іхтіофауни
15	Дарабанське плесо	32,0	Хотинський район с. Анадоли (акваторія р. Дністер)	Місце нерестилища промислових і рідкісних видів риб
16	Василівська вирва	7,0	Заставнівський район с. Василів (акваторія р. Дністер)	Ділянка русла р. Дністер з глибокою вирвою — місцем зимування цінних видів риби
17	Репуженські острови	14,0	Заставнівський район с. Репуженці (акваторія р. Дністер)	Акваторія правих приток р. Дністер біля островів — місце нересту рідкісних та промислових видів риб
Орнітологічні				
18	Чапля	8,3	Хотинський район Хотинський держлісгосп Рухотинське лісництво кв. 18 в. 15	Унікальна колонія заселення сірих чапель. Існує з 1950 року в кількості 75 гнізд. Має науково-пізнавальне та естетичне значення
19	Дністровський	13,5	Заставнівський район с. Бабин	Унікальна колонія заселення сірих чапель в кількості 99 гнізд. Має науково-пізнавальне та естетичне значення
20	Кліводинський	1,1	Кіцманський район Залізничний перегін Кіцмань-Кліводин	Колонія заселення рідкісної чаплі-квакви в кількості 73 гнізд. Має науково-пізнавальне та естетичне значення
21	Чорний лелека	17,1	Сторожинецький район Чернівецький військовий лісгосп кв. 12 в. 5, кв. 23 в. 1	Поселення чорного лелеки - рідкісного гніздового птаха, занесеного до Червоної книги України
22	Чорторійський	57,9	Кіцманський район с. Чорторія	Місце постійного гніздування лебедя-шипунa — пере літнього птаха, який зустрічається на території Буковини лише під час міграції
23	Василишине	22,0	Новоселицький район с. Рідківці	Суходільні луки, які є місцем гніздування деркача — виду, занесеного до Червоної книги МСОП

Карстово-спелеологічні				
24	Юрківський карст	12,1	Заставнівський район с Юрківці	На невеликій площі вододілу сконцентровані лійки, що фіксують декілька стадій розвитку поверхневих карстопроявів (від відкритих провалів до карстового озера). Має науково-пізнавальну цінність
Лісові				
25	Джерело	139,0	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 9 л.д. 1,3, 7, 8 кв. 10, 15, 18	Дубово-грабово-букове насадження — типове для Прут-Сіретського межиріччя віком до 170 років. Має науково-пізнавальне та лісгосподарське значення
26	Еталонне насадження бука	39,0	Сторожинецький район Чернівецький військовий лісгосп	Еталонне букове насадження віком більше 100 років. Має лісівниче та науково-естетичне значення
27	Боргиня	470,0	Путильський район Путильський держлісгосп Плосківське лісництво кв. 1-4	Лісовий природний комплекс буково-ялицево-ялинового насадження, віком 100 років, запасом від 300 до 670 куб. м. Має велике науково-лісівниче значення
28	Зарожанська дача	129,0	Хотинський район Хотинський держлісгосп Клішківське лісництво кв. 39 л.д. 6, 7 кв. 46 л.д. 2, 3 кв. 50 л.д. 2	Резерват дуба черешчатого як зразок корінного типу лісу. Має науково-лісівниче значення.
Ботанічні				
29	Білка	19,8	Сторожинецький район Сторожинецький спецлісгосп Комарівське лісництво кв. 17 в. 1-5	Ділянка лугової флори у водоохоронній зоні р. Білка. Тут зростає понад 20 видів рослин, занесених до Червоної книги України (рябчик великий, шафран Гейфеля, білоцвіт літній, підсніжника ін.). Має наукове та естетичне значення

30	Мальованка	24,9	Сторожинецький район с. Заволока	Ділянка степової флори з великою різноманітністю видового складу лікарських, та занесених до Червоної книги України рослин
31	Брендуша	6.0	Герцаївський район с. Тарнавка	На ділянці масово зростає пізньоцвіт осінній — вид флори; занесений до Червоної книги України
32	Анкер	8.0	- * -	- * -
Зоологічні				
33	Зубровиця	11736	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Гільчанське лісництво кв. 1-29, 3954 га Банилівське лісництво кв. 1-36, 4284 га Красноільське лісництво кв. 23-27, 866 га Лаурське лісництво кв. 13-20, 735 га Межирічське лісництво кв. 6, 11, 14-17, 547 га Сторожинецький спецлісгосп кв. 5, 12, 18-20, 24, 25, 27, 28-32, 37, 1350 га	Місце поселення цінного виду дикої фауни — зубра європейського (72 особини), занесеного до Червоної книги України
Ентомологічні				
34	Чарівне крильце	20.0	Вижницький район Чемернарське лісництво кв. 16 л.д. 5	Місце, де виявлено 29 видів жужелиць і 3 види стафілінідактивних ентомофагів лісових і сільськогосподарських культур. Має наукове і практичне значення для впровадження біологічного методу боротьби з шкідниками
<u>Пам'ятки ПРИРОДИ загальнодержавного значення</u>				
Комплексні				
1	Борівецька	20,4	Кіцманський район с. Борівці	Цінне озеро карстового походження з плаваючими торфовими островами та рідкісними водно-болотними рослинами

Ботанічні				
1	Шилівський ліс	60,0	Хотинський район Хотинський держлісгосп Колінківське лісництво кв. 60	Високопродуктивне біологічно-стійке букове насадження віком 90 років в східному ареалі поширення. Має велике наукове і народногосподарське значення
2	Рухотинський ліс	44,9	Хотинський район Хотинський держлісгосп Рухотинське лісництво кв. 55 в. 8	Зразок корінного букового насадження на великому масиві в східному ареалі поширення. Має велике наукове і народногосподарське значення
3	Тисовий яр	10,0	Сторожинецький район Чернівецький держлісгосп Кучурівське лісництво кв. 10 л. д. 16, кв. 11 л. д. 13	Другий за площею на Україні масив, де зростає тис ягідний під наметом букового насадження, що зберігся в природному стані. Зростає поодинокі і куртинами. Площа куртин від 20 до 500 м. кв. Має наукове та естетичне значення
4	Урочище "Білка"	6,0	Сторожинецький район с Панка	Ділянка лугової флори. Тут зростає понад 20 видів рослин занесених до Червоної книги України
Геологічні				
5	Печера "Буковинка"	5,0	Новоселицький район с. Стальнівці	Унікальна триповерхова печера. Довжина пройдені частини 1,2 км. Відрізняється різноманітністю натічних утворень та вторинних кристалів, багатством печерних відкладів. Має наукове значення для палеогеографічної реконструкції природного середовища
6	Печера "Попелюшки"	0,1	Новоселицький район с. Подвірне	Двоповерхова карстова гіпсова печера на південній околиці села. Одна з найбільших серед рівнинних печер СНД за об'ємом. Третя в СНД по довжині і третя в світі серед гіпсових печер. Має велику кількість оригінальних натічних утворень, озер, різнокольорових глин. Має виключне наукове значення
7	Печера Баламутівська	1,0	Заставнівський район с Баламутівка	Печера на березі р. Дністер. На її стінах малюнки, що відображають вірування людей кам'яного віку в добрих та злих духів. Має велике наукове значення

8	Печера "Піонерка"	1,0	Заставнівського району с. Погорилівка	Унікальна триповерхова печера в урочищі "Довгий Яр". Рідкісний випадок наочного представлення дев'ятох із одинадцяти стадій розвитку карстового процесу. Довжина пройденої частини 377 м. Має виключне наукове значення
Пам'ятки природи місцевого значення				
Ботанічні				
1	Урочище "Жафино"	2,0	Сокирянський район с. Василівка	Місце зростання адоніса — надзвичайно цінної лікарської рослини. Збір на Буковині заборонено в зв'язку зі зменшенням її запасів останніми роками
2	Платан східний (чинар)	0,01	Сокирянський район с. Ломачинці	Платан віком 100 років. Рідкісна для Буковини порода дерева. Має наукове та естетичне значення
3	Чотири тополі	0,02	Сокирянський район с. Розколинці	Чотири тополі білі (сріблясті) віком понад 100 років. Висота дерев 45 м, діаметр 2 м. Мають естетичне та наукове значення
4	Дубово-букова ділянка	2,3	Кіцманський район Чернівецький держлісгосп Ревнянське лісництво кв. 5 в. 2	Цінне дубово-букове насадження. Вік бука 130 років, дуба 200-250 років. Є окреме дерево дуба черешчатого віком 450 років. Має науково-лісівниче та естетичне значення
5	П'ятисотлітній дуб	0,01	Кіцманський район Чернівецький держлісгосп Ревнянське лісництво кв. 5 в. 3	Окреме дерево дуба черешчатого віком 500 років. Має історичне та науково-пізнавальне значення
6	Буково-дубова ділянка	5,0	Заставнівський район Чернівецький держлісгосп Чорнівське лісництво кв. 60 в. 5	Цінне буково-дубове (дуб скельний) насадження віком 100 років. Має науково-лісівниче значення
7	Праліс дуба скельного	5,0	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьм'їнське лісництво кв. 5 в. 10	Насадження віком близько 200 років. Має наукове та естетичне значення

8	Віковий дуб	0,05	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв.7 в. 1	Окремий дуб скельний віком понад 500 років. Має історичне та наукове значення
9	Ділянка беладонни	3,0	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 15 в. 5	Резерват рідкісної рослини – беладонни, занесеної до Чер- воної книги України. Вид з об- меженим ареалом, кількість якого різко зменшується
10	Ділянка лікарських рослин	1,0	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 23 в. 2	Зростає близько 10 видів рід- кісних лікарських рослин. Се- ред них шафран Гейфеля, пе- чіночниця звичайна, підсніж- ник звичайний та інші, занесе- ні до Червоної книги України
11	Ділянка дуба черешчатого	4,5	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 20 в. 8	Високопродуктивне дубове насадження віком 70 років. Має велике наукове та естетичне значення
12	Берека лікарська	1,0	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 50 в. 1,6	Окреме дерево береки лікарської – цінної малопоширеної породи. Вік понад 100 років. Має наукове, пізнавальне та естетичне значення.
13	Вісім горіхів гікорі	0,2	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 16 л.д. 5	Вісім дерев горіха гікорі білого та волохатого – цінних екзотів з Північної Америки. Має наукове, пізнавальне та естетичне значення
14	Насадження дуба черешчатого	7,5	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 45 л.д. 5	Високопродуктивний деревостан дуба черешчатого віком 160 років. Має науково- пізнавальне і лісогосподарське значення
15	Праліс буково- дубовий	0,01	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Турятське лісництво кв. 19л.д 1	Насадження віком 150-180 років. Має велике науково- естетичне значення
16	Група вікових дубів	0,01	Герцаївський район Герцаївське спеціалізоване лісництво кв. 8	24 дуби віком 130-150 років. Ростуть в мальовничому лісовому урочищі "Банчени".

17	Букова ділянка	3.0	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Турятське лісництво кв. 17 л.д. 23	Цінне букове насадження. Зростають дерева віком від 120 до 250 років. Має історичне та наукове значення
18	Чотири велетні	0.4	Герцаївський район Чернівецький держлісгосп Тарнавське лісництво кв. 9л.д. 15	Чотири дуби віком 350-450 років. Мають історичне, естетичне та науково- пізнавальне значення
19	Боєрул Стурза	0.03	Герцаївський район с. Тарнавка	Цінний екзот-декоративний екземпляр Платана кленолистого
20	Праліс модрини європейської	0.9	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Чудейське лісництво кв. 8 в. 10	Цінне насадження модрини віком 160 років. Має науково- естетичне значення
21	Праліс грабово буково-дубовий	5.0	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп, Іжівське лісництво кв. 70 в. 7	Вікове насадження. Має науково-лісівниче значення як зразок корінного типу лісу
22	Ділянка лучної флори	1,0	Сторожинецький район с. Глибочок	Цінні рослинні угруповання біля траси Сторожинець- Чернівці, що відрізняються великою щільністю – до 20 екземплярів на 1 м. кв. Тут зростають шафран Гейфеля, білоцвіт літній та інші, занесе- ні до Червоної книги України
23	Ділянка степової флори	1,0	Сторожинецький район с. Заволока	Зростає близько 40 видів лугової флори. Ряд степових елементів занесені в Червону книгу України. Серед них – сон великий та інші
24	Ділянка лучної флори	2,0	Сторожинецький район с. Спаська	Луг, де 15% травостою становить пізньоцвіт осінній, занесений до Червоної книги України
25	Тисова ділянка	0.2	Сторожинецький район. Чернівецький військовий лісгосп кв. 12 в. 2, кв. 13 в. 1	На ділянці зростають різновікові екземпляри тису ягідного віком понад 100 років. Рідкісний вид, релікт третинного періоду, занесений до Червоної книги України

26	Ділянка барвінку малого	5,0	Вижницький район Берегометське державне лісомисливське господарство Мигівське лісництво кв. 54 л.д. 9	Резерват барвінку малого – цінної лікарської рослини
27	Кошман	3,0	Вижницький район Берегометське лісомисливське господарство Долишно-шепетівське лісництво кв. 1 л.д.	Під наметом ялицевого і букового насаджень зростають бо реальні елементи трав'яного покрыву – зеленчук жовтий, марена запашна, переліска багаторічна, квасениця звичайна, плаун колючий та інші
28	Лісничка	5.0	Вижницький район Берегометське лісомисливське господарство Чемернарське лісництво кв. 33 л.д. 8 кв. 34л.д. 11 кв. 35 л.д. 4	Ділянка рідкісних для Буковини видів флори. Тут зростають любка дволиста, арніка гірська, билинець комарниковий, гронянка півмісяцева та ін. Всього понад 10 видів
29	Буковинка	2.8	Путильський район Путильський держлісгосп Шепітське лісництво кв. 17 л.д. 6 кв. 18 л.д. 4	Ділянка природного букового деревостану в ареалі букових лісів Карпат. Має лісівниче, фітоценотичне та ботанічно-географічне значення
30	Ділянка арніки гірської	4,0	Путильський район Путильський держлісгосп Сергіївське лісництво кв. 33л.д. 19	Резерват арніки гірської – цінної лікарської рослини
31	Жупани	2.0	Путильський район с. Перкалб Урочище Великого і Малого Каменів	В урочищі зростає білотка альпійська, арніка гірська, фіалка дакійська, марингія та інші цінні види флори, що мають наукове та пізнавальне значення
32	Ялинова ділянка	25,0	Путильський район Путильський держлісгосп Яблунівське лісництво кв. 25 л.д. 8	Унікальне насадження ялини з ялицею віком 85 років. Запас деревини на 1 га 700 куб. м.

33	Арніка	2,0	Путильський район Путильський держлісгосп Шепітське лісництво кв. 36 л.д. 3	Популяція цінної лікарської рослини — арніки гірської, занесеної до Червоної книги України
34	Гінго дволопатеве	0,01	м. Чернівці вул. 28 Червня, 69	Окреме дерево гінго віком 90 років. Має естетичне та наукове значення як релікт
35	Група рідкісних дерев	0,3	м. Чернівці вуну поовна, 135	Кедр європейський, тис ягідний, ялина колюча, створюють неповторну по крану поупу
36	Дуб крупноплідний	ну по	м. Чернівці вул. 28 Червня, 71	Окреме дерево, рідкісний екзот віком 140 років. Має наукове та естетичне значення
37	Псевдотсуга тисолиста	0,02	м. Чернівці вул. Буковинська, 4	Група дерев. Мають велике декоративне та наукове значення. Вік 120 років
38	Магнолія Кобус	0,01	м. Чернівці вул. 28 Червня, 71	Окреме дерево магнолії Кобус — рідкісного екзоту віком 80 років. Має наукове та естетичне значення
39	Магнолія Суланжа	0,01	м. Чернівці, вул. 28 Червня, 67	Окреме високодекоративне дерево магнолії віком 60 років. Цінне як рідкісний екзот.
40	Магнолія Суланжа	0,01	м. Чернівці вул. Фрунзе, 8-6	Окреме високодекоративне дерево магнолії віком 60 років. Має науково- пізнавальне значення.
41	Кедр європейський	0,3	м. Чернівці вул. Фрунзе, 2	Окреме високопродуктивне дерево віком близько 100 років. Має науково- пізнавальне значення
42	Ялина колюча	0,01	м. Чернівці вул. Федькови, 8-66	Високодекоративна біогрупа ялини колючої. Має науково- пізнавальне значення
43	Лавр благородний	0,01	м. Чернівці вул. Чернишевського, 5, 8-6	Окреме дерево, зростає у відкритому ґрунті в умовах північної Буковини. Є маточником для масового розмноження і закладки промислових ділянок

44	Група різновидностей рідкісних дерев	0,5	м. Чернівці вул.Головна, 137	Сквер заснований в другій половині XIX ст. Тут зростає тис ягідний, сосна Веймутова, дуб черешчатий (форма пірамідальна), ялина колюча (форма голуба), туя велетенська. Має естетичне, оздоровче та науково-пізнавальне значення
45	Група рідкісних дерев	0,06	м. Чернівці вул. Курильська, 13	Ялина колюча (форма голуба), айва японська, дуб пірамідальний, дуб червоний, гінго. Створюють неповторну по красі біогрупу
45	Магнолія Кобус	0,01	м. Чернівці вул. Українська, 26	Окреме високодекоративне дерево магнолії Кобус, рідкісний екзот. Має науково-естетичне значення
47	Сквер з рідновидностями рідкісних дерев	0,4	м. Чернівці вул. Л. Українки	Зростає біля 10 видів екзотичних та цінних порід дерев. Місце відпочинку населення. Має велику рекреаційну цінність
48	Сквер з різновидностями рідкісних дерев	0,5	м. Чернівці вул. Університетська	Зростає понад 10 видів рідкісних дерев та чагарників. Має рекреаційну та естетичну цінність
49	Група рідкісних дерев	0,03	м. Чернівці вул. Буковинська, 6	Дерева кедра європейського, псевдотсуги тисолистной. Мають велику наукову та естетичну цінність
50	Кедр європейський	0,01	м. Чернівці вул. Стрійська, 62	Окреме дерево кедру європейського – рідкісного виду, занесеного до Червоної книги України
51	Ділянка рідкісної та декоративної флори "Василина"	0,06	м. Чернівці вул. Щербакова, 44	На ділянці В. Д. Антонової, зібрана колекція декоративних рослин флори Буковини (понад 900 видів)
52	Берека лікарська	0,04	Глибоцький район Кузьминське лісництво кв. 1 в. 2	Окремі дерева береки лікарської, які мають лісогосподарське та науково-пізнавальне значення
53	Ділянка конвалії	3,0	Хотинський район Новоселицьке лісництво кв. 1	Резерват конвалії – цінної лікарської рослини

Гідрологічні				
54	Джерело "Розколинці"	0.3	Сокирянський район с. Розкопинці	Пдрокарббнатно-сульфатно-натрієва. Мінералізація 0,75 г/л. Дебіт 8000000 л/добу
55	Ожевська мінеральна	0.5	Сокирянський район с. Ожево	Гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 2,8 г/л. Дебіт 120000 л/добу
56	Кельменецька мінеральна	0.3	Кельменецький район смт. Кельменці	Пдрокарбонатно-натрієво-кальцієва. Мінералізація 1,4 г/л. Дебіт 144000 л/добу
57	Джерело "Хотинське"	0,3	м. Хотин	Пдрокарбонатно-сульфатно-кальцієво-натрієва. Мінералізація 1,0 г/л. Дебіт 20000 л/добу
58	Зарожанська мінеральна	0,3	Хотинський район с. Зарожани	Сульфатно-кальцієво-натрієва. Мінералізація 2,5 г/л. Дебіт 68000 л/добу
59	Джерело "Магала"	0.3	Новоселицький район с. Магала	Гід рокарбонатно-натрієва. Мінералізація 1,4 г/л. Дебіт 200000 л/добу
60	Черленівська мінеральна-1	0.3	Новоселицький район с. Черленівка	Сульфатно-кальцієва. Мінералізація 2,2 г/л. Дебіт не визначено
61	Черленівська мінеральна-2	0.3	Новоселицький район с Черленівка	Сул ьфатно-кал ьцієво-натрієва. Мінералізація 2,9 г/л. Дебіт 188000 л/добу
62	Боянівська мінеральна	0,3	Новоселицький район с. Бояни	Сульфатно-натрієва. Мінералізація 5.9 г/л. Дебіт 192000 л/добу
63	Магальянська мінеральна-2	0,3	Новоселицький район с Магала	Гід рокарбонатно-натрієва, лужна. Мінералізація 1,5 г/л. Дебіт не визначено (криниця)
64	Новоселицька мінеральна	0.3	м. Новоселиця	Сульфатно-кальцієва. Мінералізація 1,5 л. Дебіт 300000 л/добу
65	Брусницька мінеральна-31п	0.3	Кіцманський район с Брусниця	Сірководнева, гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 5,6 г/л. Дебіт 240000 л/добу
66	Брусницька мінеральна-3	0.3	" "	Сірководнева, гідрокарбонати о-хлоридно-натрієва. Мінералізація 4,8 г/л. Дебіт 80000 л/добу
67	Брусницька мінеральна-31д	0,3	Кіцманський район с Брусниця	Сірководнева, гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 5,6 г/л. Дебіт 240000 л/добу

68	Брусницька мінеральна-508	0,3	Кіцманський район с Брусниця	Сірководнева, гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 7,3 г/л. Дебіт 42000 л/добу
69	Брусницька мінеральна-509	0,3	--//--	Сірководнева, гідрокарбонати о-хлоридно-натрієва. Мінералізація 6,0 г/л. Дебіт 42000 л/добу
70	Брусницька мінеральна-514	3,0	--//--	Гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 2,4 г/л. Дебіт 5000 л/добу
71	Брусницька мінеральна-515	3,0	--//--	Сірководнева, гідрокарбонати о-хлоридно-натрієва. Мінералізація 4,9 г/л. Дебіт 80000 л/добу
72	Брусницька мінеральна-516	3,0	--//--	Сірководнева, гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 5,9 г/л. Дебіт 80000 л/добу
73	Брусницька мінеральна-33Е	3,0	--//--	Гідрокарбонатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 3,6 г/л. Дебіт 5000 л/добу
74	Оршівецька мінеральна	0,3	Кіцманський район смт. Неполоківці	Сульфатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 8,3 г/л. Дебіт 264000 л/добу
75	Джерело "Вікно"	0,3	Заставнівський район с. Вікно	Сульфатно-кальцієва. Мінералізація 1,8 г/л. Дебіт 500000 л/добу
76	Джерело "Хрещатик"	0,3	Заставнівський район с Хрещатик	Гідрокарбонатно-сульфатно-кальцієво-натрієва
77	Звєнчинська мінеральна	0,3	Заставнівський район с. Звєнчин	Сульфатно-кальцієва. Мінералізація 2,2 г/л. Дебіт 207000 л/добу при самовиливанні із свердловини
78	Озеро "Бездонне"	3,4	Заставнівський район с Бабин	Типове карстове озеро у привододільній частині Прут-Дністровського межиріччя
79	Мінеральна вода "Валя Кузьминська-1"	0,3	Глибоцький район с. Валя Кузьмин	Сульфатно-хлоридно-натрієва. Мінералізація 10,6 г/л. Дебіт 150 2500 л/добу
80	Мінеральна вода "Валя Кузьминська-2"	0,3	Глибоцький район с. Валя Кузьмин	Гідрокарбонатно-натрієва. Мінералізація 1,4 г/л. Дебіт 20000 л/добу
81	Мінеральна вода "Турбаза Буковина"	0,3	Глибоцький район с. Валя Кузьмин	Гідрокарбонатно-натрієва. Мінералізація 1/6 г/л. Дебіт 31200 л/добу

82	Хряцьківська мінеральна	0.3	Герцаївський район с. Хряцька	Бром но-хл орид но-натрієва. Мінералізація 13,1 г/л. Дебіт 120000 л/добу
83	Джерело "Красноільське"	0.3	Сторожинецький район смт. Красноільськ	Хлорид но-натрієва. Мінералізація 313,3 г/л. Дебіт не визначено — криниця
84	Джерело ""Підгірне-1"	0.5	Сторожинецький район с Банилів-Підгірний	Хлоридно-натрієва. Мінералізація 236,2 г/л. Дебіт не визначено
85	Джерело "Підгірне-2"	0,5	" "	Хлоридно-натрієва. Мінералізація 206,2 г/л. Дебіт не визначено
86	Джерело "Підгірне-3"	0,5	Сторожинецький район с Банилів-Підгірний	Хлоридно-натрієва. Мінералізаціридно-натрієва.7 г/л. Дебіт не визначено
87	Джерело "Стара Красношора"	0,5	Сторожинецький район с Стара Красношора	Хлоридно-натрієва. Мінералізація 261,1 г/л. Дебіт не визначено
88	Мінеральна вода "Буковинська-1"	0,3	Сторожинецький район с. Буденець	Гідрокарбонатно-натрієва. Мінералізація 1,1 г/л. Дебіт 150000 л/добу
89	Мінеральна вода "Буковинська-2"	0.3	Сторожинецький район с Буденець	Пдрокарбонатно-натрієва. Мінералізація 1,1 г/л. Дебіт 150000 л/добу
90	Михальчанська мінеральна-1	0,3	Сторожинецький район с Кам'яна	Пдрокарбонатно-натрієва. Мінералізація 3,2 г/л. Дебіт 14000 л/добу
91	Михальчанська мінеральна-2	0,3	Сторожинецький район с. Михальча	Пдрокарбонатно-натрієва. Мінералізація 3,4 г/л. Дебіт 150000 л/добу
92	Джерело "Мигове-1"	0,3	Вижницький район с. Мигове	Хлорид но-натрієва. Мінералізація 225 г/л. Дебіт не визначено — криниця
93	Джерело "Мигове-2"	0,3	" "	Хлорид но-натрієва. Мінералізація 254 г/л. Дебіт не визначено — криниця
94	Джерело "Черешенька"	0,3	Вижницький район с Черешенька	Хлорид но-натрієва. Мінералізація 272 г/л. Дебіт 50000 л/добу
95	Вижницька мінеральна	0,3	Вижницький район м. Вижниця	Сірководнево-хлоридно-натрієва. Мінералізація 4,6 г/л. Дебіт 518000 л/добу
96	Джерело "Сарата-1"	0,5	Путильський район с. Сарата	Бром но-хл орид но-кальцієва. Мінералізація 19,3 г/л. Дебіт не визначено

97	Джерело "Сарата-2"	0.5	Путильський район с. Сарата	Бромно-хлоридно-кальцієво-натрієва. Мінералізація 27,6 г/л. Дебіт не визначено
98	Джерело "Сарата-3"	0.5	Путильський район с. Сарата	Бромно-хлоридно-кальцієво-натрієва. Мінералізація 11,9 г/л. Дебіт 15000 л/добу
99	Озеро "Гірське око"	2,5	Путильський район Путильський держлісгосп Черемошське лісництво кв. 12л.д. 15	Мальовниче гірське озеро природного походження. Має естетичне значення
100	Сергіївська мінеральна	0.3	Путильський район с. Серги	Хлоридно-кальцієво-натрієва. Мінералізація 2,7 г/л. Дебіт 181400 л/добу
101	Садгірська мінеральна	0,3	м. Чернівці вул. Підкови, 11	Сульфатно-натрієва. Мінералізація 5,1 г/л. Дебіт 120000 л/добу
102	Озеро "Джулин"	31,2	Хотинський район с Ширівці	Цінне реліктове озеро у карсто-тектонічній улоговині з водно-болотною рослинністю
Геологічні				
103	Шишкові горби	12,0	Кельменецький район с Грушівці-Нагоряни	Група конічних шишкоподібних горбів товтрової гряди над схилом правого берега р. Дністер
104	Стратотип Звенигородської свити силуру	11,1	Кельменецький район с Рашків	Цінний еталонний розріз відкладів Звенигородської свити силурійського часу
105	Стратотип пригородської свити силуру	12,0	Хотинський район с Атаки	Цінний еталонний розріз відкладів пригородської свити силуру
106	Городище "Корнешти"	31,0	Хотинський район с. Корнешти	Цінний тектонічний останець в зоні розломів Хотинської височини з прадавніми карстовими формами і давньослов'янськими валами городища
107	Василівська стінка	2.0	Заставнівський район с Василів	Геологічні відслоєння на правому березі р. Дністрі з виходами чорних сланців. Мають наукове значення
108	Кісткові залишки слона південного	1.0	Заставнівський район с. Баламутівка	Кісткові залишки слона південного вперше виявлені на території області. Має наукове, історичне та пізнавальне значення

109	Василівські водоспади	0.05	Заставнівський район с. Василів	Два мальовничих водоспади на Чунківському потоці
110	Водоспад "Дорошовецький"	м	Заставнівський район с. Дорошівці	Мальовничий водоспад на Товтрівському потоці
111	Водоспад "Фалинський"	3.2	Заставнівський район с. Дорошівці	Мальовнича ущелина з цікавими видами геологічних утворень та каскадом водоспадів
112	Водоспад "Чорнопотоцький"	0.1	Заставнівський район с. Чорний Потік	Мальовничий водоспад на р. Чорний Потік з цікавою геологічною будовою
113	Водоспад "Кулівецький"	0,2	Заставнівський район с. Кулівці	Мальовничий водоспад на потоці в центрі с. Кулівці
114	Митківська стінка	12,0	Заставнівський район с. с. Митків, Мусорівка	Стратотип шарів верхнього силуру, нижнього девону
115	Онутська стінка	24,0	Заставнівський район с. Онут	Стратотип шарів верхнього силуру — нижнього девону. Цінні геоморфологічні та спелеокарстові утворення на контакті сланців та крейдових пісковиків
116	Печера "Фуштейка"	2.5	Заставнівський район с. Погорилівка	Закарстове урочище з кількома воронками у гіпсах і печерою.
117	Кадубівська лійка	3.2	Заставнівський район с. Кадубівці	Велика карстова лійка з поглинанням струмка. Типово репрезентує розвиток сучасних карстових процесів
118	Одайський провал	0,75	Заставнівський район с. Чуньків	Глибокий карстовий провал, що репрезентує розвиток карстового процесу у днищі долини в класичній формі
119	Печера "Скитська"	4.2	Заставнівський район с. Звенячин	Цікава карстова печера в старому кар'єрі з вторинними кристалами.
120	Печера "Руїна"	0.3	Заставнівський район с. Юрківці	Карстовий провал на місці колишньої реліктової печери з фрагментами діючих підземних заводнених галерей

121	Водоспад "Королівський"	0,5	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Банілівське лісництво кв. 20 л.д. 7	Цікавий водоспад висотою 3м у масивних пісковиках на р. Думитриця (витоки М. Сірету)
122	Дихтинецька стінка	1,0	Путильський район с Дихтинець	Антиклінальна складка кросненських верств. Має наукове значення
123	Петрашівська стінка	2,0	Путильський район с Петраші	Відслоєння ямненських пісковиків на правому березі р. Черемош. Має наукове значення
124	Киселицька стінка	1,0	Путильський район с. Киселиці	Геологічні відслоєння на лівому березі р. Путилка, розкриває нижнеменілітову свиту, складену флішем. Має велике наукове значення
125	Тораківська стінка	1,5	Путильський район с. Тораки	Геологічні відслоєння на лівому березі р. Путилка. Розкриває відклади виготської свити. Має велике наукове значення
126	Закам'яніла багачка	0,1	Путильський район с. Усть-Путила	Рідкісний випадок форми вивітрювання, пов'язаний з народною легендою. Має наукове та естетичне значення
127	Камінь "Жаба"	0,01	Путильський район с. Мариничі	Надзвичайно цікавий утвір в заплаві р. Черемош. Має естетичне значення
128	Скеля "Камінь Довбуша"	0,2	Путильський район спецлісгосп "Карпатський лісгосп" Розтоківське лісництво кв. 4 л.д. 39	Геологічна пам'ятка природи, пов'язана з народною легендою. Має естетичне значення
129	Скеля "Протяте каміння"	2,0	Путильський район спецлісгосп "Карпатський лісгосп" Розтоківське лісництво	Рідкісний випадок вітрової ерозії. Має наукове та естетичне значення
130	Водоспад "Гук" (Сучавський)	0,5	Путильський район с Шепіт Горішній	Цікавий потужний водоспад, висотою 6,4 м (каскад) у верхів'ях р. Сучава в пісковиках та вапняках у центрі с Шепіт Горішній
131	Водоспад "Поркулин"	1,0	Путильський район хутір Поркулин	Мальовничий водоспад, цінний з наукової та естетичної точки зору

131	Водоспад "Бисків"	0,5	Путильський район с. В. Бисків	Каскад висотою 3 м, досить потужний за витратами води
132	Водоспад "Кізя"	0,5	Путильський район с. В. Бисків	Каскад водоспадів з перепадом висот 16 м. Один з найвищих України
133	Водоспад "Сиручок"	0,5	Путильський район с. В. Товарниця	Водоспад висотою 4,5 м на притоці р. Товарниця. Має наукове та естетично-пізнавальне значення
134	Бабинський карст	20,0	Кельменецький район с. Бабин	Цінні фрагменти Товтрової гряди — решток бар'єрного коралового рифу Сарматського моря з остепненою рослинністю і видами, занесеними до Червоної книги України
135	Дарабанський мис	21,0	Хотинський район с. Анадоли	Унікальне геоморфологічне утворення на березі Дністра з цікавими геологічним розрізом, печерами та численними історико-археологічними пам'ятками
Карстово-спелеологічні				
136	Печера "Пресподня"	1,0	Кельменецький район с. Гринячка	Рідкісна карстова воронка з печерою у гіпсах з водопоглинанням великого потоку
137	Совицькі понори	3,5	Кіцманський район с. Суховерхів	Цінні форми висхідних напірних карстових джерел-включів у заболоченому днищі долини р. Совиця-Заставнівська
138	Карстова Печера "Дуча"	1,0	Заставнівський район с. Бала муті вка	Типова порожнина берегової смуги Дністровської долини. Довжина пройдені частини печери — 114 м. На її стінах виявлено цікаві утвори з гіпсу
139	Печера "Пісочниця"	1,0	Заставнівський район с. Бала муті вка	Рідкісний ерозійний тип печери. Має наукове та естетичне значення
140	"Печера Довбуша"	0,1	Путильський район спецлісгосп "Карпатський лісгосп" Розтоківське лісництво кв. 4 л.д. 39	Пам'ятка природи, пов'язана з іменем легендарного героя Довбуша. Має історичне значення

141	"Бульбони"	39,1	С. Каплівка, Хотинський район (30.0 га) с. Анадоли (9,1 га)	Мальовнича долина Каплівського потоку з водоспадами і цінними карстово-спелеологічними утвореннями
142	"Колишнє торфовище"	24,6	Хотинський район с Ширівці	Реліктова карстова лійка у вапняковистих пісковиках — місце колишнього цінного багатшарового торфовища
Комплексні				
143	Ржавинецьке болото	4,4	Заставнівський район с. Ржавинці	Цінний водно-болотний комплекс у карстовій западині в стадії евтрофікації
144	Смереки на садибі Лук'яна Кобилиці	0,005	Путильський район с Сергії	Смереки посаджені батьком л. Кобилиці. Мають історико- меморіальне значення
145	"Німчич"	2,0	Путильський район спецлісгосп "Карпатський лісгосп" Розтоківське лісництво кв. 6 л.д. 1-3, 6, 7 кв. 5 л.д. 42, 41-3, 6, 77	Природний комплекс з енде- мічною флорою. Зустрічають- ся рідкісні і зникаючі види лікарських рослин — печіноч- ниця звичайна, шафран Гейфеля та інші. Має наукове та естетичне значення
146	Білий Потік	5,0	Путильський район Путильський держлісгосп Леркалабське лісництво	Схил з виходами на поверхні карстових джерел і формуванням вапнякових травертинів. Зростають рідкісні види рослин, занесені до Червоної книги — сверція багаторічна, товстянка альпійська, билинець
147	Озера "Очеретяні"	4,6	Хотинський район с Ширівці	Цінні водно-болотні комплекси у реліктових карстових лійках вершинного плато Хотинської височини
Заповідні урочища				
1	Буковий праліс	33,0	Хотинський район Хотинський держлісгосп Рухотинське лісництво кв. 23 л.д. 3	Насадження в східній частині ареалу бука віком 170 років. Має наукове значення
2	Дубовий праліс	13,0	Хотинський район Хотинський держлісгосп Рухотинське лісництво кв. 33 л.д. 12	Буково-дубове насадження віком 200 років. Має науково- естетичне значення

3	Ділянка пралісу	10,0	Хотинський район Хотинський держлісгосп Рухотинське лісництво кв. 18 л.д. 12	Дубово-буковий праліс віком 200 років. Має науково- естетичне та лісівниче значення
4	"Бучок"	25,8	Хотинський район Хотинський держлісгосп Рухотинське лісництво кв. 50 л.д. 1	Високопродуктивне букове насадження віком 100 років. Має науково-лісівниче значення
5	Реліктова бучина	60,0	Хотинський район Хотинський держлісгосп Рухотинське лісництво кв. 32 л.д. 4,5	Бучина розташована в східній частині області. Має велике наукове значення
6	Ринва	33,0	Кіцманський район Чернівецький держлісгосп Ревнянське лісництво кв. 8 л.д. 2,7	Унікальне букове насадження з домішкою модрина і сосни звичайної. Вік – понад 100 р.
7	Буковий ліс	27,0	Кіцманський район Чернівецький держлісгосп Ревнянське лісництво кв. 5 л.д. 1	Корінний буковий праліс віком 150 років з участю дуба віком 140-250 років. Має науково- пізнавальне та естетичне значення
8	Мартинівське	26,0	Заставнівський район с. Онут	Степові асоціації трав'яної рослинності на схилах долини р. Чорний Потік. Тут зроста- ють 9 видів флори занесених в Червону книгу України – сон великий, ковила волосиста та інші рідкісні для Буковини степові рослини
9	Хрещатико- Звенячинське	25,0	Заставнівський район с. Хрещатик, с. Звенячин	Схили р. Дністер з виходом на поверхню девонських піщаників, силурійських сланців та третинних вапняків, багатий фауною безхребетних. Тут зростає 12 видів флори, занесених до Червоної книги України – ковила волосиста, лілія лісова, підсніжник звичайний, пізньоцвіт звичайний, цибуля ведмежа та інші

10	Берда	15,0	Заставнівський район Чернівецький держлісгосп Чорнівське лісництво кв. 39 л.д. 3,4	Корінне букове насадження віком 70 років. Має науково-пізнавальне значення
11	Ділянка рідкісних рослин	10,0	Заставнівський район Чернівецький держлісгосп Чорнівське лісництво кв. 62 л.д. 24-26 кв. 71 л.д. 7	Під наметом грабового насадження віком 40 років зростають беладон на, плавун-баранець, шафран Гейфеля, та інші занесені до Червоної книги, всього понад 10 видів рослин.
12	Коцоба	20,0	Заставнівський район Чернівецький держлісгосп Чорнівське лісництво кв. 12 л.д. 8 кв. 28 л.д. 1	Буковий праліс віком від 140 до 220 років. Має науково-пізнавальне значення, як корінний деревостан східного ареалу бука
13	Луківка	15,0	Заставнівський район Чернівецький держлісгосп Чорнівське лісництво кв. 45 л.д. 8	Корінне букове насадження віком 90 років. Зростають види флори, занесені в Червону книгу України — беладонна лікарська та інші. Має науково-пізнавальне значення
14	Рукав	30,0	Заставнівський район Чернівецький держлісгосп Чорнівське лісництво кв. 46 л.д. 4,7 кв. 47 л.д. 4 кв. 60 л.д. 1,2,13	Корінний буковий ліс віком 80 років. Має лісівничо-пізнавальне значення
15	Гайок	62,0	Герцаївський район Чернівецький держлісгосп Турятське лісництво кв. 12 л.д. 1 кв. 13 л.д. 1 кв. 14 л.д. 2, 3	Букове насадження віком 100 років з багатим флористичним складом рідкісних рослин. Має науково-пізнавальне значення
16	Гай красуні	12,0	Герцаївський район Чернівецький держлісгосп Турятське лісництво кв. 10 л.д. 2, 3, 4, 5	Цінне букове насадження віком 100 років з наявністю береки лікарської. Має велике науково-естетичне значення
17	Дубовий праліс	12,0	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Турятське лісництво кв. 18 л.д. 2	Корінне високопродуктивне двоярусне дубове насадження віком 140 років. Має історичне, науково-пізнавальне та естетичне значення

18	Зруб	8,5	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Турятське лісництво кв. 17 л.д. 1, 3,18	Цінне двоярусне дубове насадження віком 120 років. Має науково-пізнавальне значення
19	Праліс ясена звичайного	5.7	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Турят1, 3,18цтво кв. 17 л.д. 3,5	Цінний рідкісний праліс ясена звичайного віком 170-320 років, з наявністю цінних трав'янистих рослин. Має науково-лісівниче значення
20	Вісім берек	7.7	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Кузьминське лісництво кв. 1 л.д. 3,5	Вісім дерев береки лікарської віком 110 років. Має науково- пізнавальне та естетичне значення
21	Глинище	30,0	Глибоцький район Чернівецький держлісгосп Турятське лісництво кв. 35 л.д. 9 кв. 40 л.д. 1	Букове насадження віком 80- 100 років. Має науково- пізнавальне значення
22	Бугаєць	12,0	Глибоцький район Глибоцький спецілісгосп Кам'янське лісництво кв. 5л.д. 18, 23	Корінний дубовий деревостан з високопродуктивним насадженням вільхи чорної на болоті. Місце гніздування дикої водоплавної птиці
23	Ділянка пралісу	11,0	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Лаурське лісництво кв. 20 л.д. 2	Смереково-ялицевий праліс віком 130 років. Має науково- лісівниче та естетичне значення
24	Горянка	15,0	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Красноільське лісництво кв. 8 л.д. 4	Насадження віком 110 років. Має наукове та естетичне значення
25	Дубівка	8.9	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Чудейське лісництво кв. 16л.д. 1 кв. 7 л.д. 5	Дубове насадження віком 100 років. Має наукове значення

26	Кривка	21,0	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Іжівське лісництво кв. 39 л.д. 1	Цінне ялицеве насадження віком 120 років. Має наукове значення
27	Квітка	7,3	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Чудейське лісництво кв. 11 л.д. 3	Насадження характерне для передгір'я Карпат. Має науково-лісівниче значення
28	Лаура	26,0	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Лаурське лісництво кв. 5 л.д. 19, 27	Ялинове насадження віком 90 років. Має наукове значення
29	Мирів	10,5	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Чудейське лісництво кв. 23 л.д. 7	Цінне ялицеве насадження віком 110 років. Має науково-естетичне значення
30	Рибне	10,0	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп Чудейське лісництво	Смереково-буково-ялицеве насадження навколо штучних ставків. Має науково-естетичне значення
31	Ярок	7,3	Сторожинецький район Сторожинецький держлісгосп, Іжівське лісництво кв. 55 л.д. 5, 6	Цінне модринове насадження віком 120 років. Має наукове значення
32	Кривка	13,0	Сторожинецький район, Чернівецький держлісгосп Кучурівське лісництво кв. 17 л.д. 5, 6	Змішаний буково-дубовий ліс — еталонне насадження. Має лісівниче значення
33	Дунавець	41,3	Сторожинецький район Сторожинецький спецлісгосп Банилівське лісництво кв. 8 л.д. 34,35	Березові природні насадження з смерековим підростом і цінною трав'яною рослинністю серед якої є занесені до Червоної книги

34	Квітка	24,0	Сторожинецький район Чернівецький держлісгосп Кучурівське лісництво кв. 17 л.д. 1	Цінний корінний високопродуктивний буковий деревостан з наявністю лікарських рослин. Має науково-лісівниче значення
35	Чемернарське	8,7	Вижницький район Берегометське лісомисливське господарство Чемернарське лісництво кв. 49 в. 11	Буково-смереково-ялицевий високопродуктивний ліс віком 150 років. Має науково-естетичне значення
36	Товарниця	15,0	Путільський район Путільський держлісгосп Усть-Путільське лісництво кв. 38. в. 2	Смереково-ялицево-буківі праліси віком 140 років. Має науково-естетичне значення
37	Павлюково	260,9	Путільський район Путільський держлісгосп Усть-Путільське лісництво кв. 30, 32, 33	Ділянки мішаних пралісів у витоках р. Черепанка з численними джерелами і рослинами, занесеними до Червоної книги України
38	Деревниця	98,0	Заставнівський район Чернівецький держлісгосп Кіцманське лісництво кв. 5	Геолого-ботаніко-ландшафтний резерват з наявністю водних джерел. Має естетичне та бальнеологічне значення
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення				
1	Грушівецький	3,7	Кельменецький район с. Грушівці	Заснований в кінці XIX ст. Зростає близько 20 видів цінних дерев та чагарників. Має естетичне значення
2	Ставчанський	10,0	Хотинський район с. Ставчани	Заснований в кінці XIX ст. Парк ландшафтного типу. Тут налічується 20 видів дерев та чагарників
3	Хотинський	4,0	Хотинський район м. Хотин	Заснований в 1860 році. В його складі налічується близько 20 видів дерев та чагарників. Має естетичне значення
4	Брусницький	4,0	Кіцманський район с. Брусниця	Заснований в кінці XIX ст. В його складі 26 видів дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення

5	Лужанський	4,6	Кіцманський район сmt. Лужани	Заснований в кінці XIX ст. В складі 43 види і форми дерев та чагарників. Має естетичне значення
6	Чорторійський	3,0	Кіцманський район с. Чорторія	Заснований в кінці XIX ст. В складі 11 цінних екзотів. Має естетичне значення
7	Оршівецький		Кіцманський район с. Оршівці	Заснований в 1850 році. В його складі 70 видів і форм дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення
8	Заставнівський	2,0	Заставнівський район м. Заставна	Заснований в кінці XIX ст. В його складі 16 видів дерев та чагарників. Має естетичне значення
9	Вікнянський	2,0	Заставнівський район с. Вікно	Заснований в 1860 році. В його складі близько 20 видів дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення
10	Рідкі вський	2,0	Новоселицький район с. Рідкі вці	Заснований в кінці XIX ст. Нараховує 17 деревинних та чагарникових екзотів. Має естетичне значення
11	Чорнівський	8,0	Новоселицький район с. Чорнівка	Заснований в 1840 році. В його складі 15 екзотів, зокрема кипариси віком понад 100 років. Має науково-естетичне значення
12	Байраківський	1,0	Герцаївський район с. Байраки	Заснований в 1885 році. В його складі 12 видів дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення
13	Герцаївський	3,0	Герцаївський район м. Герца	Заснований в кінці XIX ст. В його складі 43 види дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення
14	Глибоцький	6,0	Глибоцький район сmt. Глибока	Заснований в 1890 році. Тут зростає 35 видів і форм дерев та чагарників. Має естетичне значення
15	Карапчівський	2,1	Глибоцький район с. Карапчів	Заснований в 1870 році. В складі 20 цінних видів дерев та чагарників. Має естетичне значення
16	Петричанський	1,0	Глибоцький район с. Петричанка	Заснований в 1870 році. Зростає біля 10 видів цінних дерев та чагарників

17	Про-сокирянський	2,0	Глибоцький район с. Просіка	Заснований в 1820 році. В складі 36 видів дерев та чагарників. Має естетичне значення
18	Черепківський	3,0	Глибоцький район с. Черепківці	Заснований в кінці XIX ст. В його складі близько 20 екзотів
19	Банилівський	4,0	Сторожинецький район с. Банилів-Підгірний	Заснований в кінці XIX ст. Тут зростає оригінальна біогрупа туї західної. Багато екзотів
20	Буденецький	10,0	Сторожинецький район с. Буденець	Заснований в кінці XIX ст. Цінне насадження. Тут налічується 14 екзотів. Має естетичне значення
21	Клинівський	5,0	Сторожинецький район с. Клинівка	Заснований в другій половині XIX ст. В його складі 16 видів і форм деревних та чагарникових екзотів
22	Красноільський	12,0	Сторожинецький район смт. Красноільськ	Заснований в кінці XIX ст. Тут зростає 20 дерев та чагарників. Має естетичне значення
23	Старо-жадівський	10,0	Сторожинецький район с. Стара Жадова	Парк заснований в 1869 році. Тут зростає 24 види дерев та чагарників. Має естетичне значення
24	Сторожи нець-кий	5,0	Сторожинецький район м. Сторожинець	Заснований в 1880 році. В складі 45 видів дерев та чагарників. Має естетичне значення
25	Клинівський	0,5	Сторожинецький район с. Клинівка	Заснований в кінці XIX ст. Зростає 48 видів дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення
26	Слобода-Комарівський	1,0	Сторожинецький район с. Слобода-Комарівці	Заснований в кінці XIX ст. В його складі 17 видів і форм дерев та чагарників. Має естетичне значення
27	Михаль-чанський	2,0	Сторожинецький район с. Михальча	Заснований в кінці XIX ст. Цінне насадження, налічується 14 екзотів. Має естетичне значення
28	Берегометський	3,0	Вижницький район смт. Берегомет	Парк заснований в 1890 році. Зараз в його складі 54 види і форми дерев та чагарників. Серед них два унікальні дерева псевдомодрини Кемфера

29	Вашківецький	5,0	Вижницький район м. Вашківці	Заснований в кінці XIX ст. Нараховує в своєму складі 19 видів і форм дерев та чагарників
30	Вижницький	2,0	Вижницький район м. Вижиця	Заснований в кінці XIX ст. Тут зростає понад 10 видів цінних і рідкісних дерев та чагарників
31	Чернівецький парк культури та відпочинку ім. Шевченка	15,0	м Чернівці вул. Садова, 1	Парк заснований в 1860-70 роках. Тут зростає 115 видів і форм дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення. Місце масового відпочинку населення
32	Парк ім. Шіллера	10,0	м. Чернівці вул. Київська	Парк заснований в 1890 році. В його складі 30 видів і форм дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення
33	Парк ім. Федьковича	10,0	м. Чернівці вул. Кримська	Парк заснований в 1830 році. В його складі налічується 70 видів дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення
34	Парк-сквер	0.75	м. Чернівці Соборна площа	Заснований в 1885 році. Тут зростають рідкісні дерева та чагарники. Встановлений пам'ятник переможцям над фашистами. Має історичне, наукове та естетичне значення
35	Парк-сквер	0,5	м. Чернівці вул. Кордуби	Заснований в 1890 році. В складі 25 видів і форм дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення
36	Сад гірський	2.0	м. Чернівці вул. Тольятті, 2	Заснований в кінці XIX ст. В складі 13 видів екзотів. Має науково-естетичне значення
37	Садгірський	10,0	м. Чернівці Тубсанаторій	Заснований в 1840-50 рр. В складі 50 видів дерев та чагарників. З них 21 —екзоти. Має науково-естетичне значення
38	Парк-сквер	0,5	м. Чернівці вул. Стеценка, 3	Заснований в другій половині XIX ст. В його складі 25 цінних видів дерев та чагарників
39	Парк "Жовтневий"	75,0	м. Чернівці вул. Гайдара	Парк із каскадом штучним водоймом. Зростає 18 видів екзотів. Місце масового відпочинку

Дендрологічні папки загальнодержавного значення				
1	Сторожи нецький	17,5	Сторожинецький район м. Сторожинець	Заснований в 1812 році. Нині в його насадженнях зростає 815 видів і форм дерев та чагарників. Має науково-естетичне значення. База наукових досліджень і практики студентів лісного технікуму
2	Чернівецький	4,8	м. Чернівці вул. Коцюбинського, 2	Парк заснований 1876 році. Колекція Чернівецького парку налічує близько 100 видів місцевих та екзотичних дерев і чагарників. База наукових досліджень та практики студентів держуніверситету
Дендрологічні парки місцевого значення				
1	Млиники	13,8	Хотинський район Хотинський держлісгосп Клішківське лісництво кв.ЗЗв. 16, 17, 19,22	Високодекоративне насадження, налічує в колекції понад 100 деревинних та чагарникових порід
2	Киселівський "Гайдейка"	2,0	Кіцманський район с Киселів	Зростає понад 15 видів дерев та чагарників. Має науково-пізнавальне та естетичне значення
Ботанічні сади загальнодержавного значення				
1	Чернівецький	3,5	м. Чернівці вул. Федьковича, 11	Заснований в 1877 році. В його складі 1300 видів і форм рослин, з них 170 лікарських, 650 — зростає в оранжереях. База наукових досліджень і практики студентів держуніверситету

8. Проблеми розвитку заповідної справи в Карпатському регіоні

Оспівані в піснях, опоетизовані в легендах смарагдові шати Карпат. Це не просто кліматоутворюючий і водорегулюючий механізм, а велетенські легені Європи, без яких ми задихнемося.

З кожним роком все більше ваблять до себе Карпати. Хто побував хоч раз у наших гірських і передгірських краях, той обов'язково прагне повернутись сюди ще раз. Адже це чи не єдиний у країні регіон, де по-справжньому благодатні природні умови, регіон, який поки що порівняно не забруднений. Розмаїття ландшафтів, значні масиви хвойних лісів, помірний клімат, багатий рослинний і тваринний світ, численні водоспади, джерела мінеральних вод, цінні заповідні об'єкти, історико-архітектурні пам'ятки є чудовою базою для розвитку масового і професійного спорту та туризму, лікування і відпочинку.

Проте слід зазначити, що Карпати — сукупність природно-антропогенних екосистем. Впродовж минулих століть у природних територіальних комплексах відбулися величезні кількісні та якісні зміни, що призвели до порушення екологічної рівноваги в природі Карпат.

Антропогенні зміни зачепили всі компоненти середовища: рослинний і тваринний світ, ґрунтовий покрив, ресурси річкових і підземних вод.

Зараз багато точиться розмов про причини та наслідки катастрофічних повеней на Закарпатті. Наслідки відомі — вони жахливі. Серед причин поряд з надмірними опадами називають і надмірну вирубку лісів, відсутність належного берегоукріплення, ліквідації колись існуючих гребель і бездумний забір гравію та каменю, захаращення порубними рештками гірських річок та потоків, тощо. Зважаючи, що фізико-геологічні умови Буковини і Закарпаття мають багато спільного, та й принципи господарювання в горах, передгір'ї не дуже відрізняються, слід зробити все можливе, щоб в Буковинських Карпатах уникнути

катастрофічних наслідків. Адже людська безгосподарність негативно впливає на стан довкілля і підсилює природні катаклізми.

Протягом багатьох десятиріч у Карпатах здійснюється інтенсивне господарювання без врахування специфіки гірських та передгірських умов. На нашу думку тут давно порушено екологічну рівновагу — у великих обсягах, особливо у повоєнний період, велися суцільні рубки лісу, безсистемне будівництво доріг та трельовочних волоків, нафто- і газопроводів, ліній електропередач, проводиться розорювання крутосхилів, перевипас худоби тощо. Суттєва зміна вікової структури деревостану, трансформація мішаних лісів на монокультури на значних площах теж значно впливають на порушення природоохоронного режиму регіону. Враховуючи це, слід переорієнтувати господарську діяльність у Карпатах на екологічно збалансовану, що забезпечує збереження екологічної рівноваги.

Карпати здавна славляться лісами. Враховуючи, що вони виконують переважно природоохоронні, екологічні, водоохоронні, захисні та інші важливі функції, є нагальна потреба перевести в установленому порядку всі ліси Карпат до першої групи (по лісогосподарських критеріях), що виключить таке поняття як- експлуатаційні ліси Карпат і забезпечить покращення режиму лісокористування в плані безумовного виконання природоохоронних функцій лісів, а також їх заповідання.

Нещодавно Президент України підписав Закон «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» який дає новий потужний імпульс у розвитку заповідної справи. Відрадно, що згідно вимог цього Закону заборонено суцільну вирубку деревостанів в 150-метровій захисній прибережній смузі вздовж гірських річок і потоків та вище 1100 метрів над рівнем моря, впроваджується ряд природоохоронних заходів. Адже не секрет, що при заготівлі деревини в Карпатах, особливо на лісосіках головного користування є факти невжиття заходів по недопущенню ерозійних процесів, ще порушується технологія розробки лісосік, допускається безсистемне трелювання деревини, внаслідок чого руйнується ґрунтовий покрив та зни-

щується підріст, розвивається водна ерозія на крутосхилах. Здоров'я лісу значною мірою залежить від технології рубок головного користування та якості рубок догляду, що проводяться в лісонасадженнях. А метод заготівлі деревини — основа майбутнього лісу. Тому повинна застосовуватись така технологія її проведення, яка б звела до мінімуму механічні пошкодження дерев, лісової підстилки та ґрунту. Вірний спосіб транспортування деревини в умовах гірського лісу — це повітряно-канатний спуск, який відповідає вимогам раціонального природокористування. Та на практиці в гірських лісах трелювання деревини із лісосік часто здійснюється по гірським потокам і схилах, що є грубим порушенням природоохоронного законодавства. В результаті цього русла забруднені і захарашені відходами хвойних і листяних порід, що, в свою чергу, негативно впливає на іхтіофауну Карпатського регіону. До того ж, в місцях трелювання знищується підріст та гумусний шар ґрунту.

Основна машина лісозаготівельників в горах в даний час — гусеничний трактор, а його природоохоронні називають «руйнівником». Волоки, якими він трелює деревину з крутосхилів — рани на тілі Карпат. По них під час дощів, як по руслах рік, ринуть стрімкі потоки, змиваючи створений тисячоліттями ґрунт аж до кам'яних порід. Тобто оголюються схили гір, починається інтенсивна ерозія, зменшується кількість природних джерел. Одночасно трактор губить і підріст. Створюються такі рани, що вже практично самі не загоюються і, як виразка, розростаються далі й далі. Тому така лісозаготівля в горах — злочин.

З метою попередження руйнівного впливу гусеничних тракторів на гірські ландшафти розробку лісосік в гірських умовах зараз необхідно здійснювати лише з використанням колісних тракторів та гужового транспорту, поступово запроваджуючи повітряно-трелювальні установки. Застосування цих установок забезпечить збереження природних ландшафтів від руйнівного впливу тракторної трельовки по гірських схилах, попередить забруднення гірських потоків, розвиток ерозійних процесів. Це підтверджує їх впровадження в Усть-Путильському лісництві Путильського держлісгоспу.

Так що лісівникам слід не посылатися на об'єктивні труднощі, а серйозно працювати над вдосконаленням технології, запозичувати кращий досвід сусідів.

На нашу думку необхідно заборонити виділення лісосічного фонду тимчасовим лісокористувачам, що не мають відповідної лісозаготівельної техніки і не забезпечені відповідними спеціалістами та допускають порушення природоохоронного законодавства, не використовують у своїй роботі природозберігаючих технологій.

Для забезпечення збереження природних ландшафтів від впливу водної ерозії, попередження забруднення гірських річок та потоків необхідно в хвойних лісах Карпат проектувати (здійснювати) тільки вузьколісосічні рубки шириною до 50 м з терміном примикання не менше 5 років.

Враховуючи, що лісова екосистема в повній мірі виконує водорегулюючу функцію лише у віці 100 і більше років (стиглі і перестиглі насадження) доцільно заборонити в ялинових лісах суцільні лісосічні рубки в гірській та передгірській зонах Карпат площею більше 1 га на стрімких та дуже стрімких схилах (більше 21 градуса). Запровадження в гірській та передгірській зонах Карпат виключно 2-3-х прийомних поступових рубок — теж одна із важливих причин підвищення стійкості насаджень.

Необхідно терміново вжити організаційні заходи бази з метою докорінного покращення стану ведення лісового господарства в колишніх колгоспних лісах, їх охорони і раціонального використання.

Не менш важлива проблема - відновлення та спорудження лісокористувачами на гірських річках і потоках штучних перепадів, що зменшить швидкість водотоків і відповідно процес ерозії ґрунтів, а також сприятиме відтворенню цінних видів риби, в т. ч. лососевих (струмкової форелі).

Як зробити Карпати справжньою всеукраїнською здравницею? Проблем багато і головна з них — заповідання цінних природних об'єктів, взяття їх під охорону держави. Це забезпечить захист від різного роду технократичних посягань. В Чернівецькій області вживаються постійні заходи по розширенню природно-заповідного фонду. За останні п'ять років площа

заповідних територій в області зросла майже в 10 разів. У відповідності до Указу Президента України створено Вижницький національний природний парк на площі 8,0 тис. га. Згідно розпорядження облдержадміністрації створено Черемошський регіональний ландшафтний парк площею 6,6 тис. га тощо. Поряд з цим є багато природних об'єктів, що потребують заповідання, проте їх неможливо затвердити із-за відсутності згоди землекористувачів.

Необхідно внести зміни в Закон України «Про природно-заповідний фонд України» про затвердження цінних природних об'єктів заповідними без згоди землекористувача при наявності висновку-характеристики відповідної компетентної установи. Адже доведено, що для нормального функціонування природного середовища Карпатського регіону 25-30 процентів площ повинні бути вилучені з активної господарської діяльності, а на 4 - 5 процентах площі слід забезпечити абсолютно заповідний режим. Тому на території Вижницького і Путильського районів йде підготовча робота по розширенню природного національного парку «Вижницький». Він буде займати площу близько 25 тисяч гектарів. Тут ведеться спеціальна господарська діяльність, регулюються відвідини туристами та відпочиваючими. Природні екскурсійні стежки зна-йомлять гостей з перлинами фауни, флори та ландшафтами Карпатського краю. Для цього будуть обладнані зручні пішохідні доріжки, видові майданчики, організовані пункти харчування, наметові містечка тощо. Тобто створені всі умови, щоб гості мали змогу ознайомитися з буковинськими гірськими лісами та полонинами. Особливо це робота активізувалася в 2001 році — році заповідної справи, що був оголошений згідно рішення Чернівецької обласної ради.

При розширенні мережі природозаповідних територій буде вирішено й питання про охорону рідкісних, зникаючих і лікарських рослин, запаси яких катастрофічне зменшуються. Зараз до практичної роботи по їх охороні залучаються і активісти-природолюби, і студентська дружина Чернівецького факультету Харківського державного політехнічного університету.

Великою проблемою залишається питання видобутку нафти і газу в Буковинських Карпатах. Ще донедавна в Буковинсь-

ких Карпатах господарювали, як хотіли, працівники Покутської партії Калуської нафтогазорозвідувальної експедиції глибокого буріння. Калушани звиклись з безгосподарським ставленням до землі, паливно-мастильних матеріалів, хімреагентів. Нафтовики взагалі не надавали належної уваги будівництву і правильній (з природоохоронної точки зору) експлуатації амбарів — ємкостей для збирання сильнозабруднених хімреагентами стоків з бурових. Досить сказати, що за десятки років роботи в Карпатах нафтовики так і не вирішили питання їх утилізації чи захоронення. Тисячі тонн цієї отрути щороку потайки зливали в струмки та глухі місця в горах. Та прийшов край порушенням природоохоронного законодавства. Після ряду штрафних санкцій, накладених держуправлінням екобезпеки, закриття двох бурових, нафтовики оперативно вирішили питання вивезення й утилізації забруднених стоків, будівництва безамбарних бурових. Треба відзначити суттєвий вклад в роботу по оздоровленню Карпат професора Л.І. Сандуляка. У зв'язку з фактами забруднення природного середовища буровими Калуської нафтогазорозвідувальної експедиції Леонтій Іванович звернувся до «Укргеології» з депутатським запитом про припинення бурових робіт на території Буковинських Карпат — надзвичайно цінного природного регіону. Як результат, спільно з представниками «Укргеології» було прийнято рішення припинити буріння свердловини «Гринявська-1», переглянуто проектну глибину свердловини «Лопушнянська-13» з метою скорочення термінів буріння, переведено на безамбарний спосіб виробництва решту бурових.

На нашу думку до тих пір, поки експлуатація бурових не буде здійснюватись під керівництвом обласних структур, збереження Карпат буде під загрозою.

Принципове значення має розширення водопостачання Чернівців за рахунок вод з басейну ріки Прут. Справа в тому, що зараз у верхів'ях басейну Дністра, (звідки поступає питна вода у Чернівці), працюють потужні підприємства нафтопереробної, хімічної та деревообробної промисловості Івано-Франківської й Львівської областей, які дуже забруднюють його водні ресурси. А води ріки Прут поповнюються за рахунок

криштальних джерел та чистоплинних гірських струмків Карпат. Природоохоронці впевнені, що перспектива саме за «Прутським» варіантом водопостачання, адже він забезпечує постачання в наші країни смачної і чистої гірської води.

Безсистемне вибирання піщано-гравійної суміші із заплав Черемоша і Прута теж призводить до негативних наслідків — порушення заповідних територій, значного зменшення запасів води та пониження рівня русел рік. Адже щороку із заплав цих річок вибирають 1 - 2 мільйони кубічних метрів гравійної суміші. А саме вона є природним накопичувачем і фільтром чистої води. Звичайно, такі будматеріали, як пісок та гравій, вкрай необхідні для промислового будівництва. Потреби в них задовольняються за рахунок місцевих ресурсів. В нашій області шляхи вирішення проблеми гравію ясні — на підставі наукових досліджень та висновків геологів розробити збалансовану схему раціонального використання всієї території прарусла Черемоша як живої динамічної системи природи і неухильно її дотримуватись. Є й інший спосіб — переробка та подріблення монолітних твердих порід, але це пов'язане з низкою інших екологічних та технічних проблем.

Щедрі і красиві Буковинські Карпати здавна славляться багатствами свого тваринного світу. Цьому сприяють самі їх природні умови — значні лісові масиви, що займають майже сімдесят відсотків території Карпатського регіону, сотні малих річок, озер і ставків, чималі площі луків і полонин. Все це створює сприятливі умови для існування і розмноження звірини, птаства та риби і в кінцевому результаті функціонуванню заповідних територій.

Є всі передумови для успішного розвитку заповідної справи мисливського та рибного господарства, раціонального використання й охорони тваринного світу. Але ці сприятливі умови необхідно вміло використовувати. Власне на те і спрямовують свої зусилля державні, природоохоронні, господарські органи підрозділи Українського товариства мисливців та рибалок.

Охороні тваринного світу сприяє розвиток заповідної справи в області. Зараз в області майже 70 тисяч гектарів цінних угідь і ландшафтів оголошено заповідними, 90 відсотків запов-

ідних територій знаходяться в лісових масивах Буковинських Карпат.

Під охорону держави взято території, де створено сприятливі умови для відтворення диких звірів і птахів та цінних видів риби. Зокрема, на площі 11 тисяч гектарів розташований державний заказник місцевого значення «Зубровиця». Зубри вже повністю акліматизувалися в нашому краї. Перші особини зубра були завезені до нас із Біловежської пуші в 1969 році. Зараз їх нараховується 168 особин. Робиться все можливе, щоб зубри привільно себе почували в буковинських лісах — заготовлюється вдосталь кормів, облаштовані спеціальні майданчики для підгодівлі, біотехспороди.

Аналізуючи стан ведення мисливського господарства та боротьби з браконьєрством в угіддях державних мисливських господарств, районних радах Українського товариства мисливців і рибалок можна зробити висновок, що така робота проводиться, але не на достатньому рівні через ряд об'єктивних та суб'єктивних причин. Серед найголовніших — тяжкий фінансово-економічний стан мисливських господарств, економічна нестабільність суспільства, що негативно впливає на стан охорони мисливських угідь і ріст браконьєрства. Адже зараз, в час економічної скрути, із всіх об'єктів біорізномайття чи не найбільше потерпають дикі звірі та рибні запаси. Біля кожного дерева, ставу неможливо поставити інспектора, а любителів поживитися за рахунок держави значно побільшало. Пам'ятається, приїздила до нас делегація з Німеччини. Коли гостям натякали, що в нас бувають випадки браконьєрства, ті ніяк не могли второпати, що це таке. Виявляється, в них не те, що слова, — поняття такого не існує. Довго намагалися гостям жєстами пояснити, що ж це таке — браконьєрство. Й удавало «стріляти» пальцями в дичину, й сіті зображали - ні, ті ніяк не могли дібрати, як це можна незаконно вбивати дичину, або ловити рибу. От би нам так! Для цього, вважають досвідчені мисливці, крім усіляких штрафних санкцій, на належному рівні вологість повітря. В Буковинських Карпатах є ландшафтний заказник «Чорний Діл», лісові заказники — «Лунківський», «Петровецький», великі запаси бальнеологічних ресурсів.

Особливий інтерес становлять залістосульфатноалюмінієві води джерела «Лужки», хлоридні води високої мінералізації типу «Моршин», а також аналоги типу «Нафтуся», «Єсентуки», «Мацеста» та інші.

Незважаючи на значний природнорекреаційний потенціал, в області функціонує лише декілька санаторіїв та турбаз, що вкрай недостатньо. Як виняток, можна назвати туристичні бази «Зелені пагорби» і «Притулок», що на перевалі Німчич, де можна добре відпочити. Ще донедавна тут діяв гірський підйомник, який доставляв лижників на вершину гори, звідки починається захоплююча траса і відкриваються чудові краєвиди.

Та в горах і передгір'ях нерідко можна зустріти і примітивні бази відпочинку, які не забезпечені природоохоронними спорудами.

В Карпатах є ряд інших екологічних проблем, що негативно впливають на стан заповідної справи. Зокрема, в зв'язку з значним об'ємом змиву ґрунту зі схилів, збільшення деградації земель, є нагальна необхідність впровадження в життя контурно-меліоративної (ландшафтної) системи землеробства. Важливим завданням є і утилізація та захоронення сміття та відходів. Слід не допускати захаращення гірських потоків порубними рештками тощо.

Звичайно всі заходи слід виконувати комплексно із залученням зацікавлених відомств, установ та організацій. Для цього необхідно на державному рівні розробити Національну програму екологічної безпеки Карпат з відповідними організаційними заходами по розвитку заповідної справи.

Життя все гучніше підказує, що Карпатський регіон треба зберегти для наступних поколінь як еталон безцінного природного скарбу, дару, який має властивість відтворювати сили людини, дарувати здоров'я і радість.

9. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Унікальність, цінність і неповторність територій та об'єктів природно-заповідного фонду викликають необхідність дбайливого, бережного ставлення до них як службових осіб, так і широких кіл громадськості. В сучасних умовах, що характеризуються інтенсивним використання природних ресурсів, великим техногенним та антропогенним навантаженням на екосистеми, охорона природно-заповідного фонду, як і всіх компонентів природи стала настійною вимогою сьогодення. Основні положення, що регламентують порядок збереження, раціонального використання і відтворення цих багатств, знайшли своє відображення в Конституції України, Законах України «Про охорону навколишнього природного середовища», "Про природно-заповідний фонд України», Земельного та Лісового кодексів України, Кримінального Кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та рядом інших чинних законодавчих і нормативних документів з питань охорони та збереження навколишнього природного середовища.

Законами та нормативними актами регулюється режим охорони об'єктів та територій природно-заповідного фонду, визначаються державні органи та громадські організації, які зобов'язані здійснювати управління і контроль в цій галузі, встановлюються заходи юридичної відповідальності за порушення природоохоронного режиму, а також порядок їх застосування.

Правовий режим охорони об'єктів та територій природно-заповідного фонду визначається законодавством України з урахуванням характеру і мети такої охорони. Загальною вимогою тут є те, що всі ці об'єкти підлягають особливій охороні держави. Це положення головне для поняття режиму заповідання, який передбачає охорону природних комплексів та об'єктів шляхом їх повного чи обмеженого виключення із сфери госпо-

дарського або рекреаційного втручання. Поряд із загальними вимогами правовий режим конкретних об'єктів та територій природно-заповідного фонду характеризується рядом специфічних особливостей в залежності від їх класифікації, статусу, типу тощо.

Метою державного контролю за дотриманням режиму на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду є забезпечення всіма юридичними та фізичними особами незалежно від форм власності, видів господарської діяльності та відомчого підпорядкування, дотримання вимог чинного законодавства про охорону довкілля та природно-заповідний фонд України, попередження виявлення та припинення фактів порушення вимог законодавства щодо заповідного режиму, притягнення винних до відповідальності та відшкодування заподіяної ними шкоди.

Порушення законодавства України про природно-заповідний фонд тягне за собою адміністративну, цивільну (матеріальну) кримінальну і дисциплінарну відповідальність.

Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд несуть юридичні та фізичні особи винні у:

- нецільовому використанні територій та об'єктів природно-заповідного фонду, порушенні вимог проектів створення та організації територій природно-заповідного фонду;

- здійснення у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон забороненої господарської діяльності;

- організації на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, їх охоронних зонах господарської діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи або з порушенням її висновків;

- невжитті заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду;

- порушенні строків і порядку розгляду клопотань щодо створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- порушенні вимог щодо їх використання;

- перевищенні допустимих хімічних фізичних, біотичних та інших впливів антропогенного навантаження, порушенні вимог

наданих дозволів на використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- псуванні, пошкодженні чи знищенні природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- самочинній зміні меж, відведенні природно-заповідних територія для інших потреб тощо.

Адміністративна відповідальність застосовується органами Міністерства екології та природних ресурсів щодо громадян і службових осіб, які вчинили адміністративне правопорушення в галузі охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Зокрема ст. 91 Кодексу України про адміністративні правопорушення гласить:

- здійснення у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон, а також територій, зарезервованих для наступного заповідання, забороненої господарської та іншої діяльності, порушення інших вимог режиму цих територій та об'єктів, самовільна зміна їх меж, невжиття заходів для попередження та ліквідації негативних наслідків аварій або іншого шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду _ тягнуть за собою накладання штрафу на громадян від трьох до восьми неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення та незаконно добутих природних ресурсів чи без такої і на посадових осіб — від п'яти до десяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення та незаконно добутих природних ресурсів чи без такої.

Цивільна відповідальність(матеріальна). Її несуть юридичні та фізичні особи, що заподіяли шкоду територіям та об'єктам природно-заповідного фонду. Застосовується судовими й арбітражними органами та органами адміністративної юрисдикції. Відшкодування збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, здійснюється незалежно від притягнення винної особи до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Розмір шкоди, заподіяної територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, підприємствами, установами, організаціями та громадянами обчислюються за таксами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 1998 року №521 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушення природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України».

За порушення правил відпуску деревини на пні, вчинені підприємствами організаціями, установами при проведенні рубок лісу та заготівлі недеревних матеріалів розміри майнових стягнень визначаються згідно з таксами затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 29 липня 1999 року № 1378 «Про затвердження правил відпуску деревини на пні в лісах України» та Санітарними правилами в лісах України (пункт 52) затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1995 року № 555.

Види порушень природоохоронного законодавства, за які накладаються майнові стягнення наведені у названих таксах і правилах.

Особи, які вчинили значні екологічні правопорушення та злочини притягаються до кримінальної відповідальності.

Згідно Кримінального кодексу України до складу екологічних правопорушень і злочинів на територіях природно-заповідного фонду відносяться:

- навмисне знищення або значне пошкодження лісових масивів шляхом підпалу;

- незаконна порубка лісу в насадженнях, яка здійснюється систематично або нанесла велику шкоду;

- мисливство і рибальство на території природних заповідників чи такі ж дії, які завдали значну шкоду іншим територіям та об'єктам природно-заповідного фонду;

- самовільне зайняття земельних ділянок та самовільне будівництво на ділянках природно-заповідного фонду;

- навмисне знищення, руйнування і пошкодження природних комплексів;

- порушення правил боротьби з хворобами і шкідниками рослин, що принесло тяжкі наслідки.

Одним із заходів правового впливу на посадових осіб, які допустили правопорушення в зв'язку із своєю діяльністю, щодо забезпечення охорони і збереження природно-заповідного фонду, є дисциплінарна відповідальність.

Для притягнення винних до дисциплінарної відповідальності матеріали про факти порушення надсилаються на розгляд керівництву підприємства, організації, установи, а у випадках притягнення до відповідальності керівників — вищестоячій організації.

Трудове законодавство України надає право адміністраціям підприємств, установ та організацій застосовувати за порушення трудової дисципліни такі дисциплінарні стягнення: зауваження, догана, сувора догана, переведення на нижчеоплачувану роботу або на нижчу посаду та звільнення.

Отже закріплені в чинному законодавстві заходи адміністративної, кримінальної, матеріальної і дисциплінарної відповідальності за порушення вимог охорони та територій природно-заповідного фонду спрямовані на забезпечення законності в даній галузі суспільних відносин і є запорукою створення відповідних умов для збереження і примноження природних багатств нашої держави.

ДОДАТКИ

Додаток №1

Методичні рекомендації про порядок здійснення державного контролю за дотримання заповідного режиму на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України

1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

7.7. Галузь застосування

Методичні рекомендації про порядок здійснення державного контролю за дотриманням заповідного режиму на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України (далі - методичні рекомендації) призначені для керівництва в роботі державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища та службових осіб інших спеціально уповноважених державних органів при здійсненні ними перевірок заповідних територій та об'єктів.

Методичні рекомендації містять загальні основи щодо порядку здійснення державного контролю за станом, охороною, збереженням, відтворенням та раціональним використанням заповідних територій та об'єктів і природних ресурсів в їх межах, а також дотримання установлених вимог при визначенні розміру шкоди та притягнення порушників заповідного режиму до відповідальності. Крім того методичними рекомендаціями визначається порядок оформлення документів за результатами інспекторських перевірок.

Спеціально уповноваженим органом державного управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідного фонду є Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Головне управління національних природних парків і заповідної справи Мінекобезпеки України.

1.2. Нормативні посилання

Методичні рекомендації розроблені у відповідності до:

Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року;

Закону України «Про природно-заповідний фонд України» від 17 червня 1992 року;

Земельного кодексу України від 13 березня 1992 року;

Лісового кодексу України від 21 січня 1994 року;

Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення із змінами та доповненнями до них;

Положення про Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, затвердженого Указом Президента України від 21 січня 1995 року;

Положення про Державну екологічну інспекцію Мінприроди України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1993 року № 925;

Положення про Головне управління національних природних парків і заповідної справи Мінекобезпеки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 1995 року № 170;

Інших чинних законодавчих і нормативних документів з питань охорони та збереження навколишнього природного середовища.

2. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ

Головною метою державного контролю за дотриманням режиму на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду є забезпечення дотримання всіма міністерствами, державними комітетами і відомствами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, видів господарської діяльності та відомчого підпорядкування, громадянами, а також іноземними юридичними і фізичними особами вимог чинного законодавства про охорону навколишнього природного середовища та природно-заповідний фонд України. Метою державного контролю є також попередження, виявлення та припи-

нення фактів порушення вимог чинного законодавства щодо дотримання заповідного режиму на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду і їх охоронних зон, притягнення винних до відповідальності та відшкодування ними заподіяної шкоди.

Державний контроль за станом, охороною, збереженням, відтворенням та раціональним використанням територій та об'єктів природно-заповідного фонду і природних ресурсів в їх межах здійснюється Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, його органами на місцях та іншими спеціально уповноваженими державними органами.

Органи Мінекобезпеки України, відповідно до покладених на них завдань, здійснюють державний контроль за:

- дотриманням вимог збереження заповідних територій та об'єктів землевласниками і землекористувачами;
- наявністю нормативно-правової, проектної та облікової документації відповідно вимогам чинного законодавства, своєчасним внесенням до них поточних змін;
- дотриманням вимог охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- дотриманням вимог відтворення заповідних територій та об'єктів, а також використанням природних ресурсів в їх межах;
- виконанням запроектованих господарських заходів щодо збереження, охорони, відтворення та використанням природно-заповідного фонду;
- виконанням планів (завдань) науково-дослідних робіт;
- дотриманням чинного законодавства щодо охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду від пошкоджень і забруднення стічними водами, хімічними речовинами, промисловими і комунально-побудовими викидами, відходами та покидьками;
- збереженням і раціональним використанням зарезервованих для подальшого заповідання цінних природних територій та об'єктів;

-зміною меж та від веденням земельних ділянок заповідних територій та об'єктів для інших потреб;

-організацією та діяльністю служб охорони заповідних установ, а також землевласників і землекористувачів, у віданні яких знаходяться території та об'єкти природно-заповідного фонду, оголошені без вилучення земельних ділянок;

- достовірністю та якістю статистичної звітності, додержанням установлених правил ведення обліку земель, лісів та державного кадастру природно-заповідного фонду.

3. ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ

Державний контроль за дотриманням заповідного режиму на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду і їх охоронних зонах здійснюється згідно календарного плану перевірок, який є складовою частиною річного, (піврічного, квартального) плану робіт інспекційних підрозділів. Періодичність перевірок залежить від екологічних ситуацій, що складаються на конкретних заповідних територіях чи об'єктах.

Перевірки проводяться згідно із завданнями керівництва державного органу спеціально уповноваженого щодо здійснення державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища заповідної справи.

В залежності від кола питань, які вивчаються, перевірки поділяються на комплексні, цільові і оперативні (спеціальні).

Комплексні перевірки охоплюють максимальну кількість питань, що стосуються охорони, збереження, відтворення та використання природно-заповідного фонду. До їх проведення можуть залучатися фахівці інших міністерств і відомств, місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та представники громадськості.

Цільові перевірки висвітлюють окремі напрямки природоохоронної діяльності, такі як: стан виконання заходів щодо охорони, відтворення та використання природних комплексів, стан виконання приписів контролюючих органів та інше.

Оперативні (спеціальні) перевірки проводяться згідно конкретних завдань, отриманих від керівництва інспекції або вищестоящих органів, а також за пропозиціями громадських організацій та зверненнями і скаргами громадян.

Комплексні перевірки проводяться не рідше одного разу в два роки - щорічно, оперативні (спеціальні) - за виникненням потреби.

В ході підготовки до перевірки заповідних територій та об'єктів інспектор повинен ознайомитись із:

- постановами і рішеннями законодавчої та виконавчої влади, наказами, рішеннями колегій і розпорядженнями Мінекобезпеки України з питань заповідної справи;

- документами попередніх перевірок та заходами, вжитими землевласниками і землекористувачами щодо усунення виявлених недоліків і порушень;

- листуванням, що стосується заповідних територій та об'єктів, які підлягають перевірці.

4. ПЕРЕВІРКА ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

На місці перевірки інспектор зобов'язаний відрекомендуватися керівництву заповідної установи чи підприємств, установ, організацій, у віданні яких перебуває заповідна територія чи об'єкт і пояснити мету, завдання та обсяги перевірки, що буде проводитись.

Перевірка здійснюється обов'язково в присутності керівника заповідної установи, або підприємства, організації, в межах яких організовані (оголошені) території чи об'єкти природно-заповідного фонду без вилучення з господарського використання земельних та інших угідь, або призначеного ним відповідального представника.

Державний контроль за дотриманням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду передбачає проведення документальних і натурних перевірок.

4.1. Здійснення документальної перевірки

Документальна перевірка встановлює наявність у адміністрацій заповідних територій та об'єктів, а також інших

землевласників і землекористувачів, під охороною яких перебуває природно-заповідний фонд, відповідної документації, розробленої, оформленої і затвердженої згідно з чинним законодавством.

Склад документації визначається відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та інших законодавчих і нормативних документів з урахуванням категорії і цільового призначення конкретних територій та об'єктів природно-заповідного фонду і включає:

- а) - природні заповідники:
 - рішення про створення;
 - положення про природний заповідник;
 - проект організації території та охорони природних комплексів;
 - державний акт на право постійного користування землею;
 - кадастрова документація;
 - літопис природи;
 - документи на право використання природних ресурсів, достовірність звітних і облікових показників;
 - положення про охоронну зону;
 - планово-катрографічні матеріали;
- б) - біосферні заповідники:
 - рішення про створення;
 - положення про біосферний заповідник;
 - проект організації території та охорони природних комплексів;
 - державний акт на право постійного користування землею;
 - охоронні зобов'язання землекористувачів (на заповідні території та об'єкти, які створені на землях, включених до складу заповідника без вилучення їх у землевласників і землекористувачів);
 - літопис природи;
 - кадастрова документація;
 - документи на право використання природних ресурсів;
 - достовірність звітних і облікових показників;

- планово-картографічні матеріали;
- в) - національні природні та регіональні ландшафтні парки:
 - рішення про створення;
 - положення про національний природний (регіональний ландшафтний) парк;
 - проект організації території національного природного (регіонального ландшафтного) парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів, об'єктів;
 - державний акт на право постійного коористування землею (установи, що мають статус юридичної особи, створені із наданням їм земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів);
 - охоронні зобов'язання землекористувачів;
 - літопис природи (національні природні парки);
 - кадастрова документація;
 - документи на право використання природних- ресурсів, достовірність звітних і облікових показників;
 - положення про охоронну зону;
 - планово-картографічні матеріали;
 - г) - ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки:
 - рішення про створення;
 - положення про заповідний об'єкт,;
 - проект організації території;
 - державний акт на право постійного користування землею (установи, що мають статус юридичної особи);
 - кадастрова документація;
 - документи на право використання природних ресурсів, достовірність звітних і облікових показників;
 - планово-картографічні матеріали;
 - д) - парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва:
 - рішення про створення;
 - проект утримання та реконструкції;
 - державний акт на право постійного користування землею (установи, що мають на право статус юридичної особи);

- охоронні зобов'язання землекористувачів (що не мають статусу юридичної особи);
- кадастрова документація;
- документ на право використання природних ресурсів, достовірність звітних і облікових показників;
- планово-картографічні матеріали;
- є) - заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища:
- рішення про створення;
- положення про заповідну територію (для заказників);
- охоронні зобов'язання землекористувачів;
- кадастрова документація;
- документи на право використання природних ресурсів, достовірність звітних і облікових показників;
- планово-картографічні матеріали.

Документи детально вивчаються, аналізуються, встановлюється відповідність їх змісту, оформлення та затвердження згідно до вимог чинного законодавства.

В положеннях про природні і біосферні заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки, заказники ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки визначаються завдання, науковий профіль, особливості природоохоронного режиму та характеру їх функціонування.

Положення щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення затверджуються Мінекобезпеки України, місцевого значення - його органами на місцях.

Завдання і особливості природоохоронного режиму парків-пам'яток природи та заповідних урочищ визначаються безпосередньо в їх первинних облікових документах (кадастровій документації та охоронних зобов'язаннях землекористувачів).

Рішення про встановлення охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду та положення про них відповідно приймаються і затверджуються обласними, міськими (міст Києва і Севастополя) Радами народних депутатів.

В проектах організації території заповідних установ висвітлюється основна інформація про ці об'єкти, фізико-географічні умови району розташування, аналіз попередньої господарської діяльності, визначається обсяг запланованих заходів по охороні, захисту, відтворенню і використанню їх природних ресурсів і комплексів. Крім того, відмічається господарська та інша діяльність, яка може негативно впливати на стан конкретної заповідної території чи об'єкта.

Проекти організації заповідних територій та об'єктів розробляються спеціалізованими науковими і проектними установами та організаціями і затверджуються:

- Кабінетом Міністрів України - проекти національних природних парків;

- Мінекобезпеки України - проекти біосферних та природних заповідників;

- державним органом, який прийняв рішення про організацію заповідного об'єкта - проекти регіональних ландшафтних парків;

- органом, у підпорядкуванні якого перебуває заповідний об'єкт, за погодженням з Мінекобезпеки України (щодо об'єктів загальнодержавного значення) або органами Мінекобезпеки України на місцях (щодо об'єктів місцевого значення) - проекти ботанічних садів, дендрологічних та зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Установам природно-заповідного фонду, які мають статус юридичної особи і створені з наданням їм земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів, видаються у встановленому чинним законодавством порядку державні акти на право постійного користування землею.

Охоронні зобов'язання складаються і видаються землевласникам і землекористувачам органами Мінекобезпеки України на місцях, на території та об'єкти природно-заповідного фонду, які оголошуються без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єкта у їх землевласників і землекористувачів (регіональні, ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва).

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду є системою необхідних і достовірних відомостей про їх природні, наукові, правові та інші характеристики. Він містить відомості про правовий статус, належність, режим, географічне положення, кількісні і якісні характеристики заповідних територій та об'єктів, їх природоохоронну, наукову, освітню, виховну, рекреаційну та іншу цінність. Формами кадастрової документації картки первинного обліку, картки інвентаризації та інші облікові документи, що складаються відповідно до Інструкції про порядок ведення Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

Офіційним документом, який засвідчує право підприємств, установ, організацій та громадян на спеціальне використання природних ресурсів у межах заповідних територій та об'єктів загальнодержавного значення є дозвіл, який видається за встановленою формою Держкомітетом охорони навколишнього середовища та природних ресурсів Автономної Республіки Крим, держуправліннями екобезпеки в областях, містах Києві та Севастополі. Для використання природних ресурсів при заготівлі деревини та живиці застосовуються форми бланків лісорубних квитків, а на всі інші види спеціального використання природних ресурсів на землях лісового фонду - форми бланків лісових квитків. Видача дозволів проводиться природоохоронними органами в межах затверджених Мінекобезпеки лімітів.

Ліміти використання природних ресурсів затверджуються:

- на використання природних ресурсів в межах природно-заповідного фонду загальнодержавного значення - Мінекобезпеки України;

- на використання природних ресурсів в межах природно-заповідного фонду місцевого значення в порядку, що визначається обласною Радою народних депутатів.

Планово-картографічні матеріали, згідно чинного законодавства, є невід'ємною складовою частиною документації заповідних територій та об'єктів. Межі територій та об'єктів

природно-заповідного фонду виносяться в натуру встановленням відповідних межових та інформаційно-охоронних знаків і наносяться на плани внутрігосподарського землеустрою, планово-картографічні матеріали лісовпорядкування (для земель лісового фонду).

Записи і позначки про виконані господарські заходи на заповідних територіях та об'єктах, представлених землями лісового фонду, повинні бути своєчасно внесені згідно до вимог діючих настанов в таксидійні описи, на лісовпорядні книги. Про виконання господарських заходів на інших землях інформація наводиться в окремих актах про виконані роботи, які зберігаються в облікових справах заповідних територій та об'єктів.

В ході документальної перевірки здійснюється детальний аналіз виконання запланованих господарських заходів, відповідність їх призначення та виконання згідно до проектних матеріалів. Аналізуються звіти, облікові та інші документи про стан, охорону, відтворення та використання заповідних територій та об'єктів і природних ресурсів в їх межах. Перевіряється реєстрація порушень природоохоронного законодавства, вжиття заходів щодо їх усунення, відшкодування заподіяної шкоди та притягання винних до відповідальності. За результатами проведених раніше перевірок контролюється виконання приписів, рекомендацій та інших вимог контролюючих органів щодо дотримання чинного законодавства про природно-заповідний фонд України.

Документальна перевірка передбачає також контроль за наявністю наказів підприємств, установ і організацій про закріплення за конкретними посадовими особами обов'язків по охороні територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які оголошені без вилучення земельних ділянок у їх власників або користувачів.

Документальна перевірка наукової діяльності передбачає контроль за дотриманням вимог чинного законодавства при використанні заповідних територій та об'єктів в науково-дослідних цілях, а саме за:

- виконанням тематики наукових досліджень, їх актуальністю і необхідністю для даної заповідної території чи об'єкта;

- встановленням лімітів та одержання дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у науково-дослідних цілях;

- наявністю єдиних програм і планів науково-дослідних робіт або спеціальних угод між адміністраціями територій об'єктів природно-заповідного фонду (з органами, в підпорядкуванні яких перебувають заповідні території та об'єкти - при відсутності адміністрації) і заінтересованими науковими установами, організаціями, навчальними закладами при проведенні ними наукових досліджень і навчально-виховної роботи;

- наявністю документів про узгодження і затвердження тематики наукових досліджень;

- призначення відповідними наказами відповідальних по кожній конкретній науковій темі;

- оформленням договорів на проведення науково-дослідних робіт та дотриманням установлених строків їх виконання згідно затверджених календарних планів;

- наявністю затверджених щорічних звітів про науково-дослідні роботи;

- завданням та порядком діяльності наукових та науково-технічних рад згідно положення про них;

- станом ведення літописів природи біосферних і природних заповідників та національних природних парків, їх відповідністю затвердженим програмам;

- здійсненням координації проведення наукових досліджень на територіях регіональних ландшафтних парків, заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ у регіоні.

Якщо в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду знаходяться адміністративні і господарські будівлі та споруди (контори, дирекції, гуртожитки, цехи, гаражі, котельні, свердловини, інше), перевіряє підлягає також здійснення заходів по охороні земель, вод та повітря в процесі функціонування цих об'єктів;

- вивчаються матеріали дозволів і лімітів викидів і скидів забруднюючих речовин в навколишнє природне середовище та розміщення відходів;

- перевіряються матеріали плати за забруднення навколишнього природного середовища;

- аналізується ведення статистичної звітності за встановленими формами та інше.

Порядок здійснення державного контролю щодо охорони і збереження земель, вод та повітря, викладений у відповідних методичних рекомендаціях щодо контролю цих природних ресурсів.

4.2. Перевірка територій та об'єктів природно-заповідного фонду в натурі

Перевіркою в натурі визначається стан дотримання адміністраціями територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також іншими землевласниками і землекористувачами, на землях яких створено (оголошено) території та об'єкти природно-заповідного фонду, вимог чинного законодавства щодо охорони природних комплексів та об'єктів при здійсненні господарської та іншої діяльності.

Встановлюються наявність негативних факторів, що порушують природний розвиток процесів та явищ або створюють загрозу шкідливого впливу на території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Перевірка заповідних територій та об'єктів в натурі передбачає здійснення контролю за:

- винесенням в натуру та закріпленням на місцевості меж заповідних територій та об'єктів шляхом встановлення межових стовпів та межових охоронних знаків;

- встановленням за логічністю розміщення на місцевості інформаційних знаків та аншлагов з відповідно до діючого положення, затвердженого наказом Мінприроди України від 29.03.94 № 30;

- дотриманням науково-обґрунтованих екологічних вимог, норм і правил при здійсненні землекористувачами господарських заходів по охороні, відтворенню та використанню заповідних територій та об'єктів;

- відповідністю обсягів виконаних господарських заходів звітними документами та виданим дозволам;

- якістю виконання запланованих господарських заходів;
- дотриманням установлених нормативів при виділенні земельних ділянок для задоволення господарських потреб заповідних установ та їх працівників;
- здійсненням заходів щодо попередження браконьєрства;
- здійсненням заходів щодо попередження проїзду і проходу сторонніх осіб, де це заборонено чинним законодавством та положенням про заповідну територію чи об'єкти;
- дотриманням встановленого порядку проведення довгострокових стаціонарних та інших науково-дослідних робіт, відповідністю обсягів використання природних ресурсів у науково-дослідних цілях до отриманих дозволів;
- використанням територій та об'єктів природно-заповідного фонду в навчально-виховних, культурних, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях та для потреб мисливського господарства.

На територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, представлених землями лісового фонду, здійснюється контроль за:

- дотриманням діючих правил і настанов при відводі і проведенні рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства, та інших рубок;
- дотриманням підприємствами, установами та організаціями правил відпуску деревини на пні;
- своєчасністю проведення освідчення місць рубок, достовірністю інформації, що відображена у відповідних актах;
- доцільністю проведення рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства і інших рубок на кожній конкретній ділянці, яка підлягає перевірці;
- відповідністю обсягів виконаних рубок, місць їх розміщення, визначення виду та охоплення рубками насаджень, що потребують їх проведення, до матеріалів лісовпорядкування. Визначається правильність призначення і проведення рубок;
- своєчасністю і якістю проведення заходів по лісовідновленню і лісорозведенню, правильністю застосування технологій при їх здійсненні;

- станом лісових культурі відповідністю їх умовам місцезростання та проектам створення;
- дотриманням строків відтворення насаджень на землях лісокультурного фонду;
- дотриманням строків переведення лісових культур у вкриті лісовою рослинністю землі;
- своєчасністю і якістю проведення реконструкції малоцінних, низькоповнотних насаджень, а також нестійких похідних деревостанів, чагарників та насаджень, що втратили захисні, водоохоронні та інші корисні властивості;
- дотриманням санітарних правил в лісах, наявністю позалісосічної захищеності та станом виконання заходів по її ліквідації;
- наявністю діючих вогнищ шкідників та хвороб лісу, доцільністю здійснення санітарних та лісозахисних заходів;
- дотриманням вимог пожежної безпеки в лісах, якістю проведення протипожежних заходів;
- дотриманням порядку здійснення всіх видів побічних лісових користувань;
- станом ведення мисливського господарства та здійсненням біотехнічних заходів;
- станом охорони і збереження видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України;
- станом заходів по забезпеченню попередження лісопорушень;
- дотриманням вимог законодавства щодо охорони лісів від пошкоджень і забруднення стічними водами, хімічними речовинами, промисловими і комунально-побутовими викидами, відходами і покидьками;
- дотриманням порядку користування лісами і їх охорони при будівельних та пошукових роботах, добуванні корисних копалин, прокладанні трубопроводів, кабелів і інших комунікацій, бурових і інших роботах, не пов'язаних з функціонуванням заповідних територій та об'єктів;
- збереженням цінних природних територій та об'єктів, які зарезервовані з метою подальшого заповідання.

5. ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕВІРКИ

За результатами перевірки територій чи об'єкта природно-заповідного фонду складається акт у трьох примірниках.

У вступній частині акту наводяться місце і дата його складання, відомча підпорядкованість заповідної території чи об'єкта, поштова адреса, прізвища керівників і їх службові телефони, прізвища і посади осіб, які проводили перевірку та були присутніми при її проведенні.

В констатуючій частині у стислій формі викладаються результати перевірки. Висвітлюються виявлені порушення та недоліки, причини, що їх викликали, негативні наслідки, до яких вони можуть призвести. Визначаються розміри спричиненої шкоди та вказується посада, прізвище, ім'я та по батькові винних у цьому осіб. Пропонуються заходи щодо забезпечення дотримання режиму, встановленого на заповідних територіях та об'єктах.

Акт разом з матеріалами, що додаються до нього (довідки, копії звітів, схеми і т. п.), підписується всіма учасниками перевірки.

Із змістом акту знайомиться і підписує його керівник природоохоронної установи чи підприємства, організації, що має у підпорядкуванні заповідні території та об'єкти.

Наявність особистої думки керівника підприємства, установи, організації, що перевірялися, не перешкоджає вжиттю заходів впливу щодо усунення виявлених недоліків на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду та притягненню винних до відповідальності.

Один примірник акту надається керівнику підприємства, установи, організації де проведена перевірка, другий примірник - їх вищестоящому органу, перший - залишається в державному органі, який здійснював перевірку.

Складання акту перевірки, як первинного документу, є обов'язковим практично для всіх інспекторських перевірок.

Якщо дії підприємств, установ, організацій та громадян порушують чинне законодавство про охорону навколишнього

природного середовища, за що законодавством передбачена відповідальність, складається протокол правопорушення у галузі охорони природи та використання природних ресурсів.

Протокол складається у випадках виявлення таких порушень законодавства про природно-заповідний фонд:

- нецільове використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, порушення вимог проектів їх створення та організації;

- здійснення в межах заповідних територій та об'єктів, а також охоронних зон, забороненої господарської діяльності;

- організації на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, віх охоронних зонах господарської діяльності безпечного проведення екологічної експертизи або з порушенням її висновків;

- невжиття заходів щодо попередження і ліквідації наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на заповідні території та об'єкти;

- порушення строків і порядку розгляду клопотань про створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- порушення вимог щодо використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- перевищення допустимих хімічних, фізичних, біотичних та інших впливів, антропогенних навантажень, порушення вимог виданих дозволів на використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- псування, пошкодження чи знищення природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду та ділянок, зарезервованих для включення до його складу;

- самочинної зміни меж, відведення територій та об'єктів природно-заповідного фонду для інших потреб;

- порушення правил охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду і порядку здійснення користування рослинним та тваринним світом у їх межах;

- інших порушень, що негативно впливають на стан і збереження природно-заповідного фонду.

Протокол складається у двох примірниках, окремо по кожному випадку порушення вимог природоохоронного законодавства, як правило, на місці виявлення правопорушення чи на місці затримання порушника. При неможливості встановити особу правопорушника на місці, він доставляється до органів місцевої виконавчої влади або органів внутрішніх справ, де після встановлення особи складається протокол про правопорушення.

При складанні протоколу обов'язково заповнюються всі пункти, чітко викладається вид правопорушення, його причини та наслідки, що можуть виникнути. Виявлене правопорушення кваліфікується відповідно до статей природоохоронного законодавства та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Якщо бланк протоколу не вміщує всіх даних про порушення та шкоду, заподіяну природно-заповідному фонду, до нього робиться додаток з визначенням пунктів протоколу, які доповнюються, він нумерується разом з протоколом і засвідчується підписами всіх учасників перевірки.

Протокол підписується державним інспектором або службовою особою іншого спеціально уповноваженого державного органу, які його склали, особами, що брали участь у виявленні правопорушення, особою, яка вчинила правопорушення або винна у його скоєнні (порушник), а також при наявності і свідками.

У випадках відмови порушника від підписання протоколу, в ньому про це робиться запис. Особа, яка вчинила правопорушення, може додавати до протоколу пояснення і зауваження щодо змісту, а також викласти мотиви відмови від його підписання.

У разі можливості розгляду справи про адміністративне правопорушення на місці, державний інспектор, що склав протокол, зобов'язаний письмово (форма 14) повідомити правопорушника про місце і час розгляду його справи, а також роз'яснити його права і обов'язки, про що робиться відмітка у протоколі.

Усунення порушень після складання-протоколу не може бути підставою для звільнення правопорушника від відповідальності.

Бланки протоколів про адміністративне правопорушення у галузі охорони природи і використання природних ресурсів є документами суворої звітності, видаються державним і громадським інспекторам з охорони навколишнього природного середовища під розписку і реєструються в спеціальному журналі реєстрації протоколів і постанов того природоохоронного органу, який виносить по них постанову про адміністративне стягнення або вживає інші заходи впливу.

Протокол не складається у випадках, коли відповідно до законодавства штраф накладається і стягується безпосередньо на місці вчинення правопорушення.

6. ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ

6.1. Адміністративна відповідальність

З метою попередження і припинення виявленого правопорушення та усунення його шкідливих наслідків, керуючись чинним законодавством, органи державної екологічної інспекції мають право застосовувати до порушників такі адміністративні заходи впливу:

- вносити попередження (постанову, приписи);
- штрафувати;

- оплатно вилучати предмети, які стали знаряддями вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;

- конфіскувати предмети, які стали знаряддями вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;

- позбавляти спеціального права, наданого даному громадянину (права полювання, рибної ловлі, побічного користування, інше);

- направляти матеріали в органи природоохоронної прокуратури для притягнення винних до кримінальної відповідальності;

- порушувати клопотання про застосування дисциплінарного і громадського впливу.

Сплатне вилучення та конфіскація предметів можуть застосовуватись як основні, так і додаткові адміністративні стягнення. За одне адміністративне правопорушення може бути накладене основне або основне і додаткове стягнення. На підставі протоколу про адміністративне правопорушення в галузі охорони природи і використання природних ресурсів виноситься постанова (форма 2) у двох примірниках, один з яких передається порушнику, а другий залишається в інспектора.

Постанова повинна містити:

найменування органу (службової особи), який виніс постанову; дату розгляду справи; відомості про особу щодо якої розглядається справа; викладення обставин, установлених при розгляді справи; зазначення нормативного акта, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення; прийняті по справі рішення; вирішення питання про вилучені речі і документи, а також вказівку про порядок і строк її оскарження.

Якщо при вирішенні питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення одночасно вирішується питання про відшкодування винним майнової шкоди, то в постанові по справі зазначаються розміри шкоди, що підлягає стягненню, порядок і строк її відшкодування.

Постанова про адміністративне правопорушення виноситься в 5-денний строк з дня одержання органом (службовою особою), правомочним розглядати справи, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи.

Копія постанови в триденний термін вручається під розписку порушнику або надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Порушник в 15-денний термін після одержання постанови зобов'язаний внести штраф за вказаними в ній реквізитами. Постанова може бути оскаржена в 15-денний строк з дня її отримання. Скарга подається у вищестоящий орган Мінекобезпеки України або в народний суд.

В разі оскарження або опротестовання постанови порушник зобов'язаний не пізніше як через 155 днів з дня повідомлення про залишення скарги або протесту без задоволення внести названий штраф. При його відмові сплатити штраф, постановою по справі про адміністративне правопорушення разом з супроводжуючим листом (форма 5) надсилається на ім'я головного бухгалтера того підприємства, установи, організації, навчального закладу, де порушник працює, вчиться, числиться, для утримання суми штрафу в примусовому порядку з його заробітної плати, пенсії, стипендії.

При невиконанні постанови головним бухгалтером, лист разом з її копією надсилається судовому виконавцю або в народний суд за місцем розташування підприємства, установи, усього закладу, де порушник працює, вчиться, числиться (форма 6,7).

В залежності від обставин, порушнику може бути виданий обов'язковий до виконання припис (форма 3), який є заходом адміністративного впливу для усунення виявлених і негативних наслідків, що не потребують більш суворого покарання. Припис складається в 2-х примірниках, один з яких передається керівнику підприємства, організації, установи, що перевіряються, другий зберігається в державних органах, що видали припис. В разі необхідності копії приписів надсилаються у відповідні міністерства, відомства, а також до місцевих органів влади для вжиття необхідних заходів.

6.2 Матеріальна відповідальність

Підприємства, установи, організації та громадяни за порушення законодавства про природно-заповідний фонд несуть матеріальну відповідальність. Розміри шкоди, заподіяної територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, обчислюються за таксами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 3.04.95 р. № 239.

За порушення правил відпуску деревини на пні, вчинені підприємствами, організаціями, установами при проведенні рубок лісу та заготівлі недеревних матеріалів розміри майно-

вих стягнень визначаються згідно з таксами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 16. 03. 93 р. № 188 та Санітарними правилами в лісах України (пункт 52), затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.95 р. № 555.

Види порушень природоохоронного законодавства, за які накладаються майнові стягнення, приведені у вищеназваних таксах і правилах.

Майнова шкода має бути відшкодована порушником (громадянином) не пізніше як через 15 днів з дня вручення йому копії постанови, а в разі оскарження або опротестування такої постанови - не пізніше як через 15 днів з дня повідомлення про залишення скарги або протесту без задоволення.

Порушникам природоохоронного законодавства - підприємствам, організаціям, установам вручається претензія (форма 15) про добровільну сплату стягнення за шкоду, заподіяну природно-заповідному фонду. Претензія підписується керівником чи заступником керівника територіального природоохоронного органу та надсилається адресатові рекомендованим або цінним листом, або вручається йому під розписку.

Порушники зобов'язані у місячний строк розглянуа 15) пта повідомити в письмовій формі заявку, номер і дату платіжного доручення на перерахування суми, або мотиви відхилення з обгрунтованим посиланням на відповідні нормативні акти і документи.

В разі порушення строків розгляду претензії чи залишена 15) п без відповіді арбітражний суд при вирішенні спору за позовною заявою природоохоронного органу (форма 16) має право стягнути до державного бюджету з підприємства, організації, установи штраф у розмірі двох відсотків від суми претензії, але не менше п'яти і не більше 100 розмірів мінімальної заробітної плати.

Арбітражними судами Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя розглядаються всі справи при сумі позову до

10000 розмірів мінімальних заробітних плат, при більшій сумі - Вищим арбітражним судом.

Законність і обгрунтованість рішення, ухвали, постанови арбітражного суду може бути перевірена за заявою органів Державної екологічної інспекції Мінекобезпеки України або за протестом прокурора Головами арбітражних судів або їх заступниками Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та арбітражною колегією Вишого арбітражного суду.

6.3. Застосування дисциплінарного і громадського впливу

Одним із заходів правового впливу на посадових осіб, які допустили правопорушення в зв'язку із своєю діяльністю щодо забезпечення охорони і збереження природно-заповідного фонду, є дисциплінарна відповідальність.

Органи Державної екологічної інспекції порушують перед керівництвом підприємства, установи, організації, що перевіряються, та їх вищестоящими органами питання дисциплінарного стягнення щодо осіб, винних у порушеннях природоохоронного законодавства на заповідних територіях та об'єктах.

Для притягнення винних до дисциплінарної відповідальності матеріали про факти порушення надсилаються на розгляд керівництву підприємства, організації, установи, а у випадках притягнення до відповідальності керівництва-вищестоящій організації. Матеріали повинні містити заяву та копію протоколу, яким встановлено порушення з повідомленням його причин і наслідків.

6.4. Анулювання дозволів на спеціальне використання природних ресурсів

Дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів може бути скасований органом, який його видав, за поданням органів Мінекобезпеки та інших спеціально уповноважених державних органів.

Анулювання дозволів на спеціальне використання природних ресурсів може здійснюватися у випадках:

порушення користувачем умов природокористування;
різкого погіршення стану природних ресурсів в процесі природокористування;

припинення діяльності підприємства, установи і організації, яким було видано дозвіл;

закінчення строку природокористування;

використання природних ресурсів не за цільовим призначенням;

надходження обґрунтованих вимог від органів державного контролю за охороною навколишнього природного середовища;

добровільної відмови природокористувача від використання природних ресурсів.

Для анулювання дозволів на спеціальне використання природних ресурсів державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища вносять обов'язкові для виконання подання (форма 12) тому органу, який видав дозвіл на спецприродокористування.

6.5. Обмеження або зупинення (тимчасово) використання природних ресурсів

Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища і його заступники, головні державні інспектори Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя мають право виносити постанови про обмеження, зупинення (тимчасово) робіт підприємств та інших об'єктів (форма 9) у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Постанова щодо обмеження чи тимчасове зупинення використання природних ресурсів виноситься у випадках:

використання природних ресурсів та територій природно-заповідного фонду не за цільовим призначенням або без відповідних дозволів;

перевищення установлених лімітів використання природних ресурсів;

відсутності або нездійснення заходів, спрямованих на запобігання негативним впливам, несприятливим природним процесам і явищам, що можуть становити небезпеку природно-заповідному фонду;

застосування при використанні природних ресурсів способів, техніки і технологій, що не відповідають екологічним вимогам та режиму заповідності;

порушення санітарних правил і правил пожежної безпеки місця

проведення робіт;

невиконання обов'язкових приписів контролюючих органів щодо усунення виявлених порушень.

Постанова вручається під розписку керівнику підприємства, установи, організації або надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення. Копії постанов надсилаються у їх вищестоящий орган та в Головну екологічну інспекцію Мінекобезпеки України.

Державний орган, що виніс постанову про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) діяльності підприємства, установи, організації або використання природних ресурсів, надсилає у тридобовий строк відповідну інформацію Радам народних депутатів, на території яких знаходяться природно-заповідний фонд.

Постанова про обмеження, зупинення (тимчасово) використання природних ресурсів може бути відмінена особою, яка її винесла. При відміненні постанови видається дозвіл на відновлення діяльності підприємства (об'єкта) чи використання природних ресурсів (форма 11).

У випадках невиконання керівництвом підприємства, установи, організації або її вищестоящим органом названої постанови або перешкодження її виконанню, органи Державної екологічної інспекції роблять відповідне подання в Головну екологічну інспекцію Мінекобезпеки України, місцеві органи влади, звертаються в органи прокуратури для притягнення винних посадових осіб до кримінальної відповідальності.

6.6. Кримінальна відповідальність

Особи, які вчинили екологічні правопорушення і злочини притягаються до кримінальної відповідальності.

Відповідно до чинного Кримінального кодексу України до складу екологічних правопорушень і злочинів на територіях природно-заповідного фонду відносяться:

навмисне знищення або значне пошкодження лісових масивів шляхом підпалу;

порушення правил боротьби з хворобами і шкідниками рослин, що принесло тяжкі наслідки;

незаконна порубка лісу в насадженнях, яка здійснюється систематично або нанесла велику шкоду;

мисливство і ловля риби на території природних заповідників чи такі ж дії, які принесли значну шкоду іншим територіям та об'єктам природно-заповідного фонду;

самовільне зайняття земельних ділянок та самовільне на них будівництво;

навмисне знищення, руйнування і пошкодження природних комплексів.

Для вирішення питань щодо притягнення винних до кримінальної відповідальності, матеріали про виявлені порушення природоохоронного законодавства в 10-денний строк надсилаються до територіальної природоохоронної прокуратури. Матеріали направляються з супроводжувачим листом за підписом керівника природоохоронного органу, в якому вказується короткий зміст виявленого порушення, нормативний акт, що передбачає відповідальність та заходи, вжиті за результатами перевірок для усунення виявлених порушень.

Матеріали, що направляються в органи прокуратури повинні містити:

документи (акт перевірки, протокол про правопорушення, довідка, інше), в яких викладені факти порушення природоохоронного законодавства, що принесли значну шкоду природно-заповідному фонду;

повну назву підприємства, установи, організації, їх поштову адресу, посаду, прізвище, ім'я та по батькові особи, відповідальної за природоохоронну діяльність або безпосередньо громадянина-порушника;

відомості про систематичне невиконання порушником приписів, постанов про обмеження, зупинення (тимчасово) використання природних ресурсів;

список конкретних осіб, відповідальних за скоєння правопорушення, їх посади (при необхідності - виписку з наказу про призначення і копію посадової інструкції), письмове пояснення посадових осіб підприємства, установи, організації та інших осіб, відповідальних за допущене правопорушення, або у випадках їх відмови - акт про відмову і висновки спеціаліста з цього приводу;

документи, які характеризують роботу підприємства, установи, організації щодо виконання вимог природоохоронних органів по усуненню порушень чинного природоохоронного законодавства за результатами попередніх перевірок.

Державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища та службові особи інших спеціально уповноважених державних органів несуть відповідальність за дотримання порядку організації і проведення контролю, оформлення і розгляд матеріалів про правопорушення щодо охорони, збереження, відтворення та раціонального використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.

КАБІНЕТМІНІСТРІВУКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 1 червня 1993 р. №399, м. Київ

Про розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України

Відповідно до Положення про Червону книгу України, затвердженого постановою Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 р. «Про Червону книгу України» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 52, ст. 686), Кабінет Міністрів України **постановляє:**

1. Затвердити такси для обчислення розміру компенсації за шкоду, заподіяну будь-якими підприємствами, установами, організаціями та громадянами незаконним добуванням (збиранням) або знищенням чи пошкодженням:

тварин з числа видів, занесених до Червоної книги України, які постійно або тимчасово перебувають у природних умовах на території України, в межах її територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони (додаток №1);

тварин з числа видів, занесених до Червоної книги України, шляхом погіршення середовища їх перебування, у випадках, коли неможливо підрахувати абсолютну кількість загиблих тварин (додаток №2);

рослин з числа видів, занесених до Червоної книги України, Європейського Червоного списку, та їх місцезростання (додаток №3).

2. Розмір компенсації шкоди обчислюється за вказаними таксами службовими особами Міністерства охорони навколишнього природного середовища, його органів на місцях та інших спеціально уповноважених на те органів державної виконавчої влади, яким надано право накладання адміністративних стягнень.

3. Установити, що за добування (збирання) на підставі дозволів для наукових та селекційних цілей видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, їхніх гнізд, яєць, плодів, насіння, частин або продуктів цих тварин і рослин, сплачується компенсація у розмірі 50 відсотків від такси за даний вид, зазначений у додатках №№ 1 і 3 до цієї постанови.

У разі, коли підприємства, установи й організації здійснюють охорону та відтворення видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, компенсація за їх добування (збирання) встановлюється у розмірі 10 відсотків від такси за даний вид.

4. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Кабінету Міністрів України від 11 червня 1992 р. № 325 «Про посилення охорони запасів цінних видів риб, морських ссавців, водних безхребетних і водних рослин» (ЗП України, 1992 р., №7, ст. 154) у частині, що стосується видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України.

5. Ця постанова набуває чинності з 15 червня 1993 року.

м.Київ, 1 червня 1993 р.

№399.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 16 березня 1999 р. №398, м. Київ

**Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів
України від 1 червня 1993 р. №399**

Кабінет Міністрів України **постановляє:**

1. Внести до постанови Кабінету Міністрів України від 1 червня 1993 р. №399 "Про розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України" (ЗП України, 1993 р., №11, ст. 226; 1996 р., №13, ст. 361) такі зміни:

у пункті 2 постанови слова "Міністерство охорони навколишнього природного середовища" замінити словами "Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки";

додатки 1-3 до постанови викласти у новій редакції (додаються).

2. Міністерству охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки за погодженням з Міністерством фінансів розробити та у тримісячний термін затвердити порядок справляння компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України.

3. Ця постанова набуває чинності з дня опублікування.

Прем'єр міністр України **В. ПУСТОВОЙТЕНКО**

Додаток № 1
до постанови Кабінету Міністрів України
від 1 червня 1993 р. № 399
(у редакції постанови Кабінету Міністрів України
від 16 березня 1999 р. № 398)

ТАКСА

**для обчислення розміру компенсації за шкоду, заподіяну
незаконним добуванням або знищенням тварин, з числа видів,
занесених до Червоної книги України, які постійно або тимчасово
перебувають у природних умовах на території України, в межах її
територіальних вод, континентального шельфу та виключної
(морської) економічної зони**

Вид тварин та їх категорія	Розмір компенсації за категоріями тварин (у гривнях) за один екземпляр				
	I	II	III	IV	V

Безхребетні

Типи Черви кільчасті, Молюски:

ейзенія Гордєєва (I), п'явка медична (II),
устриця їстівна (II)

3

2

Тип Членистоногі

Клас Ракоподібні

широкопалий рак (III), трав'яний краб (I), волохатий краб 15
(I), кам'яний краб (I), ксанто Пореса (I), мармуровий краб
(I), прісноводний краб (I)

6

Класи Павукоподібні, Багатоніжки

сольпугазвичайна (III), скорпіон кримський (III), багатозв'яз 4 2,5 1,5
гірський український (IV), лептоюлюс Семенкевича (IV),
мухоловка звичайна (II)

Клас Комахи

Ряд Бабки

красуня-діва (III), красуня блискуча кримська (III), стрілка 10
Ліндена (I), стрілка Меркурія (I), дозорець-імператор (III),
кордулегастер кільчастий (III)

2

Ряд Прямокрилі

пилкохвіст Плігінського (II), анадримадуза Ретовського 10 8 6
(II), пилкохвіст Болдирева (I), пилкохвіст лісовий (III),
коник-товстун степовий (I)

пилкохвіст український (III), дибка степова (II)

6

5

Вид тварин та їх категорія	Розмір компенсації за категоріями тварин (у фивнях) за один екземпляр				
	I	II	III	IV	V

Ряди Богомоли, Ембії:

емпуза смугаста кримська (II), емпуза піщана (II), ірис 8 6
 прямокрилий (III), боліварія короткокрила (II), ембія
 реліктова (III)

Ряди Веснянки, Напівтвердокрилі хоботкові, Рівнокрилі

веснянка велика (II), коранус сірий (III), онкоцефал 8,5 6.5 5,5
 кримський (III), кошеніль польська (IV)

РядТвердокрилі:

слимакоїд кримський(III),жук-самітник(II),коваликПаррейса 15 13
 (III)

морімус темний (III), ковалик сплющений (III), чекініола 10 8
 платисцелідина(IV)

жуželиця угорська (II). красотіл пахучий (II), волохатий 10 8 3 1,5
 стафілін (III).пахучий стафілін (II), цератофій багаторогий
 (III), жук-олень (II), вусач великий дубовий західний (II),
 розалія альпійська (III), вусач мускусний (III), морімус темний
 (III), вусач-червонокрил Келера (III), вусач земляний хрес-
 тоносець (I), ліксус катрановий (III), брахіцерусзморшкуватий
 (IV), левкомігус білосніжний (III), скарабей священний (II)

Ряди Сітчатокрилі, Волохокрилі:

аскалаф строкатий (II), окситира жовтовуса (III) 6 4

Ряд Лусоккрилі

шовкопряд кульбабовий (II), шовкопряд Балліона (III), 20 18 15 13
 ендроміс березовий (II), зегрис Евфема (I), аврора біла (II),
 ванеса Л-біле (IV), носатка-листовидка (III), сатир
 евксинський (III)

махаон(II),подалярій(II),полксена(II),аполлон(II),мнемозина 20 8 5
 (II), жовтянка торф'яникова (I), стрічкаста тополева (II),
 райдужниця велика (II), ванеса чорно-руда (III), люцина (II),
 сатир залізний (III), клімена (II), стрічкарка велика червона
 (III), чорнушка Манто (III), чорнушка Феґея (III), сінниця Геро
 (II), томарес Ногеля (II), томарес Каллімах (II), синявець
 ерсідес (I).синявець Мелеагр (II), синявець римнус (I)

бражник олеандровий (III), бражник карликовий (III), бражник 5 3
 прозерпіна (III), сатурнія руда (IV), бражник Мертва голова
 (III)

Ряд Перетинчастокрилі

сапіга-полохрум (I) 25
 плероневра хвойна (I), ксифідрія строката (II), акантоліда 15 14 13

Вид тварин та їх категорія	Розмір компенсації за категоріями тварин (у гривнях) за один екземпляр				
	I	II	III	IV	V

жовтоголова 00, акантоліда сланцева (III), ценоліда сігчаста (II), апростема Пелетъє (II), аГростема Карпентера (II), зарея міднотіла (III), зарея бронзовотіла (III), абія виблискуюча (II), абія блискуча (III), мегарис арогохвостова (III), пахіцефус степовий (I), янус червононогий (II), каламеута жовта (III), харакопіг скіфський (I), мегалодонт гаплофілумовий (II), мегалодонт середній (III), арге Фривальдського (II), арге Беккера (III), стериктифора шипшинова (II), долерус короткокрилий (III), долерус степовий (III), тентредо схожий (III), сіобла бальзамінова (III), перинеура приструмкова (III), макрофія тевтонська (II), орусус паразитичний (II)

сколія-гігант (II), сфекс жовтокрилий (III), сфекс рудуватий (II), церцеріс горбкувата (III), криптохіл кільчастий (III), криптохіл червонуватий (III), аноплій самарський (IV), дисцелія зональна (III), амофіла сарептанська (IV), стиз двокрапковий (III), стиз смугастий (III), стизомі тризубий (IV), ляра анафемська (III), мегахіла округла (II), джміль вірменський (II), джміль яскравий (II), джміль лезус (II)

10 8 7

мелітурга булавовуса (II), рофітоїдес сірий (II), сколія степова (II), ксилокопа звичайна (II), ксилокопа фіолетова 00, джміль моховий 00, джміль пахучий (II), джмільглинистий (II), джміль пластинчастозубий (II), джміль червонуватий (I), джміль мінливий 00, джміль незвичайний (II), ліометопум звичайний (III)

8 7

Ряд Скорпіонові мухи

льодовичник Вествуда (II), біттак італійський (II)

8 13

Ряд Двокрилі

ктір гігантський (II), ктір шершене-подібний (III), ктенофора 5 святкова (I)

4.5 4

Хребетні

Клас Круглороті

Ряд Міногоподібні

мінога угорська (III), мінога українська (III)

18

Ряд Осетроподібні

білуга чорноморська (II), шип (I), стерлядь (II), осетер атлантичний (I)

1500 1200

Ряд Лососеподібні

лосось чорноморський (I), лосось дунайський (I), харіус європейський (II), умбра (II)

340 34

Вид тварин та їх категорія	Розмір компенсації за категоріями тварин (у гривнях) за один екземпляр				
	II	III	IV	V	
вирезуб (I), ялець Данилевського (II), ялець-андруга закарпатський (II), пічкур дунайський довговусий (III), марена дніпровська (II), марена кримська (III), шемая дунайська (IV)	340	200	50	40	
рибець малий (I)	85				
Ряд Окунеподібні					
судак морський (I), чоп великий (III), чоп малий (III), йорж ¹⁷⁰ смугастий (II), лаврах губастий (IV), горбиль світлий (IV)	85		60	50	
зубарик (IV), губань зелений (III)			50	30	
Ряди Окунеподібні, Скорленоподібні					
піскарка бура (IV), піскарка сіра (IV), морський півень (IV), бичок-рижик звичайний (IV), бичок золотистий (IV)				30	
Ряд Голкоподібні					
коник морський чорноморський (II)		10			
Ряди Камбалоподібні, Вудильнікоподібні					
арноглос (III), морський чорт (IV)			3	35	
Клас Земноводні					
Ряд Хвостаті					
тритон карпатський (II), тритон гірський (II), саламандра плямиста (II)	60				
Ряд Безхвості					
ропуха очеретяна (II), жаба прудка (III)	50		40		
Клас Плазуни					
Ряд Лускаті					
гекон кримський (III), мідянка (II)		50	40		
полоз жовточеревий (II), полоз леопардовий (I), полоз лісовий (III), полоз чотири-смугий (II), жовтопуз (I)	340	170	135		
гадюка степова східна (II)		85			
Ряди Веслоногі, Журавлеподібні					
пелікан рожевий (II), пелікан кучерявий (II), журавель сірий (II), журавель степовий (I), дрофа (II), хохітва (I)	1500				
		1000			
Ряди Лелекоподібні, Гусеподібні					
лелека чорний (II), лебідь малий (III)		1100	900		

Вид тварин та їх категорія	Розмір компенсації за категоріями тварин (у гривнях) за один екземпляр				
	I	II	III	IV	V

Ряди Веслоногі, Лелекоподібні, Гусеподібні

баклан довгоносий (II), баклан малий (II), жовта чапля (II), колпиця (II), коровайка (II), червоноголова казарка (II) 500

Ряд Соколоподібні

гриф чорний (III), беркут (III), шуліка рудий (I), орлан-білохвіст (II), стерв'ятник (I), орел степовий (I), орел-карлик (I), сип білоголовий (II), могильник (II), балобан (III), сокіл-сапсан (II) 3000 2800 2500

скопа (III), лунь польовий (I), лунь степовий (I), яструб-товик (IV), канюк степовий (IV), зміїд (III), підорлик великий (III), підорлик малий (III), борівітер степовий (II), пугач (II) 2000 1800 1400 1200

Ряди Гусеподібні, Куроподібні, Совоподібні

огар (II), чернь білоока (II), гага звичайна (III), крохаль довгоносий (II), савка (IV), глухар (II), сич волохатий (IV), сичик-горобець (IV), сова довгохвоста (IV), сова бородата (III), сипуха (II) 600 500 450

Ряди Сивкоподібні, Гусеподібні

лежень (III), зуйок морський (III), ходуличник (II), кулик-сорока (III), поручайник (II), кроншнеп тонкодзьобий (I), кроншнеп великий (II), кроншнеп середній (II), дерихвіст лучний (II), дерихвіст степовий (I), реготун чорноголовий (II), чеграва (III), гоголь (III) 120 100 90

Ряд Горобцеподібні

сорокопуд сірий (IV), сорокопуд червоноголовий (III), завирушка альпійська (IV), дрізд кам'яний строкатий (IV), корольок червоноголовий (IV), вівсьянка чорноголова (IV), шпак рожевий (III), очеретянка прудка (III) 100 90 110 80

Ряд Комахоїдні

їжак вухатий (III), хохуля звичайна (I) 300 150

Ряди Комахоїдні, Гризуни

бурозубка альпійська (IV), кутора мала (III), сліпак буковинський (III), сліпак білозубий (II), сліпак піщаний (II), сліпак подільський (III), снігова полівка (III), водяна полівка ~~мала~~ (III) 50 40 35

Ряд Рукокрилі

підковоніс малий (II), підковоніс великий (II), нічниця Бехштейна (III), нічниця Наттерера (III), нічниця ставкова 200 180

Вид тварин та їх категорія	Розмір компенсації за категоріями тварин (у гривнях) за один екземпляр				
	I	II	III	IV	V

(III), нічниця триколірна (III), довгокрил звичайний (II), широковух європейський (III), вечірниця мала (III), вечірниця велетенська (III), нетопир середземноморський (III), нетопир кожанковидний (III)

Ряди Гризуни, Зайцеподібні

ховрах європейський (I), садовий вовчок (IV), мишівка степова (III), тушканчик великий (II), кандибка (II), заєць білий (I) 250 200 180 150

Ряд Хижі звірі

горностай (IV), тхір степовий (III) 255 170

норка європейська (II), перев'язка звичайна (II) 680

видра річкова (II), рись звичайна (II) 2500

борсук (II), кіт лісовий (I) 1700 1000

пухляк білочеревий (I) 3400

Ряд Китоподібні

афаліна чорноморська (III), азовка (I), білобочка чорноморська (IV) 2550 2200 1900

Ряд Парнокопитні

зубр (V) 2500

Примітки

I. I категорія — зникаючі; види, що знаходяться під загрозою зникнення і збереження яких є малоімовірним, якщо продовжиться згубна дія факторів, що впливають на їх стан;

II категорія — вразливі; види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії «зникаючих», якщо продовжиться дія факторів, що впливають на їх стан;

III категорія — рідкісні; види, популяції яких невеликі і які у даний час не належать до категорії «зникаючих» чи «вразливих», хоча їм і загрожує небезпека;

IV категорія — невизначені; види, про які відомо, що вони належать до категорії «зникаючих», «вразливих» чи «рідкісних», однак достовірна інформація, яка б давала змогу визначити, до якої із зазначених категорій вони належать, — відсутня; - недостатньо відомі; види, які можна було б віднести до однієї з

вищеперелічених категорій, однак у зв'язку з відсутністю достовірної інформації питання залишається невизначеним;

V категорія — відновлені; види, популяції яких завдяки вжитим заходам щодо їх охорони не викликають стурбованості, однак не підлягають використанню і потребують постійного контролю.

2. За кожне знищене чи пошкоджене гніздо, нору, інше житло тварин з числа видів, занесених до Червоної книги України, нарахування проводиться в трикратному розмірі від такси за даний вид тварин.

За кожне вилучене яйце, а також за кожний ембріон в незаконно здобутій хребетній тварині нараховується 50 відсотків від розміру такси за даний вид тварин.

За шкоду, заподіяну незаконною заготівлею ікри осетрових і лососевих риб з числа видів, занесених до Червоної книги України, стягується сума у розмірі двадцятикратної вартості заготовленої ікри, згідно з діючими роздрібними цінами на ікру вищого сорту.

Міністр Кабінету Міністрів України А. ТОЛСТОУХОВ

*Додато к № 2
до постанови Кабінету Міністрів України
від 1 червня 1993 р. №399
(уредакції постанови Кабінету Міністрів України
від 16 березня 1999 р. №398)*

ТАКСА

для обчислення розміру компенсації за шкоду, заподіяну знищенням тварин, з числа видів, занесених до Червоної книги України, шляхом погіршення їх середовища перебування, якщо абсолютну кількість загиблих тварин підрахувати неможливо

Вид тварин та їх категорія	Розмір компенсації за категоріями тварин (у гривнях)				
	I	II	III	IV	V

За 1 га пошкоджених угідь:

Безхребетні

Гідрозої, Черви круглі, Черви кільчасті

~~мелюзга (I), слимаки несподівані (II), аксолотль~~ 2500 1500 1000

Вид тварин та їх категорія	Розмір компенсації за категоріями тварин (у гривнях)				
	I	II	III	IV	V

замкоподібний (III), храмадорина двоока (II), ейзенія Гордєєва (I)

жабоп'явка алжирська (III), п'явка медична (II), глотківка 1700 1500 1000
Щоголева (III), археобдела каспійська (III), псевдотрохета п'ятикільчаста (II), трохета потайна (I)

Клас Ракоподібні

бранхінекта лякаюча (IV), бранхінекта маленька (III), 2500 2000 1700
бранхінекта східна (I), танімастикс ставковий (I), бранхіпус Шаффера (I), бранхінела колюча (I), бранхінектела середня (I), дрепанозурус дволикий (IV), гемідіаптом Рилова (I)

морський кріт (I), широкопалий рак (III), трав'яний краб (I), 2700 2500
волохатий краб (I), кам'яний краб (I), ксанто Пореса (I), мармуровий краб (I), прісноводний краб (I), мізида аномальна (I), мізида зубчаста (I), мізида Варпаховського (I)

ніфарг середній (III), іфігенела колючконога (II), іфігенела 1700 1500
шаблінська (III), іфігенела Андрусова (III), гмеліна маленька (III), гмеліна Кузнецова (III)

Тип Молюски

ставковик булавоподібний (III), ставкових потовщений (III), 1500 1000 900
турикаспія лінкта (III), поматіас струмковий (III), гранарія зернова (I), хондрина вівсяна (III), перистома Мердвенева (I), серуліна зубчата (I), трихія опушена (III), простеномфалія карпатська (II), дробація банатська (II), устриця істівна (II)

Примітка.

I категорія — зникаючі; види, що знаходяться під загрозою зникнення і збереження яких є малоюмовірним, якщо продовжиться згубна дія факторів, що впливають на їх стан;

II категорія — вразливі; види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії «зникаючих», якщо продовжиться дія факторів, що впливають на їх стан;

III категорія — рідкісні; види, популяції яких невеликі і які у даний час не належать до категорії «зникаючих» чи «вразливих», хоча їм і загрожує небезпека;

IV категорія — невизначені; види, про які відомо, що вони належать до категорії «зникаючих», «вразливих» чи «рідкісних», однак достовірна

інформація, яка б давала змогу визначити, до якої із зазначених категорій вони належать, — відсутня; недостатньо відомі; види, які можна було б віднести до однієї з вищеперелічених категорій, однак у зв'язку з відсутністю достовірної інформації питання залишається невизначеним;

V категорія — відновлені; види, популяції яких завдяки вжитим заходам щодо їх охорони не викликають стурбованості, однак не підлягають використанню і потребують постійного контролю.

Міністр Кабінету Міністрів України А. ТОЛСТОУХОВ

Додаток № 3

до постанови Кабінету Міністрів України

від 1 червня 1993 р. №399

(у редакції постанови Кабінету Міністрів України

від 16 березня 1999 р. №398)

ТАКСА

для обчислення розміру компенсації за шкоду, заподіяну незаконним збиранням або знищенням чи пошкодженням рослин, з числа видів, занесених до Червоної книги України, Європейського Червоного списку тварин і рослин, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі та знищенням їх місцезростання

За знищення кожного дерева залежно від його діаметра (біля шийки кореня, сантиметрів):

Група рослин	Розмір компенсації за категоріями рослин (у гривнях) за один екземпляр		
	I	II	III

70	40	до 6 20			
		6,1-10	120	70	30
		10,1-14	140	90	50
		14,1-18	160	110	70
		18,1-22	270	220	180
		22,1-26	380	330	290
		26,1-30	490	440	500
		30,1-34	695	645	620
		34,1-38	900	850	800
		38,1-42	1105	1055	950
		42,1-46	1500	1300	1100
		46,1-50	1700	1500	1400

Група рослин	Розмір компенсації за категоріями рослин (у гривнях) за один екземпляр		
	I	II	III
За кожний кущ або ліану віком понад три роки	150	100	70
За кожну травянисту рослину, незалежно від розміру	15	12	9
За кожне плодове тіло гриба	12	10	7
За кожний квадратний метр субстрату (фунту, каменів, дерева та інше), на якому ростуть мохи, лишайники, водорості	25	20	15
За кожний кілограм водоростей (в сирому вигляді)	17	12	9

Примітки:

1. За знищення дерев з діаметром стовбура понад 50 сантиметрів такса збільшується на 40 гривень за кожний сантиметр діаметра. За знищення чи пошкодження кущів або ліан у віці до трьох років включно розмір нарахувань зменшується вдвічі від такси за цілу рослину.

2. За збір плодів, насіння, квіток відшкодування нараховуються в розмірі 20 відсотків від такси за цілу рослину. За збір бруньок, кори, частин кореня, інших частин рослини, якщо такий збір не призводить до її загибелі, відшкодування нараховуються в розмірі 50 відсотків від такси за цілу рослину.

3. За знищення природних луків, сіножатей, пасовищ, боліт та інших місцезростань рослин, занесених до Червоної книги України, у наслідок переорювання, затоплення, відведення під забудову, розробку корисних копалин, садово-городні ділянки, заліснення, а також у разі різкої зміни гідрологічного режиму чи забреження хімічними речовинами, яке призвело до загибелі рослин, відшкодування нараховується в сумі 1500 гривень для видів рослин першої категорії, 1000 гривень — для видів рослин другої і третьої категорії за один гектар площі.

4. Ця такса не поширюється на рослини, які культивуються і вирощуються у розсадниках, а також на присадибних та садово-городніх ділянках.

Міністр Кабінету Міністрів України А. ТОЛСТОУХОВА

КАБІНЕТМІНІСТРІВУКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 21 квітня 1998 р. №521, м. Київ

Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України

Відповідно до статті 65 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» і з метою забезпечення збереження природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду юридичними і фізичними особами внаслідок:

незаконної рубки або пошкодження деревних видів рослин і таких, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту (додаток 1);

пошкодження деревних видів рослин і таких, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня неприпинення росту (додаток 2);

знищення або пошкодження лісових культур, молодняка природного походження, самосіву на площах, призначених для лісовідновлення, сіянців і саджанців у розсадниках та на плантаціях, газонів і квітників (додаток 3);

знищення або пошкодження трав'яного покриву (додаток 4);

незаконного збору (або знищення) дикорослих нижчих і вищих трав'янистих рослин, їх квітів і плодів, ягід, горіхів, лікарської та технічної сировини, живиці та інших деревних соків, лісової підстилки, другорядних лісових матеріалів, грибів (додаток 5);

незаконного добування чи знищення тварин, пошкодження або знищення їх жител, місць перебування і розмноження (додаток 6);

пошкодження карстово-спелеологічних, геологічних та гідрологічних об'єктів (додаток 7);

проїзду транспорту, прольоту та посадки літальних апаратів (додаток 8);

самовільного використання їх земель (додаток 9);

знищення або пошкодження інформаційно-охоронних та інших знаків (додаток 10);

знищення або пошкодження осушувальних каналів, дренажних і протиерозійних систем, шляхів, рекреаційних об'єктів та інших споруд (додаток 11).

2. За непередбачені в затверджених цією постановою таксах порушення правил відпуску деревини на пні під час здійснення лісогосподарських заходів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду застосовуються майнові стягнення, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 16 березня 1993 р. N 188, збільшені у півтора раза.

3. Дія цієї постанови не поширюється на господарські зони національних природних парків та зони антропогенних ландшафтів біосферних заповідників, а також на види рослин і тварин, занесені до Червоної книги України.

4. Установити, що розмір відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, обчислюється за таксами, затвердженими цією постановою, уповноваженими посадовими особами Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки і його органів на місцях, заповідників, національних природних парків та інших природоохоронних установ, підприємств, установ та організацій, у віданні яких перебувають території та об'єкти природно-заповідного фонду, а також інших спеціально уповноважених органів, яким надано право накладати адміністративні стягнення.

5. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1995 р. N239 «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд України.

Додаток 1
до постанови Кабінету Міністрів України
від 21 квітня 1998 р. N521
ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок незаконної рубки або пошкодження деревних видів рослин і таких, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту

Діаметр дерева на висоті пенька у корі, сантиметрів	Оцінка заподіяної шкоди, гривень	
	степова зона	інші зони
За кожне дерево, зрубане або пошкоджене до ступеня припинення росту		
ДО 10	17	15
10,1-14	29	26
14,1-18	74	68
18,1-22	151	138
22,1-26	266	243
26,1-30	419	384
30,1-34	561	515
34,1-38	714	655
38,1-42	877	804
42,1-46	1040	954
46,1-50	1204	1103
За кожний сантиметр діаметра понад 50 сантиметрів	40	35
За кожний куц чагарника, ліани	45	38
За кожний куц чагарничка, напівчагарничка	18	15

ПРИМІТКИ:

1. Під незаконною рубкою слід розуміти рубку без спеціального на те дозволу або за наявності дозволу, але не тихослин, ненатих площах, ділянках, не в тій кількості (понад ліміт), не в ті терміни, що передбачені дозволом.

2. До пошкоджених до ступеня припинення росту належать дерева з переламаним стовбуром, обідраною корою

понад 30 відсотків периметра стовбура незалежно від довжини обдиру за висотою стовбура, обшморганою кроною більше половини її довжини, обідраними та обламаними скелетними коренями більше половини периметра стовбура, а також повалені дерева та такі, що мають спричинений дією антропогенних факторів нахил більше 30 градусів від вертикальної осі.

3. До пошкоджених до ступеня припинення росту належать чагарники, ліани, чагарнички, напівчагарнички з переламаними скелетними гілками, обідраною корою понад 30 відсотків скелетних гілок, обшморганою кроною більше половини гілок, обламаними та обідрани-

ми коренями більше половини периметра куща, а також повалені та такі, що мають спричинений дією антропогенних факторів нахил більше 30 градусів від вертикальної осі.

4. Під висотою пенька слід розуміти відрізок комлевої частини стовбура дерева від кореневої шийки до умовного зрізу, висота якого не повинна перевищувати третини діаметра цього зрізу, адля дерев завтовшки менше 30 сантиметрів на висоті умовного зрізу висота пенька не повинна перевищувати 10 сантиметрів (за винятком випадків залишення пеньків більшої висоти згідно з лісогосподарськими вимогами).

5. За незаконну порубку або пошкодження до ступеня припинення росту самшиту, кипариса, айланта, платана, горіхів усіхвидів, а також хвойних молодих дерев (віком до 41 року) в грудні-січні, будь-яких деревних порід, що зростають на територіях ботанічних садів, дендрологічних і зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва розмір відшкодування обчислюється за цією таксою, збільшеною у три рази.

6. За незаконну порубку або пошкодження до ступеня припинення росту окремих дерев, що є ботанічними пам'ятками природи, розмір відшкодування нараховується за цією таксою, збільшеною у три рази.

7. Уразі привласнення буреломних, вітровальних дерев, а також самовільної рубки сухостійних дерев розмір відшкодування обчислюється за цією таксою, зменшеною у два рази.

8. До степової зони належать Херсонська, Донецька, Миколаївська, Дніпропетровська, Запорізька, Одеська, Луганська області та Автономна Республіка Крим.

9. Відшкодування за пошкодження лісовкритих земель і територій зелених насаджень у межах природно-заповідного фонду шляхом забруднення хімічними речовинами, пально-мастильними матеріалами, промисловими, сільськогосподарськими, комунально-побутовими стоками чи відходами, зміни гідрологічного режиму (затоплення, осушення), підпалу, незаконного розорювання нараховується з розрахунку 30 тис. гривень - у степовій зоні, 25 тис. гривень - в інших зонах за один гектар пошкоджених угідь.

ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок пошкодження деревних видів рослин і таких, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня неприпинення росту

Діаметр дерева на висоті пенька у корі, сантиметрів	Оцінка заподіяної шкоди, гривень	
	степова зона	інші зони
За кожне дерево, зрубане або пошкоджене до ступеня неприпинення росту		
ДО 10	5	4
10,1-14	10	9
14,1-18	23	21
18,1-22	49	45
22,1-26	84	77
26,1-30	123	112
30,1-34	166	152
34,1-38	215	197
42,1-46	306	281
46,1-50	347	318
За кожний сантиметр діаметра понад 50 сантиметрів	11	10
За кожний куц чапзрника, ліани	11	10
За кожний куц чагарничка, напівчагарничка	5	4

ПРИМІТКИ:

1. До пошкоджених до ступеня неприпинення росту належать деревні рослини і такі, що мають здерев'яніле стебло з обламаною вершиною або обшморганою кроною до половини її довжини, обідраною корою до 30 відсотків периметра стовбура незалежно від довжини обдиру за висотою стовбура, обідраними обламаними скелетними

коренями до половини периметра стовбура, дерева із забитими в них металевими предметами, обтягнуті дротом, а також такі, що мають спричинений дією антропогенних факторів нахил до 30 градусів від вертикальної осі без відриву коренів.

2. За пошкодження самшиту, кипариса, айланта, платана, горіхів усіх видів, а також хвойних дерев у грудні-січні, будь-яких деревних порід, що зростають на територіях ботанічних садів, дендрологічних і зоологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва розмір відшкодування обчислюється за цією таксою, збільшеною у два рази.

3. За пошкодження до ступеня неприпинення росту окремих дерев, що є ботанічними пам'ятками природи, розмір відшкодування нараховується за цією таксою, збільшеною у три рази.

ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок знищення або пошкодження лісових культур, молодняку природного походження, самосіву на площах, призначених для лісовідновлення, сіянців і саджанців у розсадниках та на плантаціях, газонів і квітників

Об'єкти рослинного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень	
		степова зона	інші зони
Лісові культури, молодняк природного походження, самосів:			
віком до 5 років	за 1 гектар	15000	12000
віком від 6 до 10 років	-//-	18000	15000
Для всіх зон:			
У розсадниках:			
сіянці	-//-	6730	
саджанці основних лісових порід віком до 3 років	за 1000 екземплярів	262	
саджанці плодкових, декоративних, інтродумованих і технічних порід	за 1 екземпляр	12	
На плантаціях:			
саджанці	-/-	38	
Газони:			
партерні	за 1 кв. метр	21	
звичайні	-///-	17	
лугові	-///-	13	
Квітники:			
півонії, жоржини	за 1 куц або цибулину	11	
оранжерейні (горщиківі)	-/-	9	
цибулинні або бульбоцибулинні	-/-	7	
інші багаторічні квіти, які зимують та не зимують у ґрунті	за 1 куц або цибулину	6	

ПРИМІТКИ:

1. Розмір відшкодування шкоди, заподіяної знищенням або пошкодженням молодняку природного походження, лісових культур і самосіву віком понад 10 років, обчислюється за таксами, зазначеними в додатках 1 і 2.

2. Розмір відшкодування шкоди за самовільне зрізання квітів обчислюється заринковими цінами на них, збільшеними у десять разів.

3. Газон-це земельна ділянка в межах ботанічних садів, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, дендропарків, зоопарків, інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду, на якій ростуть природні чи штучно висіяні трави і яка виконує естетичні, оздоровчі та захисні функції.

4. Квітник - це земельна ділянка в межах ботанічних садів, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, дендропарків, зоопарків, інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду, на якій ростуть штучно висіяні чи висаджені квіти і яка виконує естетичні та освітньо-виховні функції.

*Додаток 4
до постанови Кабінету Міністрів України
від 21 квітня 1998 р. N521*

ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок знищення або пошкодження трав'яного покриття

Місце, вид порушення	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Самовільне сінокосіння:		
а) сіножаті, пасовища сіяні трави	за 1 гектар	680
природні трави	"-	1000
б) території поза межами сіножатей і пасовищ	"-	3000
Самовільне випасання худоби:		
а) сіножаті, пасовища велика рогата худоба, коні	за 1 голову	30
молодняк великої рогатої худоби, коней, дрібна худоба, кози	"-	15
б) поза межами сіножатей і пасовищ велика рогата худоба, коні	"-	45
молодняк великої рогатої худоби, коней, дрібна худоба	"-	20
кози	"-	30

ПРИМІТКИ:

1. У разі коли самовільним сінокосінням і випасанням худоби знищені або пошкоджені лісові культури, молодняк природного походження чи самосів, розмір відшкодування обчислюється за цією такою і, одночасно, за такою, зазначеною в додатку 3.

2. Відшкодування за пошкодження земель (крім лісовкритих територій зелених насаджень) у межах природно-заповідного

фонду шляхом забруднення хімічними речовинами, пально-мастильними матеріалами, промисловими, сільськогосподарськими та комунально-побутовими стоками і відходами, незаконного розорювання, заліснення, зміни гідрологічного режиму (затоплення, осушення), підпалу, дій, що призвели до ерозії ґрунту, нараховується з розрахунку 20 тис. гривень за один гектар пошкоджених угідь.

3. До незаконного використання (знищення або пошкодження) трав'яного покриття в результаті сінокосіння та випасання худоби відносять сінокосіння та випасання худоби без спеціального дозволу або за наявності дозволу, але не на тих ділянках, не в ті терміни, що зазначені в дозволі, та випасання більшої кількості тварин, ніж передбачено дозволом.

ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок незаконного збору (або знищення) дикорослих нижчих і вищих трав'янистих рослин, їх квітів і плодів, ягід, горіхів, лікарської та технічної сировини, живиці та інших деревних соків, лісової підстилки, друкорядних лісових матеріалів, грибів

Об'єкти рослинного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, фивень
Водорості:		
філлофора, цистозіра бородата	за 1 кілограм	15
інші види (бентосні)		5
Лишайники, мохи	за 1 кв. деци-метр субстрату	9
Плауноподібні	за одну рослину	9
Хвощеподібні	"-"	4
Папоротеподібні (крім орляка звичайного)	"-"	9
Орляк звичайний	"-"	2
Квіткові трав'янисті рослини:		
наземні (крім бур'янів)	"-"	8
водні	"-"	10
Заготівля очерету	за 0,01 гектара	25
Випалювання сухої водно-болотної рослинності	за 1 гектар	20 000
Гриби (плодове тіло)	за 1 екземпляр	5
Збір (заготівля) дикорослих:		
квітів	за 1 квітку або суцвіття	2
ягід у напівчагарничках і трав'янистих ягідниках	за 1 кілограм	25
плодів, у тому числі горіхів	"-"	27
Збір (заготівля) лікарської сировини:		
кореневища та коріння	за 1 кілограм сировини природної вологості	85
квіток, бруньок	"	50
кори	"	75
листя	"	30

Об'єкти рослинного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
пагонів	"	30
плодів	"	27
наростів	"	30
Заготівля технічної сировини	"	85
Заготівля живиці та інших деревних соків	за 1 підсочене дерево	шестикратна таксова вартість деревини підсоченого дерева
Збір лісової підстилки	за 1 кв. метр	10
Заготівля другорядних лісових матеріалів (пнів, лубу, кори, деревної зелені, хвойної лапки тощо)		за діючою закупівельною ціною, збільшеною в сім разів

ПРИМІТКИ:

1. Розмір відшкодування за кілограм сухої сировини обчислюється за цією таксою на відповідну сировину, збільшеною удва рази.

2. Під незаконним збором (або знищенням) рослин слід розуміти збір рослин (їх частин, плодів) та грибів без спеціального дозволу або за наявності дозволу, але не тих видів, не на тих площах, не в тій кількості (понад ліміт), або не в ті терміни, що передбачені дозволом.

3. Розміри відшкодування шкоди, встановлені для систематичних груп рослин, поширюються на всі види в цих групах, за винятком тих, що занесені до Червоної книги України.

*Додаток б
до постанови Кабінету Міністрів України
від 21 квітня 1998 р. N521*

ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок незаконного добування чи знищення тварин, пошкодження або знищення їх жител, місць перебування і розмноження

Об'єкти тваринного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Незаконне добування або знищення		
Звірі		
Бурий ведмідь	за 1 особину	3000
Лось, олень благородний	"	2000
Олень плямистий, лань	"	1030
Муфлон, козуля, свиня дика, бобер	"	860
Лисиця, корсак, єнотовидний собака	"	550
Вовк	"	50

Об'єкти тваринного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Куниця лісова і кам'яна, норка американська, ласка, чорний тхір, бабак	-/£	520
Ондатра, нутрія вільна	-/£	350
Заєць-русак, кролик дикий	-/£	180
Рукокрилі	-/£	143
Їжак звичайний, кріт	-/£	48
Інші комахоїдні	-/£	5
Білка	-/£	95
Ховрахи	-/£	20
Вовчок горішниковий	-/£	100
Інші вовчки	-/£	76
Сліпак звичайний	-/£	100
Мишівка лісова	-/£	30
Пацюк чорний	-/£	35
Хом'як	-/£	10
Інші види (крім здичавілих собак і котів, собачо-вовчих гібридів, пацюка сірого, миші хатньої, лісової, жовтогорлої, польової, полівки звичайної, європейської рудої, гуртової)	-/£	2
Птахи		
Гагари	за одну особину	90
Норці	-/£	90
Буревісник малий	-/£	48
Баклан великий	-/£	48
Чапля велика біла і мала біла	-//-	665
Чапля сіра і руда	-//-	332
Квак, бугай, бугайчик	-//-	190
Лелека білий	-//-	570
Єгипетський чапля, фламінго	-//-	510
Лебідь-шипун, лебідь-кликун	-//-	510
Галагаз	-//-	180
Інші качки	-//-	90
Осоїд	-//-	2850
Шуліка чорний	-//-	2560
Яструб великий	-//-	950
Ясруб малий	-//-	570
Зимняк	-//-	380
Канюк звичайний	-//-	475
Лунь луговий	-//-	665
Лунь болотяний	-//-	240
Боривітер звичайний	-//-	380
Дербник, кібчик, чеглок	-//-	950
Кречет, орлан-довгохвіст	-//-	2850

Об'єкти тваринного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Тетерев	--//--	350
Рябчик	--//--	180
Куріпка біла	--//--	180
Куріпка сіра, кеклик	--//--	180
Фазан звичайний	--//--	180
Перепел	--//--	90
Лиска, курочка водяна, пастушок, погонич	--//--	90
Деркач	--//--	380
Курочка мала, курочка крихітка	--//--	65
Кулики	--//--	95
Поморники	--//--	285
Мартини	--//--	48
Крячки	--//--	48
Рябки	--//--	190
Голуби	--//--	90
Зозуля звичайна	--//--	76
Зозуля чубата	--//--	285
Сова біла	--//--	510
Сова яструбина	--//--	238
Сова сіра	--//--	238
Сова вухата	--//--	285
Сова болотяна	--//--	380
Совка	--//--	285
Сич хатній	--//--	143
Дрімлюга	--//--	70
Серпокрильці	--//--	48
Сиворакша	--//--	710
Бджолоїдки	--//--	95
Рибалочка	--//--	150
Одуд	--//--	150
Жовна чорна	--//--	475
Крутиголовка	--//--	76
Інші дятли	--//--	114
Жайворонкові	--//--	48
Ластівкові	--//--	67
Плискові	--//--	48
Сорокопудові	--//--	95
Омелюх	--//--	48
Оляпка	--//--	48
Кропивник	--//--	48
Тинівкові	--//--	60
Дроздові	--//--	67
Славкові	--//--	48

Об'єкти тваринного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Мухоловки	--//--	48
Корольок жовтоголовий	--//--	50
Синиця вусата	--//--	95
Синиця двохвоста	--//--	95
Ремез	--//--	100
Інші синицеві	--//--	48
Повзик	--//--	67
Підкоришкові (піщухи)	--//--	48
Стіноглаз	--//--	285
Костогриз	--//--	100
Інші вівсянкові, в'юнкові	--//--	57
Ткачикові	--//--	5
Шпак звичайний	--//--	48
Іволга	--//--	190
Сойка, галка	--//--	48
Крук	--//--	200
Горіхівка	■	95
Плазуни		
Черепаха болотяна	за 1 особину	67
Веретінниця	--//--	140
Ящірка різнобарвна	--//--	100
Ящірка кримська і скеляста	--//--	95
Ящірка зелена	--//--	48
Інші ящірки	--//--	28
Полоз візерунчастий	--//--	285
Гадюка звичайна, гадюка Нікольського	--//--	140
Вуж звичайний, вуж водяний	--//--	19
За вилучене яйце плазунів	за 1 екземпляр	10 відсотків розміру такси за відповідний вид тварин
Земноводні		
Тритони	за 1 особину	5
Кумки	--//--	3
Часничниця	--//--	5
Ропухи	--//--	9
Квакша	--//--	5
Жаби озерна, ставкова та їх гібриди	--//--	1
Інші жаби	--//--	2
Ікра земноводних	за 1 кладку	5
Знищення (розорення) гнізда, Нори, інших жител тварин, бобрових загат	--//--	двократний розмір такси за даний вид тварин
За вилучений ембріон у незаконно добутої тварини (ссавця)	за 1 екземпляр	50 відсотків розміру такси за відповідний вид тварин

Об'єкти тваринного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
За вилучене яйце (птахи)	--/--	30 відсотків розміру такси за відповідний вид птахів
Знищення або пошкодження біотех-нічних споруд (штучних гніздівель, солонців, годівниць тошр), вилучення кормів		за фактичною вартістю, збільшеною у 3,5 рази
Риби		
Осетрові риби та їх гібриди	за 1 екземпляр	550
Марена звичайна, марена балканська	--/--	110
Сом, камбала-калкан, акули, скати, тунець, меч-риба, пела-міда, баракуда, вігур морський	--/--	94
Форель озерна	--/--	74
Форель райдужна, судак, сазан, щука, білізна, миньок, рибець звичайний, підуст, вугор річковий, кефалі (крім піленгаса), риба-сонцевик, луфар, сардина європейська, сардина кругла, товстолобик, білий амур, чорний амур	--/--	55
Камбала-глоса, морський язик, хек, мерланг, горбиль темний, берш, скумбрія, піленгас, бабці	--/--	33
Лящ, лин, в'язь, оселедець, ставрида, барабуля	--/--	28
Плітка (тараня), кутум, синець, чехоня, клепець, головень, пузанок, кам'яний окунь, бопс, ошибеня, собачка-сфінкс, собачка звонимира	--/--	11
В'юн, карась срібlistий і золотистий, плоскирка, окунь звичайний, ялець звичайний, бистрянка звичайна, бистрян-ка російська, носар, йорж балоня, йорж звичайний, краснопілка, ханос, сарган, морський минь, смариди, морський карась (ласкир), скорпена (морський йорж), перкарина азовська, морський дракончик, зіркогляд звичайний, губаньові, морські собачки (крім собачки-сфінкса і собачки звонимира), троєпер середземноморський, піскорий південний, піскарка смугаста (риба-ліра), тригли, морські качечки, хроміс, іглиця змієподібна, іглиця морська шипувата, бичок-кнут (жаба), бичок-ротань, бичок пуголовчка, каспійсома каспійська, бичок бланкет, бичок лисун мармуровий, бичок-паганель		6
Атерина, тюлька, кільки (шпрот), хамса, верховодка	за 1 кілограм	5
Інші види	за 1 екземпляр	0,5
Заготівля ікри осетрових та лососевих риб	за 1 кілограм	1650
Заготівля ікри інших видів риб	--/--	50

Об'єкти тваринного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Пошкодження або знищення нерестовищ риб (пошкодження або знищення нерестових субстратів: виїмка або намив ґрунту, знищення рослинності)	за 0,1 гектара	1700
Комахи		
Метелики:		
Зоряка, жовтянка золотиста	за 1 особину	2,5
Жовтянки шафранова, степова, лучна, голуб'янка аріон, бризеїда, кропивниця, перламутрівки ніюбея, агляя та польова, пістрянки, лимонниця	-*	1,5
Мирмідона, стрічкарки	--//--	4
Лігея, чоршущка-медуза, се-мела, барвниця спірейна, павине око денне, перламуртівка велика лісова, червонець фіолетовий, червонець непарний, голуб'янка красива	--//--	3
Дріада, цирцея, перелівниця мала, перламуртівка пандора	--//--	3,5
Траурниця, адмірал, ведмедиці Кайя, перпурова, геба та сільська, бражники, сатурнії	--//--	5
Павиночка велика нічна	--//--	17
Інші метелики	--//--	1
Бабки	--//--	2,5
Богомоли	--//--	4
Співучі цикади	--//--	4
Жуки:		
жужелиця (туруни)	--//--	6
скакуни	--//--	1,5
жуки-гноювики (справжні)	--//--	1,5
Скарабей:	--//--	5
носороги, бронзівки	--//--	5
златки (кратомерус, еуріпрея, лямпра, дідерка, цифозома, кіпріакус)	--//--	2
вусачі	--//--	2,5
Інші жуки	--//--	0,7
Сітчатокрилі:		
золотоочки, гемеробієві	--//--	1
мурашині леві	--//--	3
Перетинчастокрилі:		
бджолині	--//--	2
сколії	--//--	4
риючі оси	--//--	2
інші перетинчастокрилі	--//--	0,5
Мухи:		
ктирі, дзюрчалки, тахіни	--//--	1,5

Об'єкти тваринного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Довговусі:		
личинки комара хаобора (коретра)	за 1 кілограм живої ваги	80
личинки хірономід (мотиль)	-	80
інші комахи	за 1 особину	0,25
Знищення або пошкодження мурашників діаметром:		
до 1 метра	за 1 мурашник	75
від 1,1 до 1,5 метра	-	126
від 1,6 до 2,0 метра	-	205
від 2,1 метра і більше	-	308
Павукоподібні		
Скорпіони, псевдоскорпіони, сінокощі, павуки	за 1 особину	1,5
Багатоніжки	-	0,5
Ракоподібні		
Артемія саліна (рачки)	за 1 кілограм живої ваги	40
Артемія саліна (яйця)	-	200
Дафнія, моїна, циклоп	-	40
Мізиди, бокоплави	-	40
Щитні	за 1 особину	1
Морські жолуди	-	200
Креветки	-	0,15
Річкові раки, раки-самітники	-	4
Краби	-	6
Омари	-	20
Морські павуки	-	1,5
Щупальцеві		
Мохуватики, фороніди, внутрішньопорошицеві	-	1,5
Голкошкірі		
Морська зірка, морський їжак	за 1 особину	5
Змієховстки, голотурії, інші голкошкірі "сидячих" видів	-	4
Молюски		
Хітони, лопатоногі	-	1
Двостулкові	-	4
Слимаки роду Helix	за одну тону живої ваги	480
Інші наземні молюски	за 1 особину	0,7
Інші черевоногі (крім рапани)	-	1
Кільчасті черви		
Трубочник	за 1 кілограм живої ваги	70

Об'єкти тваринного світу	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Інші кільчасті черви (малощетинкові та багатощетинкові)	--//--	50
Круглі черви		
Коловертки	"-"	15
Губки "сидячих" видів	за 1 особину	0,5
Кишковопорожнинні		
Гідриди, лептоліди, лімномедузи, сцифоїдні медузи, коралові поліпи	--//--	0,5

ПРИМІТКИ:

1. Під незаконним добуванням (знищенням) тварин слід розуміти добування без спеціального дозволу або за наявності дозволу, але не тих видів тварин, не на тих площах, не в тій кількості (понад ліміт), не в ті терміни, що передбачені дозволом.

2. Відшкодування шкоди, заподіяної об'єктам природно-заповідного фонду в результаті незаконного використання рибних та інших водних живих ресурсів під час промислового добування, обчислюється в шестикратному розмірі відповідних нормативів плати за спеціальне використання рибних та інших водних живих ресурсів, затверджених Кабінетом Міністрів України.

3. Розміри відшкодування шкоди, заподіяної незаконним добуванням або знищенням тварин із класів комах та земноводних розповсюджуються також і на личинкову стадію розвитку.

4. Розміри відшкодування шкоди, встановлені для систематичних груп тварин, розповсюджуються на всі види в цих групах, за винятком тих, що занесені до Червоної книги України та видів, які є масовими шкідниками сільського чи лісового господарства.

5. У разі коли незаконними діями на території природно-заповідного фонду спричинено знищення колонії тварин (у тому числі без знищення або розорення гнізд та інших жител), компенсація за шкоду нараховується як за знищення всіх гнізд (жител) в колоніальному оселенні.

6. За знищення або незаконне вилучення тварин, що знаходяться в зоологічних колекціях зоопарків, зоосадів, океанаріумів, інших установ та об'єктів природно-заповідного фонду, створених з метою організації освітньо-виховної роботи та утримання тварин у неволі або напіввільних умовах, а також за жорстоке поводження з тваринами, яке призвело до їх загибелі, розмір відшкодування шкоди визначається трикратною сумою витрат на придбання тварин відповідних видів для поновлення колекцій.

За шкоду, заподіяну жорстоким поводженням з тваринами, яке призвело до їх мучення, травмування або каліцтва, розмір відшкодування визначається півторакратною сумою витрат на придбання тварин відповідних видів.

ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок пошкодження карстово-спелеологічних, геологічних та гідрологічних об'єктів

Вид об'єкта	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Карстовоспелеологічні об'єкти		
Пошкодження та винос на поверхню:		
сатлакити, сталагміти, сталагнати, кораліти, пізоліти	за 1 сантиметр довжини	30
натічні кори	за 1 кв. дециметр площі	25
водно-карбонатні утворення	за 1 куб. дециметр об'єму	15
гіпсові кристали, голки та інші аналогічні утворення:		
а) за окремі відособлені екземпляри	за 1 сантиметр довжини	35
б) за щітки та інші утворення	за 1 дециметр площі	25
монокристали гіпсу, кальциту, інших мінералів	за 1 куб. дециметр об'єму	20
глинисто-полімінеральні сталактити гіпсових печер	за 1 сантиметр довжини	15
глинисто-натічні (бобовидні) кори	за 1 кв. дециметр площі	20
глинисто-мінеральні відкладки	-	15
археологічні, палеонтологічні рештки	за 1 зразок	30
Пошкодження стін, стелі (написи, подряпини тощо)	за 1 кв. дециметр площі	20
Забруднення печер:		
а) механічне		
за покинуту річ, банку, пляшку, синтетичну тару тощо	за 1 штуку	3
за сторонній інертний матеріал	за 1 куб. дециметр об'єму	1,5
б) хімічне		
за покинул у відкритому вигляді хімічні реактиви	за 100 грамів речовини	8
біологічне (органічне, бактеріальне тощо)	-	10

Вид об'єкта	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
г) забруднення підземної атмосфери відпрацьованими газами:		
за кожну годину працюючого джерела		2
за кожну випалену сигарету чи інший вид тютюнових виробів		3
д) термальне		
за кожний наступний градус за Цільсієм (збільшення або зменшення) від звичайного для даної порожнини температурного рівня	за 100 куб. метрів підземного повітря	2,5
е) радіаційне		
за кожну одиницю понад гранично допустиму дозу		50
Поверхневі карстово-спелеологічні утворення		
Пошкодження каррових, первинно-та вторинно-кристалічних форм	за 1 кв. дециметр площі	5
Засипання понижень, лійок, понорів, колодязів, шахт	за 1 кв. метр площі	30
Забруднення понижень, лійок, колодязів, шахт	за 1 куб. метр забрудника	40
Геологічні об'єкти		
Пошкодження геологічних оголень, розрізів	за 1 кв. метр лійок, пощі	30
Пошкодження геоморфологічних утворень	за 1 кв. дециметр площі	50
Гідрологічні об'єкти		
(водні об'єкти в межах територій природно-заповідного фонду)		
Пошкодження водоспадів	за 0,5 метра висоти, або 1 метр ширини	200
Влаштування загат на водних об'єктах	за 1 кв. метр площі	20
Пошкодження водного об'єкта, болота:		
випрямлення (поглиблення) русла, зміна конфігурації берегової лінії тощо	за 0,1 гектара	1000
забирання фунту (гравію, піску, мулу тощо) з водойм, покриття каналів	за 1 куб. метр об'єму	200
Забрудження поверхневих, морських та підземних вод		півторакратний розмір збитків, нарахований за "Методикою розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів"

Вид об'єкта	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Засипання водних об'єктів	за 0,1 гектара	17 000
Знищення боліт	" "	20 000
Знищення (пошкодження) джерела потужністю:		
до 1 куб. метра на добу		5 000
від 1,1 до 3 куб метрів на добу		10 000
від 3,1 до 10 куб метрів на добу		50 000 за кожний куб. метр
більше 10,1 метра на добу		за кожний куб. метр потужності понад 10,1 куб. метра на добу су-ма відшкодування збільшується на 10 тис. гривень
Самовільне використання води (водозабір)	за 1 куб. метр	тарифна вартість води, збільшена у 2 рази

*Додаток 8
до постанови Кабінету Міністрів України
від 21 квітня 1998 №521*

ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок проїзду транспорту, прольоту та посадки літальних апаратів

Вид транспорту, порушення	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
За проїзд одиниці транспортного засобу:	
мопеда, мотоцикла, моторолера	25
легкового автомобіля, мікроавтобуса, пікапа	40
автобуса, вантажного автомобіля	55
спеціальної важкої транспортної техніки	70
техніки на гусеничному ході	85
гузового транспорту, весельного човна	10
молотоннажних плавзасобів з двигунами:	
завдовжки до 7 метрів	20
завдовжки від 7 до 15 метрів	30
завдовжки більше 15 метрів	50
Причалування плавзасобів до берегу у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	17
Проліт літальних апаратів:	
літаків нижче 2 км, подолання ними звукового бар'єру над заповідною територією	1 000
вертольотів та малих літальних апаратів нижче 200 метрів	1 500
Посадка вертольотів та малих літальних апаратів на заповідну територію	2 000

ПРИМІТКА.

Такса, наведена в додатку 8, не застосовується у випадках аварійних ситуацій тарятування людей.

ТАКСА
для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної
природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного
фонду внаслідок самовільного використання їх земель

Вид порушення	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Самовільне використання земельних ділянок під:		
будівництво постійної споруди	за 1 кв. метр площі	200
будівництво тимчасової споруди	"-	70
розробку корисних копалин	"-	170
копання траншей, ям тощо	--//--	25
складування будь-яких матеріалів	--//--	34
влаштування сміттєзвалищ	"-	51
використання під садово-городні ділянки	за 100 кв. метрів площі	300
побутове забруднення території	за покинуту річ, банку, пляшку тощо	3
розміщення торгових рундуків, тентів, рекламних щитів тощо	за 1 кв. метр площі	17
огороження територій з метою випасання худоби, сінокошення, розміщення торгових точок тощо	--//--	10
влаштування автостоянок	за місце для 1 машини	30

ТАКСА
для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної
природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного
фонду внаслідок пошкодження інформаційно-
охоронних та інших засобів

Вид знака	Одиниця виміру	Оцінка заподіяної шкоди, гривень
Інформаційно-охоронні, межові охоронні знаки, інформаційні щити	за 1 знак	390
Стовпи межові та квартальні	--//--	390
Стовпи візирні, господарські (на ділянках лісосік, лісових культур, сінокосів, пробних площ, пасовищ тощо)	--//--	120

Вид знака	Одиниця виміру	Оцінка заповідної шкоди, гривень
Шлагбауми	--/--	1150
Монументальні знаки-пам'ятники	--/--	трикратний розмір вартості витрат на вивчення

*Додаток 11
до постанови Кабінету Міністрів України
від 21 квітня 1998 р. N521*

ТАКСА

для обчислення розміру відшкодування шкоди, заповідної природним комплексам територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок знищення або пошкодження осушувальних каналів, дренажних і протиерозійних систем, шляхів, рекреаційних об'єктів та інших споруд

Вид об'єкта	Одиниця виміру	Оцінка заповідної шкоди, гривень
Осушувальні канали і дренажні системи:		
осушувальні	за 1 погонний метр	170
збиральні	--/--	290
Магістральні канали	--/--	450
Протиерозійні вали, лотки, канали		п'ятикратний розмір вартості витрат на відновлення
Шляхи:		
цементобетонні	--/--	550
із щебеним покриттям	--/--	260
із гравійним покриттям	--/--	210
фунтові поліпшені	--/--	160
ФУНТОВІ	--/--	110

ПРИМІТКА.

Розмір відшкодування шкоди, заповідної внаслідок знищення або пошкодження мостів, шлюзів, перепадів на осушувальних каналах, дренажних системах, річках, струмках, гірських потоках, а також рекреаційних об'єктів та інших споруд, обчислюється у п'ятикратному розмірі вартості витрат на відновлення знищених чи пошкоджених споруд та об'єктів.

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ**

НАКАЗ

1 лютого 1993 року

м.Київ

№3

Зареєстровано в Мініюсті
України 12.02.1993 р. за №4

**Про затвердження інструкції про порядок видачі
дозволів на добування (збирання) видів тварин і
рослин, занесених до Червоної книги України, форм
клопотання та бланків дозволів на таке добування**

На виконання п.13 Положення про Червону книгу України, затвердженого постановою Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 р.,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Інструкцію про порядок видачі дозволів на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, форму клопотання (заявки) та форми бланків дозволів на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, що додаються.

2. Вважати такими, що втратили чинність, Правила видачі дозволів на добування (збирання) рідкісних і таких, які знаходяться під загрозою зникнення, видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, форми клопотання (заявки) та бланку дозволу на таке добування (збирання), затверджені Держкомприроди УРСР 12.06.1989р.

3. Внести зміни в Положення про порядок обліку, паспортизації та видачі дозволів на переселення, добування (відлов, відстріл) з метою селекції зубрів, затверджене Мінприроди України від 19.12.1991 р.:

в пункті 1 слова «для культурно - освітніх та інших цілей» замінити словами: «і селекційних цілей, у тому числі для розмноження і розведення».

4. Управлінню заповідних та рекреаційних територій (М.Стеценко) направити затверджену Інструкцію про поря-

док видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, форми клопотання (заявки) та бланків дозволів на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, держуправлінням охорони навколишнього природного середовища по Республіці Крим, областях, містах Києву і Севастополю, дирекціям заповідників, національних природних парків, зацікавленим міністерствам, відомствам.

5. Контроль за виконанням даного наказу покласти на першого заступника Міністра Рубана Ю.Г.

Міністр Ю. Костенко

**ІНСТРУКЦІЯ ПРО ПОРЯДОК ВИДАЧІ ДОЗВОЛІВ НА
ДОБУВАННЯ (ЗБИРАННЯ) ВИДІВ ТВАРИНИ РОСЛИН,
ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ**

1. Загальні положення

1.1. Ця Інструкція встановлює єдиний порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України.

1.2. Об'єктами видачі дозволів є види тварин і рослин, занесені до Червоної книги України, їх гнізда, яйця, плоди, насіння, частини або продукти цих тварин і рослин (надалі - тварини і рослини, занесені до Червоної книги України).

1.3. Дозвіл на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, - це офіційний документ, який засвідчує право наукових організацій та інших установ на використання цих видів.

1.4. Добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, здійснюється у виняткових випадках тільки для наукових і селекційних цілей, в тому числі для розмноження і розведення у спеціально створених умовах, за дозволом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

1.5. Дозволи, згідно з клопотаннями (заявками), видаються лише науковим організаціям та іншим установам, завдання яких щодо виконання робіт з видами, занесеними до Червоної книги України, визначені відповідними державними науковими програмами.

2. Порядок видачі дозволів на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України

2.1. Клопотання (заявки) на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, подаються науковими організаціями, іншими установами до Мінприроди України за три місяці до запланованого добування (збирання) згідно з формою (додаток №1).

2.2. Клопотання (заявки) для отримання дозволу на добування (відлов, відстріл) зубрів готуються відповідно до Положення про порядок обліку, паспортизації та видачі дозволу на переселення, добування (відлов, відстріл) з метою селекції зубрів, затвердженого Мінприроди України 19.12.91 р.

2.3. Клопотання (заявки) готуються в двох примірниках, один з яких надсилається до Мінприроди України, другий - до держуправління охорони навколишнього середовища по Республіці Крим, відповідних областей, міст Києва і Севастополя, які протягом 7 днів після надходження заявки подають свої висновки Мінприроди України.

2.4. При необхідності добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, на територіях заповідників, національних природних парків та інших установ природно - заповідного фонду України, клопотання (заявка) погоджується з постійним користувачем цих природних ресурсів.

2.5. Клопотання (заявки) окремих громадян на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, не розглядаються.

2.6. Клопотання (заявки) розглядаються протягом місяця. При необхідності, Мінприроди України організовує експертизу представлених матеріалів через Національну комісію з питань Червоної книги України, яка протягом 10 днів дає свої висновки. Мінприроди може заждати від заявника у разі необхідності додаткового погодження даного клопотання (заявки) з іншими заінтересованими міністерствами і відомствами.

2.7. Мінприроди при позитивному вирішенні питання надсилає дозвіл в двох примірниках встановленої форми (додаток №2, додаток №3) відповідному державному управлінню охоро-

ни навколишнього середовища, про що сповіщає заявника, а в разі відмови - надсилає обгрунтовану відповідь заявнику.

2.8. Державне управління в тижневий термін з моменту надходження дозволу реєструє його і один примірник видає заявникові, а другий залишає в себе для контролю.

3. Порядок дії дозволів на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України

3.1. Добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, без реєстрації в природоохоронних органах та без документів, які засвідчують відповідальну за добування (збирання) особу, не дозволяється.

3.2. У випадку відстрілу тварин, занесених до Червоної книги України, дозвіл дійсний при наявності мисливських посвідчень та інших необхідних документів.

3.3. Дозвіл на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, є іменним документом, тобто видається відповідній особі. Передача дозволу іншим особам забороняється.

3.4. Добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, допускається лише в присутності відповідальних службових осіб Мінприроди України або уповноважених від Мінприроди України.

3.5. Дозвіл дійсний тільки на строк та на території, вказаних в ньому.

3.6. Плата за добування тварин, занесених до Червоної книги України, проводиться згідно з чинним законодавством.

3.7. Після закінчення строку дії дозвіл повертається заявником до Мінприроди України протягом місяця із звітом про його використання (невикористання), актами про добування (збирання), результатами ветеринарних досліджень (при селекційному добуванні тварин), відомостями про оплату компенсації за добування.

3.8. Використання тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, оформляється відповідними звітними документами. Невикористану для наукових цілей продукцію чи частини тварин, гербарій рослин необхідно:

- м'ясо тварин у встановленому порядку здати заготівельним чи торговельним організаціям;

- пушну сировину, скелети, шкіру, роги, ентомологічні та інші збори, визначений гербарій рослин (після відповідної підготовки та консервації) передати зоологічні, ботанічні музеї або фондові колекції заповідників, національних природних парків, наукових установ з оформленням документів про передачу.

3.9. Дозвіл на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, може бути скасований Мінприроди України у разі порушена користувачем умов природокористування, різкого погіршення стану навколишнього середовища у процесі природокористування, а також у разі:

ліквідації установи, організації, яким було видане дозвіл;
порушення норм і правил використання природних ресурсів;
надходження вимоги від органів державного санітарного нагляду та інших спеціальне уповноважених органів державного нагляду.

Додаток № 1
до Інструкції про порядок видачі дозволів
на добування (збирання) видів тварин і рослин,
занесених до Червоної книги України

ФОРМА КЛОПОТАННЯ (ЗАЯВКИ)

В клопотанні (заявці) на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, вказуються:

а) повне найменування заявника (установи, організації) та його адреса;

б) назва та коротка анотація відповідної державної наукової програми, в завдання якої входить виконання робіт з вказаними в клопотанні (заявці) видами тварин чи рослин, занесеними до Червоної книги України;

в) вид тварини або рослини, кількість необхідних особин чи рослин, гнізд, яєць, плодів, насіння, інших частин чи продуктів та обґрунтування добування (збирання) такої кількості тварин (рослин), занесених до Червоної книги України;

г) місце добування (збирання) - область, район, водойма, урочище; строки добування (збирання) тварин чи рослин, занесених до Червоної книги України;

д) мета добування (збирання) тварин чи рослин, занесених до Червоної книги України, та їх подальше використання;

е) передбачений спосіб добування тварин, занесених до Червоної книги України;

є) прізвище, ім'я, по батькові відповідальної особи, на яку необхідно видати дозвіл;

ж) пропозиції про місце та спосіб зберігання зібраного наукового та колекційного матеріалу. До клопотання (заявки) додаються відомості про чисельність видів тварин чи рослин (вказаних у заявці) в районах можливого добування (збирання), які заносяться Мінприроди України до банку даних. Заявка підписується керівником установи, організації та скріплюється печаткою.

Додаток №2

до Інструкції про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ**

Дозвіл №_____

на добування тварин, занесених до Червоної книги України
Дійсний з _____ 1993 р.
до _____ 1993 р.

(невикористаний в зазначені строки дозвіл вважається
недійсним та підлягає поверненню до Мінприроди України)
Дозвіл видано _____

(прізвище, ім'я, по батькові, посада)

(назва установи, організації)

на добування _____
(назва виду, кількість особин, гнізд, яєць

на території _____
(район, урочище, квартал, виділ, водойма)

Мета добування _____

Начальник Управління
заповідних та рекреаційних
територій

(прізвище)

М.П.

Дозвіл зареєстровано:
Державне управління
охорони навколишнього
природного середовища
Мінприроди України
по _____ області
« _ » _____ 200_ р.
Фактично здобуто:

(прізвище)
М.П.

(Вказати: дату добування тварини, вік тварини, причину селекції, номер акту, підписи відповідальних та контролюючих осіб)
Відповідальний по контролю за добуванням:

(службова особа Мінприроди України)
Оплата коштів компенсації за добування:

(Ваші реквізити: № доручення, дата оплати, сума Фактично зібрано: надходжень)

Примітки:

Дозвіл є іменним документом, передача його іншим особам забороняється.

Дозвіл дійсний тільки на території, вказаній в ньому, після реєстрації в державному управлінні Мінприроди України по

Добування тварин проводиться в присутності відповідальних службових осіб Мінприроди України (уповноважених від Мінприроди України). Після закінчення строку дії дозвіл підлягає поверненню до Мінприроди України протягом місяця, із звітом про його використання (невикористання), актами про добування, результатами ветеринарних досліджень, довідками про використання здобутих тварин (в т.ч. м'яса, трофеїв), відомостями про оплату компенсації за добування.

Оплата відрахувань:

*Додаток №3
до Інструкції про порядок видачі дозволів на добування
(збирання) видів тварин і рослин, занесених до
Червоної книги України, затвердженої наказом
Мінприроди України*

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ**

Дозвіл № _____

на збирання рослин, занесених до Червоної книги України
(Невикористаний в зазначені строки дозвіл вважається
недійсним та підлягає поверненню до Мінприроди України)

Дозвіл видано _____
(прізвище, ім'я, по батькові, посада)

_____ (назва установи, підприємства, організації)
на збирання _____
(рослин, їх частин, плодів, насіння, назва рослини, кількість особин,

_____ (частин, вага насіння)
на території _____
(район, урочище, квартал, виділ)
Мета збирання _____

Начальник Управління
заповідних та рекреаційних
територій _____ (прізвище)

М.П.
Дозвіл зареєстрований:
Державне управління охорони навколишнього
природного середовища Мінприроди України
по _____ області _____ (прізвище)
«_____» _____ 200_р. М.П.

Фактично зібрано _____

Службова особа Мінприроди України

_____ підпис _____ прізвище
Збирання зазначених видів рослин, їх частин здійснюється лише
на території, вказаній в дозволі.

Примітка.

Через місяць після закінчення строку дії дозвіл повертається до Мінприроди
разом з актом про використання зібраних рослин чи їх частин.

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА**

НАКАЗ

29 березня 1994р.

м.Київ

№30

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України

7 квітня 1994 р. за № 72/281

**Про затвердження положення про єдині державні
знаки та аншлаги на територіях та об'єктах природно-
заповідного фонду України**

З метою посилення охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду, забезпечення інформованості та природоохоронного виховання населення

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Положення про єдині державні знаки та аншлаги на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду України (додається) - (далі Положення).

2. Управлінню заповідної справи та біоресурсів (Стеценка М.П.) довести Положення до зацікавлених міністерств, відомств, установ та державних управлінь охорони навколишнього природного середовища по Республіці Крим, областях, містах Києву і Севастополю.

3. Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища по Республіці Крим, областях, містах Києву і Севастополю забезпечити контроль за встановленням землекористувачами охоронних та інформаційних знаків, аншлагів затвердженого зразка.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра п. Мовчана Я.І.

Міністр Ю. Костенко

**ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЄДИНІ ДЕРЖАВНІ ЗНАКИ ТА АНШЛАГИ НА
ТЕРИТОРІЯХ ТА ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
УКРАЇНИ**

Розділ I. Загальні положення

1.1. Державні знаки та аншлаги на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду складають систему інформаційних та охоронних знаків цих об'єктів, що направлена на інформування населення та природокористувачів про межі заповідних об'єктів, категорію їх заповідання та основні відомості про режим і правила поведінки на природоохоронних територіях,

1.2. Головним завданням встановлення інформаційних та охоронних знаків є забезпечення інформованості та природоохоронне виховання населення, підвищення ефективності роботи природоохоронних установ та організацій.

Розділ 2. Основні вимоги до інформаційних та охоронних знаків

2.1. До числа основних вимог, що ставляться перед системою охоронних знаків, відносяться: інформативність, наочність, одноманітність, естетичність та логічність розміщення.

2.2. Інформативність знаків дозволяє попередити природокористувача про наявність, категорію та межі природно-заповідних об'єктів, про їх підпорядкування. Найбільше інформативне навантаження несуть інформаційні щити, на яких в картографічній та текстовій формі подається максимум відомостей про об'єкт. Інформативність знаків забезпечується також правильним вибором місця їх встановлення.

2.3. Наочність - обов'язкова умова охоронних знаків. Вони повинні розміщуватись в місцях найбільш можливої появи відвідувачів, бути помітними на місцевості та певною мірою контрастними за кольором і формою.

2.4. Одноманітність знаків дозволяє виділити їх і розуміти зміст в різних регіонах країни.

2.5. Естетичність знаків передбачає, що вони мають бути художньо виконані і органічно вписуватись в природний ландшафт.

2.6. Логічність розміщення на місцевості має на увазі розстановку знаків там, де вони принесуть найбільше користі.

2.7. До числа основних вимог відносяться також: технологічність, яка досягається простотою виготовлення та установа на місцевості, доцільність та економічність.

Розділ 3. Основні характеристики інформаційних та охоронних знаків

3.1. Для природоохоронного об'єкта, що має юридичний статус, необхідним інформативним засобом є офіційна вивіска цього об'єкта, яка несе інформацію про його приналежність, категорію та власну назву. Офіційна вивіска має форму прямокутника розміром 620x470 мм зеленого кольору з окантовкою. На ній: під Державним гербом - напис «Україна»; назва міністерства, відомства чи установи, у віданні якої перебуває цей об'єкт; власна назва, категорія заповідання; представництво (дирекція, правління тощо). (Додаток №1).

3.2. Інформаційно - охоронні знаки несуть інформацію про назву, категорію та основні вимоги охорони території заповідного об'єкта. Встановлюються в місцях входу(виходу) на територію об'єкта, масового руху транспорту (в місцях перетину меж заповідного об'єкта дорогами, стежками, водоймами, поблизу населених пунктів). Інформаційний охоронний знак має форму вертикального прямокутника розміром 841x594 мм. На смугастому синьо-жовтому полі зображено зелений щит. На щиті під Державним гербом України напис «Природно-заповідний фонд України». В центрі щита - табличка жовтого кольору, на якій подано повну назву заповідного об'єкта. Під табличкою напис - «охороняється законом». (Додаток №2).

3.3. Межовий охоронний знак несе інформацію про категорію заповідного об'єкта і служить для визначення його меж. Має форму вертикального прямокутника розміром 420x297 мм. За формами і обрисами подібний до інформаційно-охоронного знаку. Власна назва може бути відсутня. Категорії заповідання обов'язкова. Встановлюється вздовж меж природно-заповідної території. (Додаток №3).

3.4. Інформаційний щит встановлюється в місцях найбільшого скупчення відвідувачів, на оглядовій майданчиках, автостоянках, біля адміністративній будов заповідного об'єкта. Інформаційні щити надають максимум інформації про розміри, розміщення, функції об'єктів, правила поведінки, показують рекомендовані маршрути і пункти огляду. Інформаційний щит має форму горизонтального прямокутника розміром 841x1189 мм (допускається збільшення розмірів в дві рази), жовтого кольору з синьою окантовкою. На щиті подається повна назва об'єкта, його призначення і функції, загальна характеристика, правила поведінки, карто-схема території.

Інформація на щитах подається українською мовою. Поряд з текстом, викладеним українською мовою, може бути вміщено його переклад іншою мовою. Для Республіки Крим може застосовуватись і російська мова. (Додаток №4).

Розділ 4. Виготовлення та встановлення інформаційних та охоронних знаків

4.1. Матеріалом для виготовлення знаків може бути листовий алюміній, сталевий лист, оцинковане дахове залізо.

Допускається застосування місцевих матеріалів дерева, каменю, тощо. Розміри листа визначаються форматами знаків.

4.2. Для отримання естетичних і довговічних знаків, які здатні витримати тривалу дію атмосферних опадів прямих сонячних променів, морозу, спеки, рекомендується використовувати тільки високоякісні масляні фарби, алкідні емалі тощо.

4.3. Опорами для знаків можуть служити дерев'яні стовпи діаметром не менше 10 см, металеві труби діаметром не менше 50 мм, залізобетонні стовпи шириною профілю 85 мм.

4.4. Висота розташування знака вибирається в залежності від його призначення і розташування на місцевості. Знаки повинні бути віддалені від дротів освітлювальної мережі не менше ніж на їм, а від високовольтної мережі не менше ніж на 2,5 м. В межах охоронної зони високовольтних ліній установлення знаків заборонено.

4.5. На судноплавних водоймищах і транспортній сітці розміщення природоохоронних знаків повинно бути узгоджене з навігаційною службою та службою дорожнього руху.

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ**

НАКАЗ

11 травня 1994р.

м. Київ

№43

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України

24 травня 1994 р. за № III /320

**Про внесення змін та доповнень до інструкцій щодо
порядку використання природних ресурсів у межах
територій та об'єктів природно-заповідного фонду
загальнодержавного значення, затверджених наказом
Мінприроди України від 12 березня 1993 року №19**

Відповідно до Лісового кодексу України, прийнятого Верховною Радою України 21 січня 1994 року, та постанови Верховної Ради України від 21 січня 1994 року «Про введення в дію Лісового кодексу України»

НАКАЗУЮ:

1. Внести до Інструкції про порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення та Інструкції про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення зміни та доповнення, затвердивши їх в новій редакції, що додається.

2. Управлінню заповідної справи та біоресурсів (Стеценко М.П.) довести Інструкції до зацікавлених міністерств і відомств, держуправлінь охорони навколишнього природного середовища по Республіці Крим, областях, містах Києву і Севастополю.

3. Фінансове - господарському управлінню (Городицькому А.В.) за домовленістю з Міністерством лісового господарства України вирішити питання щодо передачі Міністерству охорони навколишнього природного середовища України та його органами на місцях необхідної кількості бланків лісорубних та лісових квитків для видачі дозволів на спеціальне природокористування в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра п. Мовчана ЯЛ.

Міністр Ю. Костенко

**ІНСТРУКЦІЯ ПРО ПОРЯДОК ВСТАНОВЛЕННЯ ЛІМІТІВ НА
ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У МЕЖАХ ТЕРИТОРІЙ ТА
ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ**

I. Загальні положення

1.1. Ця Інструкція визначає єдиний порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення для всіх підприємств, установ, організацій та землевласників, у віданні яких перебувають ці об'єкти.

1.2. Об'єктом встановлення лімітів є всі природні ресурси в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

1.3. Ця Інструкція передбачає встановлення лімітів на природні ресурси, які використовуються:

- в науково-дослідних цілях;
- в оздоровчих та інших рекреаційних цілях;
- в освітньо-виховних цілях;

а також в порядку заготівлі деревини шляхом проведення рубок головного користування, заготівлі лікарських та інших цінних рослин (за винятком тих, які занесені до Червоної книги України), їх плодів, здійснення сінокосіння, випасання худоби, добування ресурсів тваринного світу (за винятком селекційного відстрілу та видів тварин, занесених до Червоної книги України), добування живиці та інших видів використання.

1.4. Для природних і біосферних заповідників та національних, природних парків розмір ліміту на використання природних ресурсів встановлюється у відповідності з Проектами організації їх територій.

1.5. Ліміти визначають обсяги природних ресурсів, в і межах яких видаються дозволи на спеціальне використання природних ресурсів.

ІІ Підготовка матеріалів по встановленню лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

2.1. Підприємства, установи, організації, у віданні яких перебувають території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, або власники цих територій та об'єкт готують обгрунтовані матеріали про необхідність встановлення лімітів на використання природних ресурсів.

2.2. Обгрунтовані матеріали повинні містити:

а) клопотання про встановлення лімітів на використання природних ресурсів з обгрунтуванням необхідності обсягів такого використання, яке підписується керівником підприємства, установи, організації;

б) рішення науково-технічних Рад природних і біосферних заповідників та національних природних парків.

2.3. В разі необхідності, передбаченій пунктом 2.5. цієї Інструкції, обгрунтовані матеріали подаються підприємствами, установами, організаціями дні висновку до відповідних наукових установ.

2.4. Матеріали, передбачені пунктом 2.2. цієї Інструкції, готуються в трьох примірниках.

2.5. Необхідність погодження матеріалів з науковими установами може виникнути в разі:

- відновлення порушених корінних природних комплексів;
- проведення робіт по збереженню природних комплексів, в яких помітна тенденція по їх деградації;
- використання природних ресурсів в межах наукових стаціонарів;
- використання природних ресурсів в оздоровчих та інших рекреаційних цілях;
- ліквідації наслідків стихійного лиха.

2.6. Науковий висновок можуть давати інститути, інші науково-дослідні установи, які є науковими кураторами природно-заповідних об'єктів, міжвідомча комплексна та регіональні лабораторії з наукових основ заповідної справи Мінприроди України.

III. Особливості встановлення лімітів основних видів використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

3.1. Встановлення лімітів на використання природних ресурсів в науково-дослідних цілях передбачає визначення певної частини природних комплексів, на яких будуть проводитись такі роботи. При цьому уточнюються окремі теми наукових досліджень з метою визначення обсягів природних ресурсів, які можуть бути вилучені з природного середовища для виконання програми цих робіт. Як правило, ліміти на використання природних ресурсів в даному випадку встановлюються на період виконання тієї чи іншої наукової тематики.

3.2. Встановлення лімітів на використання природних ресурсів в оздоровчих, рекреаційних та освітньо-виховних цілях передбачає визначення меж територій та кількості рекреантів з урахуванням ступеня рекреаційного навантаження на ці території.

Ліміт на даний вид використання природних ресурсів може бути короткостроковим - до одного року і довгостроковим - від одного до десяти років в залежності від категорії території чи об'єкта природно-заповідного фонду, встановленого режиму його охорони і використання та порушення його природних комплексів.

3.3. Встановлення лімітів на використання природних ресурсів в порядку заготівлі деревини передбачає визначення певних обсягів рубок головного користування на природно-заповідних територіях. При обґрунтуванні необхідності таких рубок за основу беруться матеріали лісовпорядкування.

Ліміт на даний вид використання встановлюється щорічно.

3.4. Встановлення лімітів на використання природних ресурсів шляхом заготівлі лікарських та інших цінних рослин, їх плодів, проведення сінокосіння передбачає визначення обсягів природних ресурсів в межах природно-заповідного об'єкта, які будуть вилучені з природного комплексу в процесі вищезгаданої діяльності.

Ліміт на даний вид використання встановлюється щорічно.

3.5. Встановлення лімітів на використання природних ресурсів шляхом випасання худоби передбачає визначення меж територій

природно-заповідного фонду і кількості голів худоби, яка може випасатись. Ліміт на даний вид використання встановлюється щорічно.

3.6. Встановлення лімітів на використання тваринного світу, за винятком видів, занесених до Червоної книги України, передбачає визначення кількості голів (для звірів) та загальної маси (для рибних запасів), яка буде вилучена з території природно-заповідного фонду.

Ліміт на даний вид використання встановлюється щорічно.

3.7. Встановлення лімітів на використання природних ресурсів шляхом добування живиці передбачає визначення площ насаджень для заготівлі живиці. За основу беруться матеріали лісовпорядкування. Ліміт на даний вид використання встановлюється щорічно.

3.8. В межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення ліміти на використання природних ресурсів можуть встановлюватись і для інших видів користування.

IV. Порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

4.1. Матеріали про встановлення лімітів на використання природних ресурсів у наступному році, передбачені пунктами 2.2 та 2.3 цієї Інструкції, в двох примірниках подаються підприємствами, установами, організаціями та власниками, у користуванні яких перебувають території та об'єкти природно-заповідного фонду, на погодження до державних управлінь охорони навколишнього природного середовища по Республіці Крим, відповідних областях, містах Києву і Севастополю (надалі - держуправління).

4.2. Після погодження з установами, зазначеними в пункті 4.1 цієї Інструкції, держуправління подають матеріали Міністерству охорони навколишнього природного середовища України в строк до 15 вересня поточного року.

4.3. Мінприроди України в місячний термін з моменту надходження матеріалів розглядає їх і приймає відповідне рішення. При необхідності здійснюється екологічна експертиза матеріалів.

4.4. Затверджені ліміти з матеріалами обґрунтування Міністерством охорони навколишнього природного середовища України надсилаються:

- перший примірник - держуправлінню;
- другий примірник залишається в Мінприроди України.

4.5. В разі відмови в затвердженні лімітів остання направляється держуправлінню.

**ІНСТРУКЦІЯ ПРО ПОРЯДОК ВИДАЧІ ДОЗВОЛІВ НА СПЕЦІАЛЬНЕ
ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У МЕЖАХ ТЕРИТОРІЙ ТА
ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО
ЗНАЧЕННЯ**

*Затверджено наказом Міністерства охорони
навколишнього природного середовища України
від 11 травня 1994 р. № 43*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
24 травня 1994 р. за № 112/321*

I. Загальні положення

1.1. Ця Інструкція встановлює єдиний на Україні порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

1.2. Об'єктами видачі дозволів є природні ресурси у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, що використовуються для задоволення потреб підприємств, установ, організацій і громадян.

II. Порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

2.1. Дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення є офіційним документом, який засвідчує право підприємств, установ, організацій та громадян на спеціальне використання природних ресурсів.

2.2. Дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

загальнодержавного значення, крім територій та об'єктів, розташованих на землях лісового фонду, та використання ресурсів тваринного світу видається за встановленою формою (додаток). Для використання природних ресурсів при заготівлі деревини та живиці застосовуються форми бланків лісорубних квитків, а на всі інші види спеціального використання природних ресурсів на землях лісового фонду - форми бланків лісових квитків. Для використання природних ресурсів тваринного світу застосовуються форми дозволів, передбачені відповідними інструкціями.

2.3. Будь-які виправлення в дозволі забороняються.

2.4. Видача дозволів проводиться державними управліннями охорони навколишнього природного середовища по Республіці Крим, відповідних областях, містах Києву і Севастополю (далі - місцеві державні управління охорони навколишнього природного середовища) в межах, затверджених Мінприроди України лімітів.

В разі виникнення потреб у використанні природних ресурсів в обсягах, що перевищують встановлені ліміти, дозвіл на це видає Мінприроди України. Дозвіл, виданий Мінприроди України, підлягає обов'язковій реєстрації в місцевих державних управліннях охорони навколишнього природного середовища.

2.5. В дозволі вказуються ті види природних ресурсів, які передбачаються до використання.

2.6. Видача дозволів здійснюється місцевими держуправліннями охорони навколишнього природного середовища в межах лімітів, затверджених відповідно до Інструкції про порядок встановлення лімітів на використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, на підставі клопотань підприємств, установ, організацій про необхідність видачі дозволу. В клопотанні зазначається назва природно-заповідного об'єкта, вид природокористування, природокористувач, конкретні ділянки, на яких передбачається використання природних ресурсів та обсяги використання.

2.7. У разі, коли дозвіл видає Мінприроди України, як передбачено пунктом 2.4. цієї Інструкції, підприємства, устано-

ви, організації, у віданні яких перебувають території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, або власники цих територій та об'єктів готують клопотання про необхідність видачі дозволу на спеціальне використання природних ресурсів у відповідності з пунктом 2.6 цієї Інструкції та подають їх до місцевих держуправлінь охорони навколишнього природного середовища.

Місцеві держуправління охорони навколишнього природного середовища після узгодження цих документів подають їх до Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

2.8. Орган, який видає дозвіл на спеціальне використання ресурсів, може зажадати від заявника у разі необхідності додаткового погодження клопотань, зазначених в пункті 2.6 цієї Інструкції, з іншими заінтересованими міністерствами та органами державної виконавчої влади.

2.9. Органи, що уповноважені видавати дозвіл, приймають відповідне рішення в місячний термін з Видано моменту надходження матеріалів. Дозвіл видається місцевим державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в двох примірниках. Один з них надходить до природокористувача, а другий - залишається в місцевому держуправлінні охорони навколишнього природного середовища.

У разі видачі дозволу Мінприроди України згадані документи готуються в трьох примірниках, один з яких Дозвіл в залишається в Міністерстві, другий видається заявнику, а третій - направляється в місцеве державне управління охорони навколишнього природного середовища.

2.10. У випадку відмови у видачі дозволу чи порушення строків розгляду природокористувач може звернутися з заявою до відповідного вищестоящего державного органу.

2.11. Строк дії дозволу в залежності від виду використання природних ресурсів, крім ресурсів тваринного світу, встановлюється органом, який його видає, а саме:

- у науково-дослідних цілях - на період виконання темі наукових робіт;
- в оздоровчих, освітньо-виховних та рекреаційній цілях - від одного до десяти років;

- при заготівлі деревини, сінокосінні, випасанні худоби, заготівлі живиці, використанні орних земель, збору ягід, грибів, плодів, насіння, лікарських трав, технічної сировини тощо - на один рік.

Строк дії дозволу на використання тваринного світу встановлюється відповідними інструкціями.

2.12. Дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів може бути скасований органом, який його видав, у випадку:

- порушення користувачем умов природокористуванні;
- різкого погіршення стану природних ресурсів процесі природокористування;
- припинення діяльності підприємства, установи чи організації, яким було видано дозвіл;
- закінчення строку природокористування;
- використання природних ресурсів не за цільовим призначенням;
- надходження обґрунтованих вимог від органів державного контролю за охороною навколишнього природного середовища;
- добровільної відмови природокористувача від використання природних ресурсів.

У разі істотних змін у природокористуванні раніше виданий дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів скасовується, а новий дозвіл видається у встановленому порядку.

*Додаток
до Інструкції про порядок
видачі дозволів на спеціальне використання
природних ресурсів у межах територій та
об'єктів природно-заповідного фонду
загальнодержавного значення, затвердженій наказом
Мінприроди України від 11 травня 1994 р. №43*

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ**

ДОЗВІЛ № _____
«___» _____ 200__р.

на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення

Видано _____
(назва установи, що видала дозвіл)

на використання природних ресурсів у межах _____
(категорія природно-заповідного об'єкта та його назва)

Дозвіл видано _____
(повна назва природокористувача, якому видано дозвіл)

Вид природоко- ристування	Площа викорис- тання, га	Одиниця викорис- тання	Одиниця виміру	Примітки

Дозвіл дійсний до «_» _____ 200__р.

М.П. _____
(посада)

_____ (підпис)

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА ТА ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

НАКАЗ

№17

м. Київ

від 19.02.97 р.

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України

28 березня 1997 р. за № 101/1905

**Про затвердження положення про Зелену книгу
України**

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 січня 1997 р. 46-р та з метою забезпечення виконання Програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні («Заповідники») у частині охорони рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, рослинних угруповань,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Положення про Зелену книгу України, що додається.

2. Головному управлінню національних природних парків і заповідної справи (Стеценко М.П.):

2.1. довести зазначений наказ до заінтересованих міністерств та відомств;

2.2. підготувати пропозиції щодо складу Національної комісії з питань Зеленої книги України та подати його на затвердження;

2.3. разом з Управлінням регулювання природокористування забезпечити ведення Зеленої книги України відповідно до вимог цього Положення.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника міністра Я.Мовчана.

Міністр Ю .Костенко

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗЕЛЕНУ КНИГУ УКРАЇНИ

Загальні положення

1. Зелена книга України є державним документом, в якому зведені відомості про сучасний стан рідкісних, зникаючих і типових природних рослинних угруповань України, що потре-

бують охорони і мають важливе значення як складова частина біологічного різноманіття.

2. Зелена книга України є підставою для розробки заходів щодо охорони та невиснажливого використання рослинних угруповань, а також запобігання негативних змін біосфери.

Порядок формування структури Зеленої книги України

3. До Зеленої книги України заносяться цінні в науковому та народногосподарському відношенні природні рослинні угруповання, насамперед ті, в яких домінують та співдомінують рідкісні, реліктові, ендемічні види; види, що знаходяться на території України на межі ареалу; а також зональні, найбільш типові для України угруповання.

4. Підставою для занесення до Зеленої книги України рослинних угруповань є дані про ботаніко-географічне та історичне значення, рідкісність, кількість місцезростань та їх площа, стабільність екологічних умов та інші показники, які свідчать про необхідність вжиття заходів для охорони рослинних угруповань.

5. Зелена книга України складається з окремих аркушів, які містять інформацію про кожне рослинне угруповання, занесене до неї (назва, мотиви та категорія, поширення в світі та в Україні, екологічні умови, будова та склад, причини скорочення поширення, забезпеченість охороною та необхідні заходи охорони, джерела інформації), а також карту поширення цього угруповання в Україні.

Категорії рослинних угруповань, що охороняються

6. Визначається шість категорій рідкісних, зникаючих і типових природних рослинних угруповань, що потребують охорони:

I. Корінні рослинні угруповання, в складі яких перебувають занесені до Червоної книги України види рослин, що впливають на життєдіяльність угруповань.

II. Корінні рослинні угруповання, склад яких визначається типовими видами рослин, що зростають на межі свого ареалу чи висотного поширення та мають тенденцію до зниження життєвого потенціалу.

III. Корінні рослинні угруповання з нетиповим поєднанням видів рослин чи їх популяцій, цінних у науковому чи господарському відношенні.

IV. Рослинні угруповання, що не пов'язані з природною зональністю (болота, луки, водні об'єкти тощо), які потребують охорони з ботаніко-географічних міркувань.

V. Рослинні угруповання, котрі взаємопов'язані зі зникаючими видами тваринного світу.

VI. Рослинні угруповання, що утворені поширеними в минулому видами рослин, але які стали рідкісними під впливом антропогенних чи стихійних факторів.

Шляхи охорони рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

7. Природні рослинні угруповання, що увійшли до Зеленої книги України, підлягають особливій охороні на всій території України.

8. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, здійснюється шляхом:

а) встановлення особливого правового статусу природних рослинних угруповань, що потребують охорони, на підставі законодавчих та інших нормативних актів;

б) створення на територіях, де наявні угруповання, занесені до Зеленої книги України, природно-заповідних об'єктів або оголошення їх природно-заповідними територіями;

в) врахування спеціальних вимог щодо охорони цих угруповань при вилученні і наданні земельних ділянок, розробці проектно-документації та проведенні екологічної експертизи тощо;

г) встановлення кримінальної та адміністративної відповідальності за пошкодження угруповань, занесених до Зеленої книги України, та місць їх зростання;

д) ратифікації міжнародних конвенцій, угод тощо стосовно охорони навколишнього середовища;

е) проведення виховної роботи серед населення;

є) проведення моніторингу за станом змін в рослинних угрупованнях, що занесені до Зеленої книги України, та необхідних досліджень з метою розробки наукових основ їх охорони, відновлення та невиснажливого використання.

Організація збереження, охорони та контролю за одержанням природоохоронних вимог

9. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, передбачає збереження умов їх місцезростання та охорону від знищення та пошкодження.

10. В межах природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, забороняється будь-яка діяльність, що негативно впливає на їх стан і загрожує їх збереженню.

Використання природних рослинних угруповань здійснюється без порушення умов їх місцезростання.

11. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, забезпечується органами виконавчої влади, виконавчими комітетами органів місцевого самоврядування, спеціально уповноваженими органами, власниками земель та землекористувачами.

12. Особи, винні у порушенні вимог охорони природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, притягаються до адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності відповідно до законодавства України.

13. Організація збереження рідкісних, зникаючих і типових, що потребують охорони, природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, збереження екологічних умов їх існування покладається на Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

14. Державний контроль за додержанням вимог щодо охорони природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, здійснює Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

Порядок ведення, оновлення та видання Зеленої книги України

15. Ведення Зеленої книги України покладається на Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

16. Пропозиції щодо занесення до Зеленої книги України певних рослинних угруповань подаються відповідними науко-

во-дослідними установами, вузами, державними і громадськими організаціями, окремими фахівцями, науковцями.

Пропозиції мають включати наукове обґрунтування необхідності занесення природних рослинних угруповань до Зеленої книги України та рекомендації стосовно шляхів охорони.

17. Рішення про занесення природних рослинних угруповань до Зеленої книги України приймається Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

18. Природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, які в результаті вжитих природоохоронних заходів та на підставі наукових досліджень визнані такими, що не знаходяться під загрозою зникнення, підлягають вилученню із Зеленої книги України. Пропозиції про вилучення розглядаються у тому ж порядку, що і в разі занесення природних рослинних угруповань до Зеленої книги України.

19. Для наукового забезпечення ведення Зеленої книги України, проведення експертизи та узагальнення пропозицій про занесення до Зеленої книги України та вилучення з неї природних рослинних угруповань, що охороняються, організації наукових досліджень, розробки заходів щодо охорони цих угруповань, контролю за їх виконанням, координації діяльності державних органів та громадських організацій створюється Національна комісія з питань Зеленої книги України.

20. До складу Національної комісії з питань Зеленої книги України включаються провідні науковці НАН України, інших наукових установ та спеціалісти Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, інших міністерств, центральних органів виконавчої влади і громадських організацій. Персональний склад Комісії та Положення про неї затверджується Міністром охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

21. Матеріально-технічне забезпечення діяльності Національної комісії з питань Зеленої книги України покладається на Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

22. Ведення Зеленої книги України фінансується за рахунок Державного бюджету України.

23. Заходи щодо охорони природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, фінансуються за рахунок Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів та інших коштів, в тому числі державного та місцевих позабюджетних фондів охорони навколишнього природного середовища.

24. Інформація про зміст Зеленої книги України, стан занесених до неї природних рослинних угруповань підлягає широкому оприлюдненню, в тому числі через засоби масової інформації, і доводиться до відома підприємств, наукових, освітніх, виховних та інших установ і організацій.

25. Кабінет Міністрів України забезпечує офіційне видання та розповсюдження Зеленої книги України не рідше одного разу на 10 років.

26. Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України забезпечує оперативне доведення до відома заінтересованих органів виконавчої влади, громадських організацій та громадян відомостей про зміни в природних рослинних угрупованнях, занесених до Зеленої книги України.

27. Наукові та інші установи, підприємства, організації та громадяни, керуючись наявною інформацією, повідомляють Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України про екологічний стан природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, та негайно інформують про факти їх знищення, пошкодження чи загибелі.

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА ТА ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

НАКАЗ

№163

м.Київ

від

10.11.98

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

31 грудня 1998р. за № 852/3292

**Про затвердження положення про організацію
наукових досліджень у заповідниках і національних
природних парках України**

Для координації наукової діяльності відповідно до ст.42 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та методичного забезпечення згідно з п.4 постанови Верховної Ради України від 22.09.94 № 177/94-ВР «Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні»

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Положення про організацію наукових досліджень у заповідниках і національних природних парках України, що додається.

2. Начальнику Головного управління національних природних парків і заповідної справи Стеценку М.П. забезпечити подання на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України наказу «Про затвердження Положення про організацію наукових досліджень у заповідниках і національних природних парках України».

3. Начальнику Господарського управління С.Г.Микитюку в 10-денний термін після державної реєстрації наказу «Про затвердження Положення про організацію наукових досліджень у заповідниках і національних природних парках України» забезпечити тиражування його та надсилання заповідникам і національним природним паркам України, Державному комітету охорони навколишнього природного середовища та природних

ресурсів Автономної Республіки Крим, Держуправлінням екобезпеки в областях, містах Києві та Севастополі.

4. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Міністр В.Я. Шевчук

*ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У
ЗАПОВІДНИКАХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКАХ УКРАЇНИ*

1. Загальні положення

1.1. Це Положення розроблено відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», Програми перспективного розвитку заповідної справи в Україні, затвердженої постановою Верховної Ради України від 22 вересня 1994 року N 177/94-ВР, та постанови Кабінету Міністрів України від 12.11.97 N 1259 «Про вдосконалення державного управління заповідною справою в Україні», які визначають пріоритети і основні напрями науково-дослідних робіт, спрямованих на забезпечення розвитку заповідної справи в Україні.

1.2. Метою даного Положення є координація та методичне забезпечення єдиного підходу до організації наукових досліджень заповідниками й національними природними парками (далі - природно-заповідними установами - ПЗУ), визначення форм та обсягів наукової продукції і структури наукових фондів.

1.2.1. За затвердженими Мінекобезпеки України та НАН України методичними посібниками «Літопис природи» провадяться спостереження у біосферних, природних заповідниках та національних природних парках.

1.2.2. Мінекобезпеки України розробляє і організовує методичне забезпечення ведення «Літопису природи» в ПЗУ.

1.2.3. НАН України та Мінекобезпеки України розробляють єдині для всіх ПЗУ форми документів щодо організації наукових досліджень (додаються).

2. Документація з науково-дослідної діяльності

2.1. Робочими науковими матеріалами наукових співробітників ПЗУ є польові щоденники, книга камеральної обробки даних, картки обліку на постійних пробних площах, фено-

логічні картки, картосхеми та карти поширення видів флори та фауни й інше.

2.2. Основними документами в організації планування наукових досліджень ПЗУ є програми, тематичні та індивідуальні плани наукових та науково-технічних співробітників, а також плани науково-технічних заходів.

2.3. Програма довгострокових наукових досліджень має включати такі розділи: загальні положення (обґрунтування, мета, передбачувані результати), пріоритетні напрями наукових досліджень, наукові проблеми з пріоритетних напрямів, відомості про відповідальних осіб, головних виконавців чи координаторів, терміни виконання. В програмах, крім інформаційно-статистичних показників, вказуються джерела та орієнтовні обсяги фінансування.

2.3.1. Програми розглядаються директорами ПЗУ, їх вченими, науковими або науково-технічними радами (далі - Ради) та, після погодження з науковими кураторами, передаються на затвердження органам, в підпорядкуванні яких перебувають ПЗУ, Мінекобезпеки України та НАН України.

2.4. У процесі оформлення тем готуються такі документи: обґрунтування, тематична картка за формою, наведеною в додатку 1, щорічні робочі плани, наведені в додатку 2, детальні щорічні індивідуальні плани наукових співробітників, які розробляються заступником директора з наукової роботи.

2.4.1. В обґрунтуваннях тем за довільною формою характеризується стан вивченості питання, зазначаються мета й завдання, новизна, теоретичне й практичне значення, визначаються методики досліджень, зміст і обсяг робіт, очікувані результати, галузі, обсяги та ефективність використання наукової продукції, ресурси для виконання наукових досліджень. Обґрунтування є супровідним документом до затвердження теми. Його підписують директор ПЗУ та керівник теми.

2.4.2. Тематична картка має включати: на лицевій стороні - назву ПЗУ, назву теми, шифри проблеми (програми) й теми, номер держреєстрації, вид замовлення, планові терміни, підстави, кошторисну вартість, фінансувальні організації та їхні шифри, джерело фінансування, затверджувальні й узгоджу-

вальні сторони, установи-виконавці та співвиконавці, відомості про наукового керівника, загальні обсяги фінансування на час виконання теми; на зворотній стороні - основні, як правило - річні, етапи та стислий зміст кожного з них, терміни, планові обсяги фінансування за роками, підписи. У змісті останнього етапу вказується наукова продукція, яка буде підготовлена в результаті виконання теми. Тематична картка за погодженням наукового куратора затверджується відповідною науково-дослідною установою НАН України, яка співпрацює з ПЗУ, Головним управлінням національних природних парків і заповідної справи Мінекобезпеки України (далі - Головне управління), а також органом, в підпорядкуванні якого перебуває ПЗУ. Якщо науковий куратор як узгоджувальна сторона є представником науково-дослідної установи НАН України, то додаткового затвердження сторони НАН України не потрібно. Тематична картка на тему «Літопис природи» не оформляється, оскільки ці дослідження є безперервними й не мають етапів.

2.4.3. Робочий план складається на один рік, готується на кожний етап наукових досліджень за темою. Він включає терміни виконання розділів та етапів, обсяги фінансування, найменування розділів, їхній зміст, відомості про виконавців, очікувані результати тощо. Зміст кожного етапу має доповнюватися переліком науково-технічних заходів (біотехнічних, сототехнічних). Робочий план на тему «Літопис природи» не оформляється, а лише відповідно до робочого плану оформляється план науково-технічних заходів. Робочий план розглядається Радою, погоджується Головним управлінням, науковим куратором, затверджується органом, якому підпорядкована ПЗУ.

2.4.4. Індивідуальні плани наукових співробітників затверджуються директором ПЗУ за поданням його заступника з наукової роботи, а індивідуальні плани науково-технічного персоналу затверджуються заступником директора ПЗУ з наукової роботи.

2.5. Основним звітним документом наукового відділу є щорічний том «Літопису природи». Крім того, в організації звітності ПЗУ є заключні звіти за темами, щорічна інформація про підсумки науково-дослідної діяльності ПЗУ, а також щорічні індивіду-

альні та щоквартальні звіти наукових співробітників і науково-технічного персоналу про виконання робочого плану, які надаються заступнику директора з наукової роботи.

2.5.1. Заключні звіти за закінченими темами приймаються Радою ПЗУ, а про основні результати наукових досліджень ПЗУ повідомляє сторони, які затвердили та погодили планову документацію. Супровідними документами до заключних звітів є опубліковані монографії, методичні посібники або на основі наукових розробок затверджені нормативно-правові документи, які розсилаються офіційно в установленому порядку.

2.5.2. Щорічна інформація про підсумки науково-дослідної діяльності ПЗУ затверджується її директором і передається Головному управлінню та органу, в підпорядкуванні якого перебуває ПЗУ.

2.5.3. Щорічні індивідуальні звіти наукових співробітників затверджуються директором ПЗУ за погодженням його заступника з наукової роботи, а щорічні індивідуальні звіти науково-технічного персоналу затверджуються заступником директора ПЗУ з наукової роботи.

2.6. Вся документація, яка пов'язана із проведенням наукових досліджень, виготовляється в потрібній кількості примірників на державній мові згідно з чинним законодавством України.

3. Вимоги до організації наукових досліджень

3.1. «Літопис природи» як комплексна наукова тема може вестися лише укомплектованим потрібними спеціалістами науковим відділом або, в разі їх відсутності, сторонньою науковою організацією чи вищим навчальним закладом на замовлення ПЗУ.

3.2. У ПЗУ перевага надається прикладним природоохоронним та фундаментальним дослідженням.

3.3. Всі дослідження ПЗУ мають завершуватися природоохоронними рекомендаціями, які направляються до Головного управління та органам, в підпорядкуванні яких вони перебувають. Природоохоронні рекомендації можуть бути вміщені в «Літописі природи».

3.4. Основними складовими наукових досліджень залежно від поставленої мети є: літературний огляд проблеми; визначення об'єкта, методики досліджень і, при потребі, модельних дослідних ділянок, пунктів спостережень; періодичне зняття показників, зведення та обробка отриманої інформації; попередня прогнозна оцінка; пропозиції щодо прийняття управлінських рішень, визначення галузей використання результатів наукових досліджень.

3.5. Наукові дослідження ПЗУ можуть бути як самостійними, так і спільними з різними організаціями з даних напрямів досліджень.

3.6. Результати наукових досліджень ПЗУ мають бути всебічно обговорені на засіданнях лабораторій, наукових відділів, Рад ПЗУ та доповідатись на нарадах, семінарах, конференціях, симпозіумах, наукових з'їздах.

3.7. У процесі виконання теми кожний науковий співробітник відповідно до займаної посади повинен подати до видання результати своїх досліджень у вигляді монографій, статей, тез доповідей та іншої наукової продукції.

4. Наукові фонди

4.1. Наукові фонди ПЗУ розподіляються на архівні, музейні, бібліотечні та інші.

4.2. До архівних наукових фондів належать науково-дослідна й технічна документація (НТД), створена в процесі НДР; наукова продукція на паперових і магнітних носіях; фото-, відео- і кіноматеріали.

4.2.1. НТД ПЗУ, що здана на зберігання в науковий фонд, ділиться на НТД з постійним і тимчасовими термінами зберігання. Терміни зберігання визначаються в установленому порядку номенклатурами справ наукового відділу й науково-технічної документації ПЗУ.

4.3. Музейні фонди поділяються на наукові та експозиційні, які, в свою чергу, - на основні та додаткові.

4.3.1. Основні наукові фонди включають наукові колекції - систематизовані зібрання колекційних зразків природних об'єктів (чучел, тушок, шкур, скелетів і їх частин, пташиних

яець і гнізд, мушель молюсків, безхребетних тварин, сухих або у фіксувальній рідині, вологих або сухих препаратів тварин і рослин, зразків ґрунтів, мінералів і гірських порід, палеонтологічних об'єктів тощо). Основні експозиційні фонди включають діючі музейні експозиції, пересувні фотовиставки, відеофільми про ПЗУ.

4.3.2. Додаткові наукові й експозиційні фонди включають дублікати колекційних матеріалів основних музейних фондів, необроблені колекційні матеріали, а також колекційні матеріали, які є науково малоцінними.

4.4. ПЗУ повинні забезпечувати надійне збереження музейних фондів і вільний доступ до них зацікавлених спеціалістів. Контроль за умовами зберігання колекцій здійснюється адміністраціями ПЗУ, а також органом, в підпорядкуванні яких вони знаходяться, і Головним управлінням.

4.5. Колекційні матеріали із фондів ПЗУ можуть бути передані стороннім музейним установам, які гарантують збереження цих матеріалів і право користування для всіх зацікавлених спеціалістів, за умови укладення відповідного двостороннього договору.

4.5.1. Рішення про передання колекційних матеріалів третій особі може приймати директор ПЗУ (за згодою Ради), органом, якому підпорядкована ПЗУ, та Головне управління.

4.5.2. Колекційні матеріали із додаткових наукових і експозиційних фондів першочергово можуть бути передані безкоштовно на підставі угод лише школам, дитячим установам у рамках еколого-освітньої діяльності ПЗУ.

4.6. До матеріалів, які зберігаються у бібліотечних наукових фондах та фондах ПЗУ, належать монографії, збірники наукових праць ПЗУ, публікації співробітників ПЗУ у вітчизняних та закордонних періодичних та інших наукових виданнях у вигляді відбитків, ксерокопій тощо, а також наукова бібліотека.

4.7. Виконавці тем і заходів зобов'язані в місячний термін по закінченні теми або етапу робіт надавати в науковий фонд ПЗУ матеріали, передбачені перспективними й річними планами й відображені в оперативному або прикінцевому звіті.

4.8. У разі невиконання або затримки надання зазначених матеріалів директор ПЗУ може приймати відповідні рішення.

4.9. Наукові матеріали, одержані в процесі виконання договірних НДР, надаються до наукових фондів ПЗУ в терміни, визначені договором.

4.10. Безпосередню роботу для забезпечення належного зберігання й використання наукових фондів організовує заступник директора з наукової роботи.

5. Порядок управління

5.1. Організація і безпосереднє керівництво науковими дослідженнями і екологічним моніторингом, що проводяться в ПЗУ, здійснюється, насамперед, заступником директора з наукової роботи. В окремих випадках організація і безпосереднє керівництво науковими дослідженнями і екологічним моніторингом у ПЗУ може здійснюватися начальником наукового відділу, старшим, провідним чи головним науковим співробітником, який призначений керівником теми.

5.2. Призначення і звільнення заступника директора ПЗУ з наукової роботи узгоджується з Головним управлінням. Для біосферних заповідників заступник директора з наукової роботи призначається за умови наявності в нього наукового ступеня.

5.3. Індивідуальні посадові інструкції працівників наукового відділу ПЗУ розробляються заступником директора ПЗУ з наукової роботи на основі єдиних для ПЗУ типових посадових інструкцій, затверджених НАН України та Головним управлінням. Індивідуальні посадові інструкції затверджуються директором ПЗУ, підписуються працівниками (вказується дата ознайомлення). Один примірник такої інструкції зберігається в особовій справі працівника.

5.4. Директор ПЗУ і його заступник з наукової роботи зобов'язані інформувати і надавати підтримку науковим співробітникам ПЗУ з питань, що пов'язані з підготовкою заявок на гранти і отриманням пошукових грантів - як індивідуальних, так і колективних. Механізм реалізації грантів регулюється чинним законодавством.

5.5. Матеріально-технічне забезпечення виконання «Літопису природи» та інших тем передбачається у виробничо-фінансовому плані ПЗУ.

5.6. Директор ПЗУ може надавати право розпоряджатися коштами та відати фінансово-плановими документами, передбаченими на науку, освіту та моніторинг, своєму заступнику з наукової роботи.

5.6.1. Заступник директора з наукової роботи ПЗУ формує частину кошторису виробничо-фінансового плану в частині виконання НДР, в якому передбачає річні витрати на безпосереднє проведення досліджень, виділення постійних пробних площ, придбання матеріально-технічного оснащення, відряджень, семінарів, конференцій, видання наукових матеріалів, використання транспортних засобів для експедицій.

5.6.2. Заступник директора з наукової роботи укладає і подає на затвердження директору перспективний план та кошторис матеріально-технічного забезпечення наукового відділу.

5.7. Директор ПЗУ на час польових досліджень для проведення експедицій забезпечує науковий відділ транспортними засобами.

5.7.1. Під час експедицій директор ПЗУ може поставити перед науковими співробітниками додаткові завдання, пов'язані зі збереженням природно-заповідної території.

5.7.2. Кожний науковий співробітник після завершення експедиції зобов'язаний в триденний строк надати дирекції детальний звіт про обсяг виконаної роботи та витрати.

Директор _____
(назва ПЗУ) (підпис) (прізвище та ініціали)

Заступник директора _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник теми _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Вчений секретар Ради _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА ТА ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

НАКАЗ

№129

м.

Київ

від 14.06.99

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

29 червня 1999 р. за № 421/3714

**Про затвердження порядку справляння компенсації за
добування (збирання) видів тварин і рослин,
занесених до Червоної книги України**

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 1999 року № 398 та з метою удосконалення питань збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України.

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Порядок справляння компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, що додається.

2. Управлінню охорони природи (Давидок В.П.) забезпечити подання на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України наказу «Про затвердження Порядку справляння компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України» та в 10-денний термін після його реєстрації довести до відома та керівництва в роботі Рескомприроди Автономної Республіки Крим, держуправлінням екологічної безпеки в областях, містах Києві і Севастополі, заінтересованим центральним органам виконавчої влади.

3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра Яцика А.В.

Міністр В. Шевчук

**ПОРЯДОК СПРАВЛЯННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ДОБУВАННЯ
(ЗБИРАННЯ) ВИДІВ ТВАРИН І РОСЛИН, ЗАНЕСЕНИХ ДО
ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ**

1. Загальні положення

1.1. Порядок справляння компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України (далі - Порядок), розроблений на підставі Положення про Червону книгу України, затвердженого Постановою Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 року N 2750-ХН , на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 1999 року N 398 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 1 червня 1993 р. N 399».

1.2. Порядок обов'язковий для підприємств, установ, організацій, які здійснюють добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, на підставі дозволів на таке добування (збирання).

2. Порядок обчислення і сплати компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України

2.1. Платниками компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, є підприємства, установи, організації, які здійснюватимуть таке добування (збирання).

2.2. Компенсація за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, обчислюється і сплачується платником до видачі дозволу на добування (збирання). Підставою для сплати є одержання письмового повідомлення Мінекобезпеки України про можливість видачі платнику дозволу на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, при умові сплати ним компенсації.

2.3. Розмір компенсації за добування (збирання) тварин і рослин з числа видів, занесених до Червоної книги України, на які передбачається видача дозволів Мінекобезпеки України, їх гнізд, яєць, плодів, насіння, частин або продуктів цих тварин і рослин обчислюється платником самостійно. Розмір компен-

сації обчислюється, виходячи з обсягів їх добування (збирання) та такс для обчислення розміру компенсації за шкоду, заподіяну незаконним добуванням (збиранням) або знищенням тварин і рослин з числа видів, занесених до Червоної книги України, у розмірі 50 відсотків від такси за даний вид. У разі, коли підприємства, установи й організації здійснюють охорону та відтворення видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, компенсація за їх добування (збирання) встановлюється для них у розмірі 10 відсотків від такси за даний вид.

2.4. Після отримання повідомлення Мінекобезпеки України платник сплачує компенсацію за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, у місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища за місцем добування (збирання) таких тварин і рослин через установи Ощадбанку України.

2.5. Мінекобезпеки України видає дозволи на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, на підставі копії платіжного документа з відміткою установи Ощадбанку України про сплату компенсації.

2.6. У разі, коли визначені у виданих дозволах обсяги добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, повністю або частково не були використані платником, сплачена за них компенсація не повертається.

2.7. У разі одночасного здійснення добування (збирання) декількох видів тварин або рослин, занесених до Червоної книги України, компенсація обчислюється за кожний вид окремо.

3. Контроль за обчисленням та сплатою компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України

3.1. Контроль за обчисленням та сплатою компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, здійснюється органами Мінекобезпеки України.

3.2. Мінекобезпеки України здійснює облік сплати компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених

до Червоної книги України, і подає цю інформацію органам державної виконавчої влади на їх вимогу, а Мінфіну України - звіт у терміни, встановлені для подання квартальних та річних звітів. Форма, за якою обліковується зазначена інформація і подається звіт, наведена в додатку.

4. Відповідальність платників компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України

4.1. Відповідальність за правильність обчислення та дотримання встановлених вимог щодо сплати компенсації за добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, покладається на платників.

4.2. Платники зобов'язані дотримуватись установлених у дозволі Мінекобезпеки України вимог щодо обсягів та термінів добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, та вести щоденний облік їх добування (збирання).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гардашук Т. В., Мовчан Я. І. та ін. Конвенція про біологічне різноманіття: громадська обізнаність та участь. К., Стилос, 1997 — 154 с
2. Збірник законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища — в 6-й т., Ч., Зелена Буковина, 1996-2000.
3. Екологія і закон. Екологічне законодавство України. — в 2-х т., К., Юрінком Інтер, 1997.
4. Коренчук А. М., Солодкий В. Д. За зразкове природокористування. К., Урожай, 1984, —48 с.
5. Коренчук А. М., Солодкий В. Д. Збірник методичних рекомендацій продержавний контроль за дотриманням вимог природоохоронного законодавства, Ч., Зелена Буковина, 1996 — 248 с
6. Коренчук А. М., Солодкий В. Д. Заповідні об'єкти Буковини. Ч., ЦСУ, 1986 —52 с.
7. Масікевич Ю. Г., Солодкий В. Д. Методичні вказівки до практичних занять з курсу «Управління природоохоронною діяльністю». Х., ХДПУ, — 2000, — 68 с
8. Коротенко Н. Е. и др. Геологические памятники Украины. К., Наукова думка, 1985 — 156 с.
9. Проценко Д. Й. Природоохоронні території Української РСР. К. Урожай, 1983— 176 с.
10. Сівак В. К., Солодкий В. Д. Основи екологічної безпеки територій та акваторій. Ч., Зелена Буковина, 2000 — 156 с
11. Солодкий В. Д. Як здоров'я Черемош. Рідна природа, — 1988 — с 14-17.
12. Солодкий В. Д. Карпати: Всесоюзна здравниця чи промисловий регіон? Рідна природа. — 1990—с 11-15.
13. Червона книга України. Тваринний світ. К., Українська енциклопедія. 1994 —464 с.
14. Червона книга України. Рослинний світ. К., Українська енциклопедія. 1996 —608 с.
15. Заповідники і національні природні парки України. К., Вища школа. 1999 —232 с.
16. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення. Довідник. К., 1999 — 240 с
17. Солодкий В. Д., Шапорев В. П. Про екологічну безпеку Буковинських Карпат // Інженерна освіта на межі століть: традиції, проблеми, перспективи (до 115 річниці Харківського державного політехнічного університету): Праці міжнародної науково-методичної конференції. 28-30 березня 2000 р. — Харків: ХДПУ, 2000. — 335 с

18. Олещенко В. Правові засади збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в Україні // Збереження і моніторинг біологічного та ландшафтного різноманіття в Україні. — К.: Національний екологічний центр України, 2000. — С. 39-42.

19. Монеко В. Про розвиток Природно-заповідного фонду в Україні // там же... — С. 49-54.

20. Річний звіт Державного фонду охорони навколишнього середовища за 1999 рік.

21. Закон України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки», м. Київ, 21 вересня 2000 року, №1989-111.

22. Стратегія популяцій рослин у природних і антропогеннозмінених екосистемах Карпат (за ред. М. Голубця, Й. Царина. — Львів: Євросвіт, 2001. — 160 с.

23. Національний природний парк «Вижницький» // Авт.-упор. В. Коржик. — Чернівці: Зелена Буковина, 2001. — 20 с

24. Гамор Ф Д., Покинйчереда В.Ф. Карпатський біосферний заповідник. — Рахів: Видавн. Карпатського біосферного заповідника, 1998. — 14 с

25. М. Шкільчак, Т. Олексів, Ю. Клімук, Л. Кравчук. Природний заповідник «ГОРЛАНИ». — Надвірна, 2001. — 8 с